

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

מקץ

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואל שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמוחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת **נחמיה ומוזל** ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות חנוכה

איסור הנאה מהנרות

- א. אסור להשתמש לאור נרות החנוכה, אפילו תשמיש עראי, כגון לבדוק מעות או למנותן לאורם. ואפילו תשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאור נרות חנוכה אסור [א]. ולפי הסוד אם נהנה מאורה גורם פגם גדול, שיתאחזו החיצונים באור העליון כנז' בדברי רבנו האר"י ז"ל [ב].
- ב. נוהגים להדליק נר נוסף הנקרא שמש, כדי שאם יבואו להשתמש מאור החנוכה, יהיה זה לאור השמש [ג], ויש מחמירין גם בנר הנוסף שלא להשתמש לאורו [ד].

סדר ההדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת

- א. בערב שבת קודש, מדליקים נרות חנוכה תחילה ואחר כך נר שבת, ולכן תמתין האשה שלא תדליק נר שבת

עיונים והארות

קדושה, כגון ללמוד לאורה, אסור, ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה. =. ופסקו הכה"ח (ס"ק ל"ב) ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה י') שגם לתשמיש קדושה, אסור, כסתם מרן.

ומ"מ אם כבה החשמל בבית ורוצה ללכת בביתו ממקום למקום וצריך כדי שלא ישל, אינו צריך לאטום עיניו, שאין זה תורת שימוש לאורה, כ"פ מו"ר בספר "חזון עובדיה" (שם הערה יד) בשם מהריק"ש, וכן פסק מועד לכל חי (סי' כז אות טל), וכן פסק במשנה ברורה (סי' תרעג ס"ק יא).

וח"ה שאין להשתמש לאור נרות חנוכה של בית הכנסת ואפי' לצורך מצוה כמו להתפלל ערבית. (פמ"ג ס' תרעה ס"ק ב)

ב. והטעם הוא, מפני כח האור העליון היורד למטה למקום המלכות, אשר שם מצויים החיצונים ואנו חוששים שלא יתאחזו החיצונים באור העליון. ובזמן שהתחתונים לא משתמשים לאורה, גם החיצונים אין להם רשות להשתמש ולינק מאור הקדושה. והטור ברקת כתב, כי נרות חנוכה, אורם יורד לבריאה ולכן יש שם יניקה ופגם, אבל השמש הוא ביצירה ולכן אין בו פגם ועדיין צריך להבין את עומק דבריו. בא"ח (שם הלכה יד). וכ"כ בספר קב הישר (פרק צו). וכשדולק אור החשמל אין חשש. ועי' בכף החיים (שם ס"ק לו).

ג. מרן השו"ע (סי' תרעג ס' א), ומקורו משבת (כא:; ובשעת הסכנה מניחה על השולחן ודיו, אמר רבא צריך נר אחרת להשתמש לאורה. וכן כתב הפרי חדש דחוששין מכיון שמדליקין בפנים אולי ישתמשו מנרות של חנוכה ולא אדעתיהו.

ד. בבבן איש חי (שם אות יד), הביא שיש מחמירין גם בנר הנוסף ואפשר כוונתו שלא להשתמש לאור השמש שאז שמתקרב נראה שמשמש גם לאור הנרות, וכמ"ש המג"א (ס"ק ד), או שכוונת הבא"ח לספר קב הישר (שם) שהחמיר וכתב שיש בשמש ג"כ קדושה.

א. בנמ' שבת (כא:; מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. ובסמוך (כב). אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב, אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה.

והטעם דאסור להשתמש לאורה - פרש"י (שם כא:; שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס. והר"ן (ט. ד"ה הלכות חנוכה) פירש, שכיון שתקנו ההדלקה זכר לנס שנעשה במנורה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל.

ונחלקו בראשונים באיזה תשמיש איירי:

דעת הר"ן (שם) והרמב"ם (פ"ד מהלכות חנוכה ה"ו) שכל תשמיש אסור בין תשמיש של חול ובין תשמיש של מצוה ומה דאיתא בגמ' להרצות מעות לאו לאפוקי תשמיש מצוה שמותר אלא ללמדך שאפי' תשמיש קל אסור.

דעת בעל העיטור (הלכות חנוכה קטו:; והר"ה (המאור שם) דדוקא תשמיש של חול אסור כיון שהוא בזיון לנרות אבל תשמיש מצוה חשיב כבוד ושרי. והאחרונים נחלקו בדעתם, הט"ז סובר דאף לדעה זו מותר דוקא דרך עראי אבל דרך קבע אסור. אבל והא"ר והחמד משה כתבו, שתשמיש קדושה מותר אפי' דרך קבע (וכתב הביאור הלכה ד"ה ויש. דלפ"ז לדעה ראשונה שאוסרת תשמיש קדושה היינו דווקא בדרך קבע אבל בדרך עראי מותר, ולכן אפשר להקל בלימוד דרך עראי כשאין מקרב ידיו לנר, וכן פסק מו"ר מופת הדור בחזו"ע בהל' שמנים ופתילות הכשרים לחנוכה הלכה י' הערה י"ד).

דעת הרא"ש (סי' ו') שבין תשמיש של מצוה ובין תשמיש חול אסור, וכ"ז בתשמיש קבוע אבל בתשמיש עראי שאינו של גנאי דהיינו שאינו צריך שידיה יהיו סמוכות לנר מותר.

להלכה כתב השו"ע (סי' תרעג זע"י א) וז"ל: לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, אפי' תשמיש של

עד שידליק הבעל נר חנוכה וה, ויש טעם בדבר גם על פי הסוד^[ו]. אמנם אם השבת היא בליל שביעי או שמיני, שיש נרות הרבה והאשה רוצה למהר מחמת הזמן אז תוכל להדליק נר שבת אחר שהדליק הבעל נר אחד בלבד^[ז].

ב. בליל שבת צריך להזהר לתת הנרות במקום מתאים, באופן שלא תכבה אותם הרוח בליל שבת בעת פתיחת וסגירת הדלת^[ח].

ג. במוצאי שבת, בבית הכנסת מדליקין נרות חנוכה ואחר כך מבדילין על הכוס. אמנם בבית, קודם יבדיל על הכוס ואחר כך ידליק נרות חנוכה^[ט].

עיונים והארות

האלו בשער הכוונות ובפע"ח.

וכתב הרב ש"ש שכל סבת הענין שמדליקים קודם נרות חנוכה ואח"כ נרות שבת הוא ע"פ הפשט ולא על פי הסוד. אמנם לאחר נשיקות ידיו ורגליו של מו"ר בעל הש"ש יש לנו בזה מה להשיב שהרי ידוע כי כאשר מתקנים בבחינת הימים ממילא נתקן בחי' הזמנים, וכן כאשר אנו עוסקים בבחי' הזמנים, ניתקנת בחי' הימים מאליה כידוע לעובדי ה' בכוונה, א"כ ג"כ כאן, אם נעלה אותה ע"י נרות שבת קודש, אפי' שהוא דבחינת הימים, אך גם בחי' הזמנים תעלה עמה, וא"כ כל דברי הרב 'בואו על נכון. ועיין בספר שמחת כהן שתירץ קושית הש"ש והוכיח שיש בזה טעם גם ע"פ הסוד, ע"כ. וכן בקושיתו הראשונה שנו שבת אינו עולה עד הכתר אבל בודאי שיש עליה גדולה לנוק' בערב שבת ע"י מצוות הדלקת הנרות כידוע ועולה אל הז"א יותר מאשר בחנוכה והיה זה שלום, וכן כתב הרב "טור ברכת" שלפי הסוד צריך להדליק קודם נרות חנוכה ואח"כ נר שבת. וכתב ג"כ שאפשר אם לא יעשה כן תהיה ברכתו לבטלה. וכן כתב בספה"ק בא"ח (פר' וישב אות כ), שלפי הסוד צריך להדליק נר חנוכה קודם נר שבת, וא"כ מהיות טוב עדיף שידליק נר חנוכה קודם שאשתו מדלקת נר שבת, וכמו שהבאנו מכל הפוסקים הנ"ל הן לפי הפשט והן לפי הסוד וכפסק מרן ז"ל בב"י ובשו"ע.

ז. בא"ח (שם).

ח. **טור** שו"ע (סי' תר"ף סעי' א) בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת. וכתב הפרי חדש שאף בחול צריך להזהר בזה דהא אם כבתה אין זקוק לה דוקא בדיעבד. וכן כתב המשנה ברורה (שם ס"ק א) רק שבשבת צריך שמירה יתירה.

ואם כבו הנרות בערב שבת מבעוד יום אינו זקוק להדליקם אבל נכון להחמיר ולהדליקם שנית בלא ברכה. ואם כבר קיבל שבת וכבו הנרות מבעוד יום מותר לומר לחברו להדליקם, משנה ברורה (שם ס"ק כז).

ט. **שו"ע** (סי' תרפ"א סעי' ב) מדליקין נר חנוכה בבהכ"ס קודם הבדלה. ומביאו בבית יוסף בשם ספר "תרומת הדשן" (סעי' ס) שמדליקין נרות חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה כדי לאחר אפוקי יומא. והרד"ק כתב שיש מדליקין אותה אחר שמבדילין על הכוס ואח"כ יאמר יפתח ה' לך וכו'. עכ"ל. ופסק בשו"ע כתרומת הדשן. וכן פסקו שאר האחרונים. וכן המנהג, כף החיים (ס"ק ב). וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק ג).

וכתב הלבוש שם שבבית מבדיל תחילה ואח"כ מדליק שאין שייך כאן אחורי אפוקי יומא כיון שכבר הבדילו בבית הכנסת. וכן כתב הברכי יוסף במחב"ר. וכן כתב מו"ר הרב בן איש חי (שם אות כא) שזו הדרך הנכונה יותר. ועיין בספר הקדוש מאור ושמש" בפרשת מקץ בד"ה וישא עיניו שכתב שע"פ הסוד

ה. **הטור** (סי' תרעט) בשם הבה"ג נר של שבת וחנוכה מדליק של חנוכה ברישא שאם מדליק של שבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי של חנוכה דהא קבליה לשבת, והתוס' כתבו שאין הקבלה תלויה בהדלקה ולכן יכול להדליק של שבת תחילה ואח"כ של חנוכה, כל זמן שלא קבלו שבת. והר"ן (פרק ב' דשבת) הביא מה שכתב הרמב"ן שמשמע שמקדימים נר ביתו לשל חנוכה, שכל התדיר והמשובח מחבירו קודם לחבירו. וכן כתב הרשב"א בתשובותיו (סי' א), להדליק נר שבת תחילה דתדיר קודם. ומרן הב"י (סי' תרעט) כתב, ולענין מעשה נראה לי שמדליק של חנוכה תחילה דאף לדברי החולקים על הבעל הלכות גדולות, אם רוצה להדליק של חנוכה תחילה רשאי. וכן פסק בשו"ע שאף בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. וכן כתב הברכי יוסף שהעיקר הוא כמו שפסק מרן לצאת ידי חובת כל הדעות. וכן הסכים הרדב"ז (סוף סי' תשנז) והאר"י בזה ע"ש. וכן כתב בספר בגדי ישע דאין לזוז מפסק השו"ע. ואם טעה האיש והדליק נר של שבת תחילה ולא קיבל עליו שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נר חנוכה, כיון שרוב הפוסקים סוברים דהדלקת נר שבת אינה קבלת שבת. אבל אם האשה הדליקה נר שבת תחילה יש בזה מחלוקת אם האשה מקבלת שבת בהדלקתה אם לאו. לכן לפי מנהג אחינו האשכנזים שהאשה מקבלת שבת בהדלקתה, לכן לא תוכל היא בעצמה להדליק נרות חנוכה, אלא תעשה שליח ואחר ידליק עבורה. אבל לספרדים, שהאשה לא מקבלת שבת בהדלקת הנרות, תוכל היא בעצמה להדליק נרות החנוכה אח"כ. ועיין ע"ז למו"ר מופת הדור בשו"ת "ביע אומר" (ח"ב סי' טז), יחזה דעת (ח"ב סימן לג). אמנם הרב כף החיים (שם ס"ק ד) כתב, שגם לספרדים אינה יכולה להדליק אלא אחר ידליק והיא תברך שעשה נסים.

ו. **כתב** המהרש"ו בפע"ח (דף קט) וז"ל, לכן ראוי להדליק בערב שבת נר חנוכה קודם שידליק נר שבת, כי ראוי להעלותה מעט מעט מלמטה למעלה ממדרגה למדרגה. אבל אם הדליק של שבת קודם, שכבר עלתה למעלה עד הראש, איך ידליק של חנוכה ויחזור ויורידה למטה לנה"י ח"ו עכ"ל. וכן כתב בשעה"כ (דף קט), כי ע"י נר שבת עולה הנוק' אל כתר דז"א. וע"י נר חנוכה יורדים כל בחי' אל הנוק' למטה במקומה, ואם ידליק של שבת קודם, שכבר עלתה, מה תועלת בנר חנוכה. אבל צריך לעשות לה הכנה בנר חנוכה בהדלקת נרות חנוכה וירדו בה האורות, ואח"כ תעלה בנר שבת ע"כ. ועיין להרב ששון בכר פרסידאו זצוק"ל בספרו "שמן ששון" ששאל, והרי לא מצינו בספר נהר שלום להרש"ש זיע"א שבשבת עולה עד הכתר שלו, ואפי' שעולה אח"כ במוסף לכתר מ"מ עדיין עתה בעת הדלקת נרות שבת לא עלתה לכתר. ועוד מה ענין הדלקת נר חנוכה עם נר שבת הרי נרות חנוכה הם בזו"ן דבחינת הזמנים, ונרות שבת בזו"ן דבחינת הימים, ומה ענין שמיטה אצל הר סיני, ולאור קושיות אלו כתב הרב ששון ששון שדרוש זה הוא לא מדברי הרב אלא מזולתו ואחרים הם שהכניסו את הדברים

ד. אין לברך ברכת מאורי האש על נרות חנוכה^[י]. ומיהו אחר שעבר זמן מצותו יש להקל בזה^[יא].

מאמרי הזוה"ק

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וַהֲנֵה עֵמֶד עַל הַיָּאָר

מקץ קצ"ד ע"א

וַיְהִי מִקֵּץ וְנו', [א] רַבִּי חִזְקִיָּה פָתַח לפרש שלכל הדברים יש קץ וקצבה וא"כ גם לצרותיו של יוסף היה קץ וסוף **וְאָמַר, (קהלת ג) לְכָל זְמַן וָעֵת לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם. תָּא חַיִּי, בָּא וְרָאָה כָּל מָה דְּעֵבֶר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְתַתָּא, לְכָלֵּא שְׂוִי וּמָנָא וּזְמַן קָצוֹב.** כל מה שעשה הקב"ה למטה בעוה"ז לכל הדברים שם זמן כמה יתקיימו ועד מתי יהיו וישלטו **וְזְמַן שְׂוִי לְנַהֲרָא וּלְחַשׁוּכָא**

עיונים והארות

מתים וכדו'. שחזר ונטלו לצורך אחר. אך החילוק פשוט זההם איכא חסרון בהדלקה שנעשה לשם מתים. ומהיכי תיתי דלגבי בורא מאורי האש בעינן שתהיה ההדלקה עצמה ראויה להנאה, באופן שאינו על צד השלילי כמו לע"ז וכדו'. ועוד יש לעיין, שהרי י"א שבזמן הזה שרגל מן השוק אינה כלה אחרי חצי שעה, אלא מאוחר בלילה, יש מצוה בהדלקת הנרות גם אחרי חצי שעה ואין ליהנות לאורם, עכ"פ משום שהקצה אותם מתחילה להידור מצוה יותר מחצי שעה, ואף דלא קיי"ל הכי, מ"מ שמא יש לחוש לסברא זו ולא לברך מאורי האש. וראה בילקוט יוסף חנוכה מהדורת תשע"ג, עמוד תקסא.

ולכאורה יש להקל בזה, גם בתוך חצי שעה, כיון שכהיום פשט המנהג להדליק נר השמש, שהרי יכול לברך על נר השמש. ודוחק לומר שכיון שגר השמש הודלק לשם חנוכה, כדי שאם יהנה לאור הנרות, יהא זה לאור השמש, לכן נחשב נר של כבוד וכדו', דהא כל עיקרו הוא בשביל להשתמש לאורו. [אלא דיל"ע אם אינו מקרב ידו ממש לנר השמש, ואלא רצה לברך מרחוק, האם יכול, או"ד כיון שרוב הנרות הם נרות חנוכה שאין מברכים על אורם, כשעוד מרחוק, נחשב שנאות לאורם של רוב הנרות. וצ"ע].

א. ויהי מקץ שנתיים ימים. הגאון חיד"א ע"ה כותב שכבר כאן מרומז כמה זמן ישתעבדו עם ישראל במצרים כי **מִקֵּץ שְׁנַתִּים** אותיות ק"ץ **מַת' שְׁנִיִּים** ופי' היות ויוסף הצדיק סבל עשר שנים ויותר י"ב שנים בבור במצרים לכן כבר ירד משעבוד מצרים שהיה צריך להיות 400 שנה קץ שנים וגשאר רד"ו שנה, וזה שרמז יעקב רד"ו שמה ושברו לנו משם וכו' ויובן גם מה שכתבו המפרשים שסיבת הגלות היא על עקידת יצחק שנעקד ע"ג המזבח, וכן על מכירת יוסף לכן ישבו רד"ו שנה עשרים שנה לכל שבט על מכירת יוסף ועשר שנים על עקידת יצחק הרי רד"ו ויוסף ישב לבדו עשר שנים על עקידת יצחק.

יש טעם להבדיל בבית תחילה ואח"כ להדליק נרות חנוכה והוא ע"פ מה ששמע מהרב הקדוש החוזה מלובלין שאמר שהיאך ידליק נרות חנוכה תחילה קודם ההבדלה. כי מאחר שעלתה בשבת לעלייה גדולה ורמה אין צורך בנר חנוכה להעלותה למקום שמעלים אותה בכל יום. אבל לאחר שעשה ההבדלה ואפשר שעתה הלכה לה קדושת שבת ואז מן הצורך להעלותה ע"י נר חנוכה, ולכן בתחילה נעשה ההבדלה ואח"כ נדליק החנוכה.

י. כן הוא בירושלמי: "אין מברכין על הנר של מצוה, מאי מצוה, אר"י אמר שמואל כגון נר של חנוכה במוצאי שבת אין מברכין עליו". וכ"כ האור זרוע (ח"ב סי' שכח) שגר של מצוה כגון נר חנוכה, אין מבדילין עליו. וכ"כ הרוקח (סי' שנו), והריקאנטי (סי' שלו). ולשון הטור ושלחן ערוך (א"ח סי' תרפא): במוצ"ש אין מבדילים על נר חנוכה, כיון שאין נהנים לאורו, ואין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו. וראה בחזון עובדיה (חנוכה עמ' קפח. ובמדרש שכל טוב (שמות פרק טז) איתא, אין מבדילין על נר חנוכה לברך. בורא מאורי האש, משום דמבטל לה ממצוותה, דמחזי דלהבדלה מדליקה. ע"כ.

יא. כ"ב בילקו"י (שבת א-ד סי' רמח הלכה טז) וע"ע מ"ש בזה בשו"ת מנחת דוד (ח"ב סי' י'). וראה בילקוט יוסף מועדים (עמ' רלח) דבזה"ז שמדליקים בפנים, ואין לו נר אחר, יש להסתפק אם אפשר לברך בורא מאורי האש על נר חנוכה בשעה"ד. ובס' דברי צבי (סי' תרפא) מצדד לומר שאם אין לו נר אחר זולת נ"ח, יוכל לברך במ"ה על הנ"ח בזה"ז שמדליקין בפנים ונהנה ממנו. והניח בצ"ע. ע"ש. וראה מה שהעיר בזה בשו"ת יבי"א ח"ד (או"ח סי' כד אות ה).

ומה שכתבנו שאחרי שדלקו הנרות חצי שעה, מותר, כיון שיכול להשתמש לאורם. היה מקום עיון בזה, דדילמא אזלינן בתר התחלת הדלקתו, וכיון שהודלק לשם נר חנוכה, ולא להאיר להנאתו, א"א לברך על זה. ונפ"מ גם בנר של

זמן קצוב שם לאור ולחושך מתי ישלטו, ומפרש **וּמָנָא שְׁנֵי לְנִהוּרָא דְשָׁאָר עֲמִין, דְּאֲנֹן שְׁלֵטִין הַשָּׁתָא עַל עֲלָמָא** זמן שם לאור ההצלחה של שאר אומות העולם שהם שולטים עתה על העולם. **וְאֲנֹן שְׁנֵי לַחֲשׁוּבָא, דְּאִיהוּ גְלוּתָא דִּישְׂרָאֵל תַּחֲתֵּי שְׁלִטְנוּתָא דְלָהוֹן** וזמן שם לחושך שהוא גלותם של ישראל שהם תחת השלטון של אומות העולם. **וּמָנָא שְׁנֵי קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא לְכָלָא, וּמִן וּקְצָבָה שֵׁם הַקֶּב"ה לְכָל דְּבַר בְּעוֹלָם.** אומנם בעולמות העליונים שום דבר אינו תלוי בזמן. אלא כל מה שנעשה שם קיים ומתמיד לעולם כי שם למעלה יש אחדות גמורה בכל הדברים **בְּגִין כֶּךָ בְּשִׁבִיל כֶּךָ כְּתוּב לְכָל זְמַן וְעַתָּה לְכָל חֶפְצִין. מֵאִי וְעַתָּה לְכָל חֶפְצִין. וּמָנָא וְעַדָּן הוּא לְכָלָא** כל דבר יבא בזמנו ואם יתמהמה חכה לו כי בא יבא. ושואל מה מוסיף בזה, ומתרחץ כי יש עת וזמן לכל דבר כמה יעמוד ויתמיד, **לְכָל הַהוּא רַעֲיוּתָא דְאִשְׁתַּבַּח לְתַתָּא** דהיינו לכל אותו רצון שנמצא למטה בעוה"ז, כגון זה יהיה עשיר או ח"ו עני או כבוד וכו' יש לזה זמן קצוב כמה זמן יהיה עשיר וכו'. וכיון שהגיע אותו הזמן **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים, פִּי' מִסְּטָרָא דְהַהוּא קִין דְּחִשְׁדָּא חֲמָא פְּרָעָה בְּחִלְמִיהָ** מצד אותו קץ של החושך והקליפות ראה פרעה בחלומו, **וּמִתַּמְנִין יָדַע וְאִתְגַּלִּי לִיהַּ הַהוּא חֲלָמָא** [ב] ומשם ידע ונתגלה לו אותו חלום שעל ידו עלה יוסף לגדולה.

מקץ קצ"ד ע"ב

וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וְגו'. רַבִּי אֲבָא פָתַח וְאָמַר, (תהלים קמז) **רוּצָה יִהְיֶה אֶת יִרְאָיו אֶת הַמִּיֻּחָלִים לְחֶסֶדֹו. בְּמָה קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אֶתְרַעֵי בָּהּ בְּצַדִּיקָא** כמה רוצה וחפץ הקב"ה בצדיקים, **בְּגִין דְּצַדִּיקָא אֲנֹן עֲבָדִין (שְׁלָמָא וְעֲבָדִי) שְׁלָמָא לְעִילָא, וְעֲבָדִי שְׁלָמָא לְתַתָּא** בשביל שהצדיקים עושים שלום למעלה בעולמות העליונים ועושים שלום למטה בעוה"ז כלומר מתקנים את היסוד העליון והתחתון הנקרא שלום, **וְאִעֲלִין בְּלָה בְּבַעֲלָה** ומעלים ומביאים את הכלה שהיא השכינה לבעלה שהוא ז' א. **וּבְגִין כֶּךָ קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אֶתְרַעֵי בָּהּ, בְּאֲנֹן דְּדַחֲלִין לִיהַּ וְעֲבָדִין רַעֲיוּתִיהָ** ובשביל זה הקב"ה רוצה וחפץ בהם באותם שיראים אותו ועושים רצונו.

עיונים והארות

ב. **וכן** יהיה לעתיד כמ"ש החפץ חיים ע"ה וז"ל: כשתגיע עת גאולתנו ופדות נפשנו לביאת משיח צדקנו לא נתמהמה אף לרגע יותר על הזמן אלא פתאום יבא המשיח ויריצו אותנו במהירות מן הבור לארצנו הקדושה בב"א. וכמ"ש הבא"ח ע"ה בשו"ב ה' שיבת ציון היינו כחולמים. פי' כאדם החולם חלום שבנה עיר ומושב וכו' וכל זה החלום כרגע, כן כשיבא משיח צדקנו אין פלא על ההבטחות שיהיו בימים ההם אלא הכל יעשה ברגע כמו חלום.

ב. ובענין חנוכה יש גם רמז לקץ ופירושו כל מקום שכתוב ויהי אינו אלא לשון צער וכידוע כמ"ש הזהו"ק לכל צער יש קץ וז"ש ויהי כלומר אם האדם בצער מקץ שנתיים איך וכיצד ישים קץ לצער שלו אז **שְׁנָתִים** ר"ת שְׁמַאל נֶר תְּדִלִיק יְמִין מְזוּזָה, כי מצות נרות חנוכה ממתקים את הדינים כי ידוע שבברכה יש י"ג תיבות כנגד י"ג מכילין דרחמי ואז מתרבים החסדים והרחמים והדינים נמתקים וישפיעו עליו שפע טוב של בני חיי ומזוני, וא"כ נזכה לביאת המשיח כי **מְשִׁיחַ** ר"ת מְזוּזָה יְמִין שְׁמַאל חנוכה, ור"ת מְדִלִיקִין שְׁמוֹנֶת יְמֵי חנוכה.

**לְמִיִּחֲלִים לְחֶסֶדְךָ, מֵאֵן אֲנֹנִי מִיִּחֲלִים לְחֶסֶדְךָ. הֵיוּ אִימָא אֲנֹנִי דְמִשְׁתַּדְּלִי
בְּאוֹרֵיִתָּא בְּלִילְיָא, וְאַשְׁתַּתְּפוּ בְּהֲדִי שְׂכִינְתָּא** ומפרש מי הם הוי אומר אותם
המשתדלים בתורה בלילה ומשתתפים עם צער השכינה. **וְכֵן אֲתִי צַפְרָא, אֲנֹנִי מִחֶכְאֵן לְחֶסֶדְךָ** וכאשר
מגיע הבוקר הם מחכים ומצפים לחסדך. **וְהָא אוֹקְמוּהּ, בְּזִמְנָא דְבֵר נָשׁ אֲשַׁתְּדַל בְּאוֹרֵיִתָּא
בְּלִילְיָא, חוּטָא דְחֶסֶד אֲתַמְּשִׁיד עָלֶיהָ בִּימָמָא** וכבר פירשוהו חז"ל בזמן שהאדם משתדל ועוסק
בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום. **בְּדִכְתִּיב, (תהלים מב) יוֹמָם יִצְוֶה יְהוָה חֶסֶדְךָ וּבְלִילָהּ
שִׁירָה עָמִי.** ומפרש **מֵאִי טַעְמָא יוֹמָם יִצְוֶה יְהוָה חֶסֶדְךָ, מִשּׁוּם דְּבְלִילָהּ שִׁירָה עָמִי.**
מדוע האדם זוכה שביום יצוה ה' חסדך לפי שבלילה עסק בתורה הקדושה שנקראת שירה **וּבְגִין כֵּן** ובשביל כך
רוֹצֶה יְהוָה אֶת יִרְאָיו כְּתִיב, וְלֹא בִירְאָיו בלשון ריצוי ופיוס כתוב שמשמעו שרוצה אותם ובחר
בהם בסתם. **כִּמְאֵן דְּרַעֵי בְּרַעוּתִיהָ לְאַחְרָא** אלא כמו שרוצה ברצונו להתחבר ולרצות איש אחר,
וְאַתְרַעֵי לִיהָ לְאַתְפִּיסָא בְּהֲדִיהָ ומרוצה ממנו להתפייס עימו. **וּבְגִין כֵּן רוֹצֶה יְהוָה אֶת
יִרְאָיו** ובשביל כך כתוב מלשון ריצוי ופיוס, **וְלֹא בִירְאָיו** סתם.

**בְּגִוּוֹנָא דָּא, יוֹסֵף הָוָה עָצִיב בְּעַצְיָבוֹ דְּרוּחָא, בְּעַצְיָבוֹ דְּלֵבָא, דְּהָוָה אָסִיר
תַּמָּן** כעין זה יוסף היה בעצבון בעצב רוח בעצב הלב על שהיה אסור שם בבית האסורים. **בִּיּוֹן דְּשִׁדְר
פְּרַעָה בְּגִינִיהָ** כיון ששלח פרעה בשבילו אחריו, **מַה כְּתִיב. וַיְרִיצוּהוּ** מה כתוב, ויריצוהו, מלשון ריצוי
ופיוס, **אֲתַפִּיסוּ לִיהָ** שפייסו אותו על שנעצר שנים רבות על לא עול בכפו **וְאַחֲרָיו לִיהָ מְלִין דְּחֲדוּהָ,**
מְלִין לְמַחֲרִי לָבָא והחזירו והשיבו לו עתה מלים של שמחה מלים שמשמחים את הלב, **בְּגִין דְּהָוָה עָצִיב
מִן בִּירָא** בשביל שהיה עצוב משיבתו בבור כלומר הקב"ה רצה לפייס אותו על זה. **תָּא חַוִּי** בא וראה,
בְּקִדְמִיתָא נָפַל בְּבִירָא בתחילה נפל לבור, כמ"ש וישליכו אותו הבורה, **בְּבִירָא אֲסַתְלַק לְבָתָר
מֵהָבֹר** העלו אותו אח"כ לגדולה, וזו השגחה עליונה, שבדבר שהקב"ה הכה אותו בו ריפא אותו.

ח"א קצו ע"ב

וְתָא חַוִּי, כְּתִיב, וַיִּרְכַּב אוֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה. מֵאֵן מִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה ובא
וראה כתוב וירכב אותו במרכבת המשנה ושואל מי נקראת מרכבת המשנה. ומשיב **קִדְשָׁא בְּרִידָא הוּא
עָבִיד לִיהָ לְצַדִּיק שְׁלִיטָא, בְּגִין דְּהָא מֵנִיה אֲתוֹן עֲלִמָּא, וְאַצְטְרִיד לְאַתְוֹנָא**
הקב"ה עשה את הצדיק שליט ומושל בעולם לפי שהרי ממנו ניזון העולם שהוא בחי' המלכות והמלכות צריכה להיות
ניזונת מהצדיק שהוא בחי' יסוד. **וְקִדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אֵית לִיהָ רְתִיבָא עֲלָאָה, וְאֵית לִיהָ
רְתִיבָא תַתָּאָה** והקב"ה יש לו מרכבה עליונה בסוד חגת"ם דו"א שהם מרכבה לאמא העליונה ויש לו מרכבה
תחתונה שהיא בחי' המלכות מרכבה ליסוד. **רְתִיבָא תַתָּאָה אִיהִי מִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה** מרכבה תחתונה

של המלכות היא נקראת מרכבת המשנה אותיות משנה שהיא תורה שבע"פ מלכות פה תורה שבע"פ, וְיוֹסֵף צָדִיק אֶקְרִי, וְלִיָּה אֶתְחַוִּי לְמַחְוֵי רָכִיב עַל מִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ, לְקִדְשָׁא בְּרִיד הוּא וְיוֹסֵף נִקְרָא צָדִיק וְהוּא רָאוּי לְהִיט רֹכֵב עַל מִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה שֶׁל הַקֶּבֶ"ה. וְכֵלָּא אִיהוּ בְּרִזָּא עֲלָאָה, לְמַחְוֵי בְּגִוּוֹנָא דְלַעֲיָלָא וְהַכֵּל הוּא בְּסוּד עֲלִיּוֹן לְהִיט כְּדוּגְמָה שֶׁל מַעְלָה.

תָּא חַוִּי, וְיִקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבָרְךָ, מֵאֵי אֲבָרְךָ. קְשִׁירוֹ דְּאֶתְקַשֵּׁר שְׂמִשָּׁא בְּסִיחָרָא
 בא וראה מש"כ ויקראו לפניו אברך מה פי' המילה אברך ומסביר שהיא לשון קשירה שקושר ומברך מין במינו שקושר את בחי' השמש שהוא הזכר ז"א בירח שהיא בחי' המלכות ואז בא השפע לעולם, וכן הוא לשון בְּרַךְ, וְכֵלָּא בְּרַעֲיָן לְקַבֵּל אֶתְרָךְ דָּא שֶׁהַכֵּל כּוֹרְעִים כִּנְגַד מְקוֹם זֶה שֶׁהוּא יוֹסֵף בַּחֲוִי הִיסוּד לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ שֶׁפַע וּבִרְכָּה. וְנִתְּזוֹן אוֹתוֹ עַל כָּל עֲלָמָא וְנִתֵּן אוֹתוֹ הַקֶּבֶ"ה אֶת הִיסוּד עַל כָּל הָעוֹלָם, כְּלוּמַר לִזְוֹן וּלְפִרְנָס אֶת הַשְּׂכִינָה וּבִנְיָה, וְעוֹד מִפְּרָשׁ אֲבָרְךָ מִלְשׁוֹן בִּרְכָּה וְהוּדָאָה, וְכֵלָּהּ אוֹדֵן לְגִבְיָהּ, (דף קצו ע"א) וְכִנְיָן דָּא כֵּלָּא בְּרִזָּא עֲלָאָה אִיהוּ וז"ש וְכֹלָם מוֹדִים לְגִבּוֹי עַל הַשֶּׁפַע שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהֶם וּבִשְׁבִיל זֶה כָּל הַפִּירוּשִׁים עַל מִילַת אֲבָרְךָ בְּסוּד עֲלִיּוֹן הוּא.

תָּא חַוִּי, קִדְשָׁא בְּרִיד הוּא עֲבַד מְלָכוּתָא דְאַרְעָא, בְּעִין מְלָכוּתָא דְרַקִּיעָא, וְכֵלָּא דָּא בְּגִוּוֹנָא דָּא
 בא וראה הקב"ה עשה את המלכות שבארץ בעין המלכות של השמים ברקיע, וכמו שיש במלכות התחתונה בעין זה יש במלכות העליונה. וְכֵלָּ מַה דְּאֶתְעִבִּיד בְּאַרְעָא קִיָּמָא קִמִּי קִדְשָׁא בְּרִיד הוּא בְּקִדְמִיתָא וְכֵל מַה שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּאָרֶץ עוֹמֵד לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה בַּתְּחִילָה, וְאַחֲכַי נַעֲשֶׂה לְמַטָּה.
תָּא חַוִּי, מְלָכוּתָא קִדְשָׁא, לָא קִבִּיל מְלָכוּתָא שְׁלִימָתָא, עַד דְּאֶתְחַבֵּר בְּאַבְהֶן
 בא וראה המלכות הקדושה העליונה לא מקבלת מלכות שלימה למלך בכל העולמות העליונים עד שבתחילה תתחבר באבות הקדושים שהם בחי' חג"ת דז"א. בְּגִין דְּקִדְשָׁא בְּרִיד הוּא עֲבַד לָהּ לְמַלְכוּ וְעֲלָאָה, לְאַתְנַהֲרָא מִרְזָא דְאַבְהֶן הִיט שֶׁהַקֶּבֶ"ה עֲשֶׂה לָהּ לְמַלְכוּת הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁתֵּאִיר מִסּוּד הָאֲבוֹת שֶׁהֵם הַחֲגִ"ת שֶׁמַּעֲלִיָּה, וְזֶה נַעֲשֶׂה ע"י שְׁלֵמַתָּה מְקַבְּלִים שֶׁפַע מֵהָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים גַּם לְמַעְלָה מִשְׁפִּיעִים בַּחֲוִי חֲגִ"ת וְאִזּוּ מִסּוּדֵרִים הָעוֹלָמוֹת.

וְכַד יוֹסֵף הַצָּדִיק נָחַת לְמִצְרַיִם בְּקִדְמִיתָא, אִיהוּ מְשִׁיךְ לָהּ לְשְׂכִינְתָּא לְבִתָּר עֲמִיָּה
 ועיקר השפע של המלכות בא דרך היסוד שהוא בחי' יוסף וכאשר ירד למצרים בתחילה הוא משך לה לשכינה אח"כ שתהיה עימו, דְּהָא שְׂכִינְתָּא לָא אָזְלָא אֵלָּא בִּתְרָא דְצָדִיק שֶׁהִרִי הַשְּׂכִינָה לֹא הוֹלֶכֶת אֵלָּא אַחֲרֵי הַצָּדִיק. וְכִנְיָן בְּךָ אֶתְמַשֵּׁךְ יוֹסֵף לְמִצְרַיִם בְּקִדְמִיתָא, וְנִטִּיל כָּל עוֹתָרָא דְעֲלָמָא בְּדִקָּא יָאוּת וּמִשׁוּם כֵּךְ נִמְשָׁךְ וְיִרְדּוּ יוֹסֵף לְמִצְרַיִם בַּתְּחִילָה וְלִקַּח אֶת כָּל הָעוֹשֶׁר שֶׁל כָּל

העולם כמו שצריך להיות כאשר יצאו ממצרים ברכוש גדול, וּלְבָתֵּר נָחֲתַת שְׁכִינָתָא לְמִצְרַיִם, וּבְלִהוּ שְׁכֻמִּין בְּהָדָה ואח"כ ירדה השכינה למצרים וכל השבטים עימה.

וּבְגִינִי בָּהּ, יוֹסֵף דִּנְטֵר לִיהַ לְבָרִית, וְכֵּה לְאַתְעָטְרָא בְּאַתְרֵיהּ ומשום כך יוסף הצדיק ששמר את ברית הקודש זכה להתעטר ולהתקשר במקומו העליון, וְזִכָּה לְמַלְכוּתָא דְלַעֲיָלָא, וּלְמַלְכוּתָא דְלַתְתָּא חכה למלכות של מעלה ולמלכות של מטה של היסוד והוא מרכבה ליסוד העליון . וְעַל דָּא כָּל מֵאן דִּנְטֵר בְּרִית קִדִּישָׁא, בְּאִילוֹ קַיִים אֲוִרִייתָא קִדִּישָׁא כָּלָה, דְּהָא בְּרִית שְׁקִיל כָּכָל אֲוִרִייתָא ועל זה כל מי ששומר ברית קודש כאלו קיים התורה הקדושה כולה שהרי הברית שקול כנגד כל התורה:

מאמרי הפרשה

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וַהֲנִה עֹמֵד עַל הַיָּאָר" (מא, א)

רק ה' מסובב את הבריאה

בסוף פרשה שעברה נאמר (מ, כג), ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, והדבר קשה, מדוע כפל הפסוק ואמר ולא זכר... וישכחהו, והרי אם יוסף לא זכר, אז בודאי ששכחו?

והביאור הוא, מפני שיוסף התפלל ששר המשקים ישכח את בקשתו שיוציאו מהבור, וזה מכיון שהבין שהוא טעה במה שביקש משר המשקים שייסייע לו לצאת מן הבור, ולא שם את בטחונו בהשם יתברך. ולכך נאמר, "ולא זכר" דהיינו ששר המשקים ברשעו לא זכר את יוסף, ואף יותר מזה "וישכחהו" מפני תפילת יוסף שנענתה ממרום לבל יזכרהו. ועל אף כל זאת נענש יוסף (בראשית רבה פרשה פ"ט סי' ג') על שביקש משר המשקים שיוציאוהו מהבור, ומחמת זה נענש לשבת בבור עוד שנתיים, ובסך הכל היה בבור 12 שנה. (מאצורנו הישן עמ' 213)

ובזה יובן מה שאמרה התורה "ויהי מקץ שנתיים ימים", ואמר רבותינו במדרש (בראשית רבה פרשה פ"ט סי' א') על פסוק זה (איוב כח, ג) קץ שם לחושך, זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה וכו'. פירוש, לכל דבר יש קץ וסוף, וכיון שהגיע זמנו של יוסף לצאת מן הבור, סיבב עילת העילות ש"ופרעה חולם", ועל ידי החלום התגלגל הדבר והוציאו את יוסף מן הבור. ובאמת שלא רק שיוסף יצא מן הבור, אלא אף סיבבו מן השמים שיכתיר אותו פרעה למשנה למלך. ובתחילה נתן הקדוש ברוך הוא בלב פרעה שינסה לפתור את חלומו על ידי חרטומיו ומכשפיו, כי שנתיים היה פרעה חולם חלומות הללו, ובבוקר כאשר היה קם ממטתו, לא היה זוכר אותם. אמנם לאחר שנתיים ימים, קם פרעה וזכר את החלום, כמו שנאמר (מא, ח) ויהי בבוקר ותפעם רוחו, וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה, ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה. ומה שניסו לפתור לא הצליחו, ועל ידי כך, כשהביאו את יוסף הצדיק ותכף פתר את החלום, ואף העמיד את פרעה על דיוק החלום כמו שנבאר להלן ברצות ה', ובזה גדל עוד ערכו של יוסף עד מאוד בעיני פרעה ובעיני עבדיו, ולכך מינהו למשנה למלך.

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וְהָיָה עֶמֶד עַל הַיָּאֵר" (מא, א)

"ויהי" מלשון צער

שנינו במגילה (דף י:) אין "ויהי" אלא לשון צער, ואם כן כאן שגם פותח הפסוק בלשון "ויהי", יש לבאר שהצער הוא על כי עתה התחיל לסובב ה' את סיבת גלות מצרים.

ואמרו חכמינו ז"ל (שבת פט:), ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו. דכתיב (הושע יא, ד) בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם, ואט אליו אוכיל. עד כאן. פירוש, היה ראוי יעקב אבינו לרדת למצרים באזיקים, שכן מחמת גזירת הגלות ירד. אלא שזכותו עמדה לו לרדת בנעימות, בשביל לראות את בנו אהובו יוסף, וכך נאמר בפסוק, שה' משכם למצרים "בחבלי אדם", היינו בחבלים רכים ולא בשלשלאות.

מהי סיבת גלות מצרים

כתב הבן יהוידע (שבת פט:), שגלות מצרים נקראת "כור הברזל", כמו שנאמר (דברים ד, כ) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם "מכור הברזל" ממצרים להיות לעם נחלה כיום הזה, והטעם לכך יבואר על פי דברי רבנו האלשיך (ריש שמות) שעיקר סיבת גלות מצרים היתה להתיר את הזוהמא שהגיעה מצד אמותינו, שהיו בנות לבן. עיין שם באורך.

והנה ידועים דברי האר"י ז"ל ש"ברזל" בראשי תיבות הוא, ב'להה ר'חל ז'לפה ל'אה, ובזה מובן טעם מה שאמרו במסכת שבת (פט:) אמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן שהיה ראוי יעקב אבינו לירד בשלשלאות של "ברזל", שהם ב'להה ר'חל ז'לפה ל'אה, כדי להפריש את הזהב מהסיגים שבאו מצד האמהות. אלא שזכותו גרמה, ונעשה במקום "ברזל" "חבל" [שכאמור הוא חבל רך, וירדו בנעימות לגלות]. כי הנה ההפרש בגימטריא בין "ברזל" [שעולה 239] לבין "חבל" [שעולה 40] הוא קצ"ט [199] כמנין "צדקה", כי "צדקה" עשה הקדוש ברוך הוא עם יעקב אבינו וזרעו, שהחליף לו את ה"ברזל" ב"חבל". וזהו שנאמר (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב "חבל" נחלתו, רצונו לומר, היות ו"כי חלק ה' עמו", לכך ריחם עליהם ה', ועשה להם "חבל נחלתו", במקום "שלשלאות של ברזל".

כשיצא יוסף מבית האסורים מת יצחק

במדרש הגדול (ריש מקץ וכן בסדר עולם רבה פרק ב') כתוב, דורשי אגדות אומרים, מסורת היא בידם, שבאותו הפרק שיצא יוסף מבית האסורים, מת יצחק. לכך פתח בפרשה בתיבת "ויהי", שהיא משמשת שתי לשונות, לשון שמחה ולשון אבל (מגילה דף י' סוע"ב), שמחה, על שיצא יוסף מבית האסורים, ואֵבֶל, על שבאותו הפרק מת יצחק. אם אכתוב אֵבֶל למיתת יצחק, מה אני עושה לשמחת יוסף? ואם אכתוב שמחה ליוסף, מה אעשה לאבל למיתת יצחק? אלא אכתוב בפרשה זו "ויהי", דבר שהוא משמש שתי לשונות, לשון שמחה ולשון אבל. עד כאן. דהיינו כביכול ה' התחבט באיזו לשון להשתמש בפסוק זה, שאם יכתוב בלשון צער משום פטירת יצחק, אין זה הגון משום שמחת יוסף. ואם יכתוב בלשון שמחה, אין זה הגון משום פטירת יצחק. לפיכך בחר ה' לשון המשתמעת לשני פנים, גם לשמחה וגם לצער והיא "ויהי".

עתידיים ישראל לצאת מבור הגלות בפתאומיות ובפחד גדול

ויש מפרשים שבשעה שבא אותו רשע שר המשקים אל יוסף להוציאו מן הבור, הפחידו עד מאוד וצעק עליו צא מהר החוצה, כי אתה נקרא אל פרעה. ולא גילה לו שפרעה קוראו לטובתו, ולא ידע יוסף מה זה ועל מה זה, והיה שרוי בצער גדול. ועל זה הצער נאמר כאן "ויהי" מלשון צער, שהוא "וי". ומדוע עשה הקדוש ברוך הוא כך, כדי לרמוז לנו על קץ הימים, שאם ישראל לא יחזרו בתשובה, אז תהיינה צרות רבות בשעת הישועה, שעתידים ישראל לצאת מבור הגלות בפתאומיות ובפחד גדול, כמו שכתוב (ירמיה לא, ח) בבכי יבואו, וכולם ישנאו את ישראל, וכולם יקטרגו עלינו חס ושלום, אמנם הכל הוא לטובתנו. (ספר אהבת חיים פרשת מקץ).

בפרשות מקץ ו-ויגש לא מופיע שם הוי"ה

עוד יש לומר ש"ויהי" הנאמר כאן מלשון צער, הוא על מה שיעקב אבינו היה שרוי בצער על בנו האבוד ממנו. והנה בכל פרשיות התורה מופיע שם הוי"ה ב"ה, חוץ מפרשות מקץ ו-ויגש, עד הפסוק (מט, יח) לישועתך קויתי ה' שבפרשת ויחי, ובהם מופיע רק השם אלהים שהוא שם של דין, והוא מן הטעם האמור, שמכיון שיעקב אבינו היה בצער על יוסף, לא נזכר שם הוי"ה שהוא שם של רחמים.

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וְהָיָה עֹמֵד עַל הַיָּאֵר" (מא, א)

"מקץ שנתים" אותיות "קץ מת' שנים"

הגאון חיד"א ע"ה כותב (חומת אנך מקץ אות א') שכבר כאן מרומז כמה זמן ישתעבדו ישראל במצרים, כי "מקץ שנתים", הם אותיות "קץ מת' שנים", היינו שגזירת הגלות בברית בין הבתרים היתה ת' שנים (בראשית יא, ג), וכאן נרמז שיש להוריד, "קץ" [ק"ץ שנים] "מת' שנים" היינו תסירם מתוך "ת' שנים" שנגזרו בברית בין הבתרים, ויעלה בידך רד"ו, הם רד"ו שנה שבפועל היו ישראל בגלות מצרים.

כשנשבור את "מצרים" נמצא "קץ"

ומרומז הדבר בהמשך הכתוב (מב, א-ב) וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויאמר יעקב לבניו, למה תתראו, דהיינו למה ת' תראו ומדוע תפחדו מת' שנים של שעבוד, ויאמר הנה שמעתי כי יש "שבר במצרים" וכו'. "שבר במצרים", היינו שאם "תשבור" ותחתוך את תיבת "מצרים", יעלה בידך ק"ץ שכן "מצרים" בגימטריא 380, וחצי מכך מניינו 190 ועולה בגימטריא "קץ" לרמזו שק"ץ שנה חסרו מת' שנים, ולכן ממשיך הפסוק (מב, ב) "רדו" שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות. "רדו" הוא מנין השנים שלמעשה יהיו בגלות שם, אחרי שיש "שבר במצרים". עוד יש לרמז כי "שבר" בראשי תיבות שם בן רחל, רמז ליוסף שנמצא במצרים. גם "שמה", אותיות "משה" שהוא יגאל אתכם בזכות שתקבלו עול תורה ומצוות בסיני.

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וְהָיָה עֹמֵד עַל הַיָּאֵר" (מא, א)

רמזים נשגבים במילה "מקץ"

"מקץ" בראשי תיבות קול צום ממון, וגם אותיות "קמץ", וידוע שניקוד קמץ הוא בכתר. והנה תרי"ג מצוות התורה ושבע מצוות מדרבנן יחד עולים כמספר כתר, לרמזו שיש כח בשלשת התיקונים הנזכרים, קול צום וממון, שהם ראשי תיבות קמ"ץ, לכפר ולתקן על כל מה שיחטא האדם בכל תרי"ג מצוות [ולכן גם הנקודות שיש תחת אותיות אֶדָם, הם מנוקדות בקמץ בלבד].

בבן איש חי (הלכות ח"ב בהקדמת פרשת צו) כתב הרב שכללות העבודה היא צום, קול, ממון, שמספרם עולה זאת ושלושתם יועילו במקום הקרבנות, כי על ידי התענית האדם מקריב את חלבו ודמו כקרבו. ובקול שהוא קורא בפרשת עולה, נחשב לו כאילו הקריב עולה (מנחות קי.), וכן בצדקה אמרו רבותינו ז"ל (סוכה מט:), אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר (משלי כא, ג) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח, וכן אמר דניאל לנבוכדנצר (דניאל ד, כד) וחטאך בצדקה פרוק. וזה שכתוב (ויקרא ז, לו) "זאת", התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, כלומר צום קול ממון שמספרם "זאת", בהם יהיה קיום התורה כולה, והם יועילו וישלימו לעולה למנחה ולחטאת וכו', שיספיקו במקום הקורבנות כולם, ואזי אין צריך לאדם לא עולה ולא מנחה וכו'. ע"כ.

כיצד ישים האדם סוף לצרותיו

לכך גם נאמר בהמשך הפרשה (מג, יא) ויאמר אליהם אביהם, אם כן אפוא "זאת" עשו, קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים. "זאת", היינו אדם שרוצה קץ וסוף לצרותיו, צריך לקחת את "זאת" שהוא עולה בגימטריא 408 שהם בגימטריא צום קול ממון, היינו "זאת עשו" תקחו עמכם "צום קול וממון" ותזכו לחיי העולם הבא. והמשך הפסוק קחו "מזמרת הארץ", לפי שהתורה נקראת "זמירות" כמו שכתוב (תהלים קיט, נד) "זמירות היו לי חוקיך" אותה תלמדו ותקיימו אותה, "והורידו לאיש מנחה" פירוש "איש" הוא הקדוש ברוך הוא (סנהדרין צג.). ועוד מורה התורה שכלל זאת עשו דוקא ברוחניות, אבל בגשמיות, "מעט צרי ומעט דבש", תמנעו בהם בתאוות ותענוגי העולם הזה.

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים" (מא, א)

מקץ ר"ת מ'שא, ק'בעת, צ'פית

איתא בגמרא (שבת לא.) אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה וכו' ציפית לישועה וכו'. ע"כ. ויש לרמז דבר זה בפסוק "ויהי מקץ" - מקץ ר"ת משא ומתן באמונה, קבעת עתים לתורה, צפית לישועה, והיינו כשיגיע קץ ימיו של האדם ישאלו אותו ג' שאלות אלו.

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים" (מא, א)

רמזים לחנוכה בפרשת מקץ

ברוב השנים חלה פרשת מקץ בחנוכה, ולפיכך יש רמזים בפרשתנו לחנוכה, שהנה "מקץ" אותיות "קמץ", והיינו שבניקוד האותיות ישנם עשר סוגי ניקוד, והם כנגד עשר ספירות. ניקוד הקמץ הוא בכתר, וניקוד הפתח הוא בחכמה, צירי בבינה, וכן על זה הסדר. ומצות נר חנוכה מכונה "מצות כתר", כי תרי"ג מצוות מן התורה ישנן, ואלהם מתווספות עוד שבע מצוות דרבנן, ובסך הכל עולה מניינם כתר, וכיון שהמצוה מדרבנן האחרונה שנצטוו עליה היא נר חנוכה, לכן היא נקראת "מצות הכתר", כיון שהיא משלימה את מנין ה"כתר". ומעתה מצוה זו רמוזה כאן במילות הפסוק "מקץ שנתים", לפי ש"מקץ" הוא אותיות קמץ שהוא כנגד ה"כתר", לרמז על מצות נר חנוכה המכונה "מצות כתר". והיא נרמזה דוקא במילה "מקץ", לפי שמצוה זו מלווה אותנו בכל אורך גלותינו, ועל ידי זו המצוה יבוא "קץ" לחושך ונגאל בגאולה שלמה. ונוכה לביאת המשיח, כי "משיח" ראשי תיבות מזוזה ימין שמאל חנוכה, וכן "משיח" ראשי תיבות מדליקין שמונת ימי חנוכה.

גם במצות נרות חנוכה ממתקים את הדינים, כי ידוע שבברכת להדליק נר חנוכה, ישנם י"ג תיבות, שהן כנגד י"ג מכילן דרחמי וכמו שכתב רבנו האר"י (פרי עץ חיים דרוש ד' לחנוכה, ובנהר שלום ענין חנוכה). ואז מתרבים החסדים והרחמים, והדינים נמתקים ומשפיעים עליו טוב של בני חיי ומזוני.

ולכן גם אנחנו מדליקים נרות חנוכה בצאת הכוכבים, כשמתחיל החושך הרומז לגלות, שעל ידה נצא מן החושך. וגם על ידה אורה, תאיר לנו את הדרך שנוכל לעבור את הגלות הקשה הזו, על ידי אור התורה שמאיר דרכה.

יש הרבה חושך בעולם, את החושך לא מגרשים במקלות, אלא מגרשים על ידי אור. הקדוש ברוך הוא אומר, אני נתתי נרי בידכם שזוהי התורה, ואילו הנר שלכם בידי, דהיינו נשמתכם המכונה נר, ככתוב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם, אם אתם תשמרו את "נרי", היינו את התורה הקדושה, אף אני אשמור את "נרכם", היינו את נשמתכם. ולפיכך אם רוצים "קץ" מדליקים "אורה" שזו התורה הקדושה.

רמז נוסף לחנוכה ישנן במילות הפסוק כאן, "ויהי מקץ שנתים ימים", ראשי תיבות הוא וכל ישראל הנרות ידליקו. מצותם קודם צאת הכוכבים. שמאל נר תדליק ימין מזוזה. יש מגרעין יש מוסיפים, רמז למחלוקת שמאי והלל (שבת כא:), מהו המהדרין מן המהדרין בהדלקת נרות חנוכה, דלבית שמאי יום ראשון מדליק שמונה נרות, ולמחרת "מגרע" פוחת והולך. ואילו לדעת בית הלל, יום ראשון מדליק נר אחד, ומכאן ואילך "מוסיף" והולך. והוא גם מרמז על "סור מרע" "לגרע" ולמעט בתאוות, ועשה טוב "להוסיף" בתורה ובקדושה. (כ"כ בסידור רבנו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא).

רמז נפלא לבטחון בה' יתברך

על הדרך הנזכרת יש להוסיף, שנרות החנוכה מרמזים לנו שכל אדם יבטח בה' בבטחון חזק ואמיץ בענייני עבודת ה', יהיה מה שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, בל יתירשל האדם מלעשות את מצוות ה' מצד שאינו ראוי ומוכשר. והראיה מנר חנוכה, שאף כשאיש פשוט מדליק את נרות החנוכה, הנרות נעשים קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהם.

וזה שאמרו חכמינו ז"ל (שו"ע סי' תרע"א ס"ו ועי' בגמ' שבת כב.), נר חנוכה מניחו למעלה מג' טפחים, ומצוה להניחו למטה מ' טפחים, הרמז בזה, בל ידמה האדם שהוא למטה, ואפס תקותו, ועל כן יאמר לנפשו נושא חלילה, למה לי עוד תורה ותפילה. וגם לאידך גיסא בל יתגאה האדם שהוא למעלה, שהוא צדיק העוסק בתורה ובמצוות ועובד את ה' כראוי, כי תועבת ה' גם שניהם, רק יבטח בה' וברוממותו שאין לו סוף וחקר, שברא את השמים ואת שמי השמים וכל צבאם, ומכולם עיקר רצונו בעבודת שוכני בתי חומר, אחרי אשר יטהר ויזבח את יצרו.

ואולי דברים אלו נרמזים כאן בפסוק, "ויהי מקץ", היינו, שאם נדמה לאדם שהוא בסוף, שהוא בדיוטה התחתונה, על דרך (דברים ל, ד) אם יהיה נדחק "בקצה" השמים, עם כל זה בל יאמר לנפשו נושא, אלא מורה אליו הכתוב "שנתים" בראשי תיבות שמאל נר תדליק, היינו שיביט ויבין בנרות חנוכה, שהמדליקם, בין אם הוא גדול הדור, או איש פשוט, נעשים קודש, ויראה וישים על ליבו כי לא ידח ממנו נדח, כי הקדוש ברוך הוא חושב עצות ותחבולות לעזרת בניו לקבל תפלת כל פה, ומאשפות דלות ירוממו, ויזכה עוד להושיבו עם נדיבים נדיבי עמו, שגם עליו יורח אור ה', ויהיה עוד בכח להשפיע שפע קדושה בעולם. וזהו הרמז של המשך ראשי התיבות של המילה "שנתים" ימין מזוזה, היינו שעל המזוזה ישנו שם שי"ן דל"ת יו"ד, שהוא שם השפעה, ויעורר בזה רחמים וחסדים בעולם.

זאת ועוד רמוזה חנוכה בפרשתנו שנאמר "ויהי מקץ שנתים ימים" עולה בגימטריא "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו" עם הכולל. גם ו"יהי מקץ שנתים ימים" [ללא וא"ו השימוש, במילת ויהי] עולה מספר "מתתיהו בן יוחנן כהן גדול". גם "ויהי מקץ שנתים" עם הכולל, עולה מספר "פך שמן חותם כהן גדול", כטעם אומרם ז"ל (שבת כא:) פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול.

קליפת מלכות יון היתה נגד מדת יוסף

עוד אביא לפניך את דברי הרב הקדוש מראפשיץ זצ"ל בספרו זרע קודש (ליל ה'), וגם בדבריו יבואר מדוע נרמזה מצות חנוכה דוקא כאן בפרשת מקץ, ומדוע מצות חנוכה חלה דוקא בפרשת מקץ, וזה לשונו, והנה קליפת מלכות יון היתה בקליפה נגד מדת יוסף, כמו שכתב בספר מגלה עמוקות (ואתחנן, אופן רנ"ב) ש"מלך יון" גימטריא "יוסף". ולכן היוונים גזרו לבטל את מצות המילה שהוא בחינת יוסף כי יוסף הוא כנגד היסוד, כי רצו להגביר קליפת ערות הארץ, היפוך יוסף שגדר את עצמו מן הערוה ועמד בניסיון, הגם שהיה במצרים ערות הארץ, שהיו כולם שטופי זימה. אם כן לפי הרב מגלה עמוקות, הקליפה הגדולה של "מלך יון" וקליפת אנטיוכוס, מתבטלת על ידי קדושת יוסף שהוא בגימטריא מלך יון. וכן בגימטריא אנטיוכוס. עד כאן.

על דברי המגלה עמוקות הנזכרים, ראיתי שכתב בספר שבילי פנחס (עמוד צ"ג) שלפי דבריו יש להוסיף ולומר שהיוונים השיגו מלכותם בכוח טומאתם, כי יוסף בקדושתו מבטל אותם, שכן כאמור "יוסף" עולה בגימטריא "מלך יון", לכן גזרו היוונים על ישראל לכתוב על "קרן השור" דוקא "שאין לכם חלק באלקי ישראל", כי יוסף הצדיק נקרא "שור", ברצונם להפריד בכך את ישראל מקדושת יוסף, ככתוב (ויקרא יט, ב) קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

ויש להוסיף, שהיות ונרמז כאן בריש מקץ ענין חג החנוכה, על כן פתח הזוהר הקדוש (ח"א דף קצ"ג ע"א) את פרשת מקץ בזה הלשון, ויהי מקץ, רבי חייא פתח ואמר (איוב כח, ג) קץ שם לחושך וכו'. עד כאן. והיינו מטעם שקליפת יון היא "חושך".

"יוסף" בגימטריא "אייפון" לשברו

ובהגיענו הלום, בין נבין שדור דור ודורשיו, ולכן גם "יוסף" בגימטריא עולה "אייפון", הוא המכשיר הטמא שמוריד את המשתמשים בו אל שאול תחתית רחמנא ליצלן, שגם את הקליפה הזאת של ימינו, צריך להכניעה בזכות יוסף הצדיק שגדר את עצמו ועמד בניסיון ערות הארץ.

"וַיִּקַּץ פְּרַעְהָ וְהָנָה חִלּוֹם" (מא, ז)

שיבולים אוכלים הוא חידוש

מדוע כאן בחלום השיבולים נאמר "והנה חלום", ואילו בחלום הפרות הנזכר לעיל (מא, ד) נאמר, רק וייקץ פרעה, ולא כתוב והנה חלום? אלא שפרות אוכלות אין בזה חידוש, כי הם בעלי חיים, אבל שיבולים שאוכלים הוא חידוש, שהרי אין בהם רוח חיים, ולכן בשיבולים נאמר "והנה חלום" משום שבחלום השיבולים היה דבר פלא, לא כן בחלום הפרות.

"אֶת חֲטָאֵי אֲנִי מְזַכֵּר הַיּוֹם" (מא, ט)

באיזה חטאים חטא שר המשקים

את "חטאי" אני מזכיר היום, נאמר כאן "חטאי" בלשון רבים, והדבר צריך תלמוד, הן חטא אחד היה בידו של שר המשקים, על שלא הזכיר את יוסף, ומדוע אמר חטאי בלשון רבים?

ניתן ליישב זאת על פי דברי ספר מקדשי השם (בפירושו זר זהב אות קכ"ח) שכתב לפרש על פי דברי הגאון הקדוש שר שלום בדברי הפסוקים (בסוף הפרשה הקודמת מ, כג) ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכח. הנה בחלומו של שר המשקים מדובר על "כוס", ואותיות המילה "כוס" במילוי [מילוי פירוש, אות שנכתבת כביטוי קריאתה, כגון האות כ' נקראת "כף". וכן על זה הדרך] הן אותיות "כף וו סמך", והם עולים בגימטריא "יוסף". והנה כאשר סיפר שר המשקים את חלומו ליוסף אמר (בראשית מ, יא), ואתן "את" הכוס על כף פרעה. וכלל הוא בכל התורה שהמילה "את" באה לרבות (פסחים כב:). ולפיכך הבין יוסף ש"את הכוס" כלומר, את הטפל לכוס, היינו שיש לרבות את האותיות הטפלות למילה כוס, היינו אותיות המילוי שהן עולים בגימטריא "יוסף", לפיכך הבין יוסף שהחלום מדבר עליו, ופתרונו שינצל שר המשקים ויחד עמו יתלוה יוסף בעצמו וינצל, ולכן אמר לו שחלק מהפתרון הוא כי אם זכרתי איתך והזכרתי אל פרעה.

אבל שר המשקים הרשע לא רצה להזכירו לטובה, לכן שם בהמשך (מ, כא) נאמר, ויתן "הכוס" על כף פרעה, ולא נאמר "את הכוס", שהושמטה המילה "את" שתכליתה כאמור לרבות, כי לא רצה להזכיר את יוסף לטובה. ולכן מסיימת התורה שם (מ, כג) ולא זכר שר המשקים "את" יוסף וישכחהו, כלומר שלא רצה לזכור את מילת "את" הרומזת ליוסף אלא שכחו.

ולפי האמור אפשר לפרש את פסוקנו "את חטאי אני מזכיר היום", "חטאי" בלשון רבים, לפי שחטאתי פעמים, גם על שלא אמרתי את המילה "את", ולא הזכרתי את יוסף עד היום. וגם על החטא עצמו שחטא כלפי מלך מצרים.

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ בֶן הָיָה" (מא, יג)

כל החלומות הולכין אחר הפה

שנינו בברכות (דף נה:): כל החלומות הולכים אחר הפה. ופשוט הדברים הוא שכפתרון שיפתרו את החלום ויוציאו אותו בפה, כך יהיה פתרון החלום למעשה. ברם חכמינו פירשו דברים אלו בדרכים אחרות.

הכלי יקר (בראשית לו, ח) מבאר, שהחלומות הולכין אחר מה שהאדם דיבר והוציא מפיו קודם שישן. כי האדם יחלום את אשר חשב קודם השינה.

ובספר הברית (ח"א פי"ג) ביאר אחר הפה פירושו, אחר המאכלים שאכל והכניס לפיו. שיש למאכלים חלק בקביעת צורת החלום, שהאדם עולים למוחו ומשפיעים על החלום.

בספר ישמח משה (וישב פ"ח) ביאר, שהחלומות הולכים לפי מה שהפה של אותו אדם רגיל לדבר. שאם רגיל הוא לדבר אמת, מן השמים מראין לו חלום אמת. ואם רגיל לדבר שקר, אף בחלום שקר יראוהו.

הבן יהוידע (סנהדרין צו) ביאר על פי הגמרא (שם) שהמשיח יבוא רק לאחר שיחלפו פ"ה [שמונים וחמשה] יובלות לבריאת העולם. ולפי זה יתבאר המאמר כך, "כל החלומות" שצפה דניאל על ביאת המשיח "הולכין" ומתקיימין "אחר הפ"ה יובלות, שאחר שיעברו שנים אלה, יבוא הקץ אשר חזה דניאל בחלומו במהרה בימינו. (להתעדן באהבתך).

"וַיִּשְׁלַח פְּרַעְהַ וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחְלֵף שְׂמֹלֶתוֹ וַיָּבֵא אֶל פְּרַעְהַ" (מא, יד)

יוסף לבש י"ב שנים אותו בגד והיה בו ריח טוב

בספר שפתי כהן על התורה לרבי מרדכי כהן זיע"א מגורי האר"י (עמוד ק"ע) כתב וזה לשונו, מכיון שנאמר "ויחלף שמלותיו" והוא בבית האסורים שנים עשרה שנה, מאין היה לו ליוסף בגדים להחליף? [הלשון "שמלותיו" פירושה השמלות שלו, דהיינו שהחליף יוסף את בגדיו בבגדים אחרים שהיו שלו, ולא שהביאו לו בגדים שאינם שלו, וכיון שכן, מיד עולה השאלה, מנין היו בגדים נוספים ליוסף, והוא אסור בבית האסורים?] אלא כיון יוסף להראות גבורתו של הקדוש ברוך הוא ונפלאותיו שעושה עם חסידיו ועושי רצונו, מה עשה, החליף לבוש התחתון ולבשו עליון ולא נתלכלכו ולא הסריחו מחמת מלמולי זיעה, אלא אדרבה היה להם ריח טוב והיו ראויים לבא בהם אל המלך. ועשה כן לפרסם נסיו של הקדוש ברוך הוא. לזה נאמר "ויחלף", הוא בעצמו "שמלותיו" ממש שהוא לבוש בהם, החליף התחתון ולבשו עליון. ועליו הכתוב אומר (שיר השירים ד, יא) ריח שלמותיך כריח לבנון. ולכך "יוסף הצדיק" עולה בגימטריא "ריחו נודף" עם הכולל. ולכך גם נאמר "וירצהו" מלשון ריצוי, שנתרצו בריחו הטוב.

י"א שמלאך הביא לו בגדים מגן עדן

ועוד יכולים לומר, "ויגלח ויחלף" היינו שהמלאך שהיה עמו ולמדו שבעים לשון, הוא גילחו והחליף שמלותיו. ולזה הוא אומר בלשון נסתר שלא פורש מי גילחו והחליף שמלותיו. וכן "שמלותיו" בגימטריא עם הכולל, "הביא לו המלאך בגדים מגן עדן והלבישו".

"וַיִּשְׁלַח פְּרַעְהַ וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר" (מא, יד)

מתוך צרה רווחה

שנינו במדרש תנחומא (מקץ סימן ג') אמר רבי יהושע בן לוי, מתוך צרה רווחה, מתוך אפילה אורה, מתוך ניבולן של צדיקים רוממותם, וכדאת אמר (משלי ל, לב) אם נבלת בהתנשא. [דהיינו ה' מוציא את הצדיקים מתוך החושך לאור, ומביא דוגמאות לכך:] חנניה מישאל ועזריה, ניבולם רוממותם. מרדכי (אסתר ד, א) וילבש שק ואפר (אסתר ח, טו) ומרדכי יצא מלפני המלך. יוסף (תהלים קה, יח) ענו בכבל רגלו, ונתרומם (מב, ו) ויוסף הוא השליט על הארץ.

"וַיִּשְׁלַח פְּרַעְה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר" (מא, יד)
"וַיְרִיצֵהוּ" מַלְשׁוֹן רִיצוּי וּבִלְשׁוֹן יַחִיד

בזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"ב שיר השירים דף ט' ע"ב) מפרש "ויריצוהו" מלשון ריצוי, שפרעה פייס את יוסף על שהיה אסור בבית הסוהר. ועוד מפרש הזוהר (ח"א דף קצ"ה ע"א), ויריצוהו כתוב בלא וא"ו, ועל כן על פי הכתיב הוא נקרא שיחיד הריצוהו מן הבור, ולא כנקרא שרבים הריצוהו מן הבור, לרמזו שהיתה השכינה הקדושה עמו, והיא שהעלתה אותו.

"וַיַּחְלֹף שְׂמֹלְתָיו" (מא, יד)

מתי יצא יוסף

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה יא.) בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים. ודבר זה נרמז במילים "ויחלף שמלותיו" העולים בגימטריא "בחד בתשרי". והנה בפסוקים נאמר שמפני כבוד המלכות התגלח, ומאחר ונתבאר שהיה זה בראש השנה, נראה שאחר גלחו, ואין בזה אלא איסור מדרבנן, והותר לו איסור תספורת דרבנן מפני כבוד המלכות. כי הקדוש ברוך הוא שקבע את השעה היעודה לשים קץ לסבלו של יוסף, הוא קבע שיהיה זה בראש השנה. **"וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרַעְה לֵאמֹר בְּלִעְדֵּי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרַעְה" (מא, טז)**

מעלת יוסף

הבה ונתבונן מה רמה ונישאה מעלתו של יוסף, הנה לאחר שנים רבות של סבל איום, קוראים לו לפתור את החלום של פרעה, בשעה שאין פותר אותם לפרעה, כשכל גדולי מצרים אובדי עצות לעומת יוסף, בשעה זו כשבא לפתור את החלום, בעת שכה עלה לגדולה, טבעי הדבר שיקח לפחות קצת כבוד לעצמו, והנה משיב יוסף לפרעה, אני לא יודע כלל לפתור חלומות, רק האלהים יענה את שלום פרעה. לפי שאין ליוסף את ההרגשה של כוחי ועוצם ידי, אלא חש ויודע כי ה' הוא האלהים אין עוד זולתו.

יוסף יעץ לפרעה לקשור את הג"ר

במגיד מישרים למרן הבית יוסף (פרשת מקץ מהדורא קמא ד"ה אור ליום) כתב על ענין חלום פרעה ועצת יוסף, ששבע הפרות השמנות והטובות ושבע השבלים המלאות, הם כנגד שבע ספירות דקדושה, ואילו הפרות הרזות והשבולים הדקות, הן כנגד שבע ספירות דסטרא אחרא. ובזמן פרעה, צד הקדושה היה כפוף לצד הטומאה, והעולם היה הולך ונחרב. ולכן יוסף אמר לפרעה, שכדי להציל את העולם מחורבנו, עליו לבקש אדם שיש בכוחו לקשור את שלש הספירות העליונות, כדי שיוכל להשפיע ברכה לעולם. וזה נרמז בדברי יוסף (מא, לג) "איש נבון וחכם", כלומר אתה זקוק לאיש שיקשור את הבינה והחכמה, ואז גם יקשור עימהן את הכתר שהם אחוזים בה. וזוה (מא, לד) ויפקד פקידים על "הארץ", היינו שאז ישפיעו הן שפע על המלכות המכונה ארץ.

"וַיִּדְבֹּר פְּרַעְה אֶל יוֹסֵף בְּחִלְמֵי הַנְּנִי עִמָּד עַל שִׁפְת הַיָּאֹר" (מא, יז)

יוסף מתקן את פרעה בסיפור החלום

דוד המלך אומר בתהלים (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, "שפת לא ידעתי אשמע". וכתבו המפרשים לבאר, שיוסף העמיד את פרעה על דיוק החלום, שהנה פרעה אמר "בחלומי הנני עומד על שפת היאור", אמר לו יוסף, אתה לא עמדת על שפת היאור, אלא על היאור. ומה שלא אמרת כך, הוא משום שאתה מתבייש לומר דבר שלא יתכן, שכן איזה אדם יכול לעמוד על היאור. וזה שאמר דוד המלך עליו השלום "עדות ביהוסף" וכו' "שפת" היינו שאמר יוסף לפרעה, מה שעמדת על "שפת" היאור, "לא ידעתי אשמע", דברים שאינם נכונים השמעתני.

"וַיִּדְבֹּר פְּרַעְה אֶל יוֹסֵף בְּחִלְמֵי הַנְּנִי עִמָּד עַל שִׁפְת הַיָּאֹר" (מא, יז)

"היאור" אותיות יראה

בתוספות השלם (מקץ אות כ"ז) "היאור" אותיות יראה, שהיה עומד פרעה על יראה שלו, לפי שהיה היאור עולה ומשקה את מצרים, היה סבור פרעה שהיאור שהוא אלוה, ולכך העמידו שר החלום את פרעה בחלום על אלוהו דהיינו כדי להראותו את ביטול אלהותו של היאור.

ה' מגדיל את האומה שמסר בידם את עם ישראל

ועוד (שם אות כ"ח), לפי שכל חיותם של מצרים מן היאור שמשקה את הארץ, נראה לו השוֹבֵעַ והרעב על ידי היאור. [היינו שחלם על היאור להורות עת פתרון החלום שהם שנות רעב ושובע, כי היאור משקה את כל הארץ.] ועל

ידי חלום זה נעשה פרעה גדול על כל המלכים, שנעשו כל אנשי ארצו עבדים קנויים לו, כמו שאמר בסוף הפרשה (מז, כה) והיינו עבדים לפרעה. וגם כל הארץ אמרו שניצולו בשביל מה שהראה הקדוש ברוך הוא לפרעה בחלום, שנאצרה התבואה בשנות השובע לשני הרעב. שאם לא נודע ולא היו אוצרים התבואה, היו מתים בשני הרעב, ולכן אמרו שכלם ניצלו על ידי פרעה.

והטעם [שהגדיל ה' את פרעה] הוא כי זה דרך רחמנותו של הקדוש ברוך הוא, שכל אומה שהוא מוסר להם את עמו ישראל, הוא מגביהם למעלה, כדי שלא יאמרו, ביד אומה שפלה מסר את בניו, ולפיכך נעשה פרעה גדול, כמו שפירשנו. וגם יוסף אצר לו אוצרות גדולות עד שלקט כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען, וגם בהמתם וקניינם ואדמתם וגופם היו לפרעה לעבדים. וכן מצינו בנבוכדנאצר שהגלה את ישראל, שכבש את כל העולם, כמו שכתוב (ירמיה כז, ח) והיה הגוי והממלכה. וכן מצינו במלכות רומי שהחריבה את בית המקדש השני, שיצא טבעם בכל העולם כולו, כמו שנאמר (דניאל ז, כג) ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה.

"וַעֲתָה יֵרָא פְּרַעְהָ אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וַיִּשִּׁיתָהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (מא, לג)

מדוע יוסף מיעץ לפרעה כיצד לעבור את הרעב, דבר בלא שביקשוהו?

הקשה מורנו ורבנו רבי יהודה מועלם זצ"ל בספרו דרש יהודה, מדוע יוסף נותן עצות לפרעה כיצד לעבור את משבר הרעב, בזמן ששאלו ממנו לפתור חלומות ולא ביקשוהו לתת עצות? ומיישבים זאת על פי מעשה בשני עשירים שהיו גרים האחד ליד השני כשחלונות בתיהם משקיפים זה לזה, ורק הרחוב מפסיק ביניהם. בוקר אחד יושבים שני העשירים כל אחד בחלונו כדי לשאוף אויר צח, והנה הגיע אדם, נעמד באמצע הרחוב והחל מנגן בכלי שיר מנגינות עריבות. ויהי כנגן המנגן שני העשירים נהנו ושמחו בניגוניו וערבה עליהם שעת בוקר זו עד מאוד. כשהלך המנגן, העשירים דנו ביניהם לכבוד מי הקדוש ברוך הוא שלח את המנגן? העשיר האחד אמר, בוודאי הקדוש ברוך הוא שלח אותו בשבילי, לפי שבילילה הייתי בצער, ולפיכך הקדוש ברוך הוא שלחו שישמח אותי. ואילו העשיר השני אמר, בשבילי בא, כי בכל הלילה הייתי טרוד ושרוי בצער על הסחורה שהפסדתי, לפיכך הקדוש ברוך הוא שלחו לשמח אותי. כיון שלא יכלו להכריע ביניהם אמרו, נלך לרב ונשאלה את פיהו. הלכו לרב וטענו כל אחד את טענותיו, וכדי שידונם, שילמו לרב שכר בטלה, כל אחד זוז אחד. לבסוף אמר להם הרב, לא בשבילך בא, ולא בשבילך בא, אלא בשבילי, כדי שתבואו ותתנו לי שני זוזים.

הנמשל הינו, יוסף ראה שפרעה סבור שהקדוש ברוך הוא שלח לו את החלום לכבודו, מפני שהוא מלך. ואילו החרטומים היו סבורים שהקדוש ברוך הוא שלח את החלום לצורכם, כדי שיהיה להם עבודה, וכבוד לפתור את החלום. לפיכך השיבם יוסף, לא בשבילך ולא בשבילם שלח ה' את החלום, אלא בשביל שתשים איש חכם ונבון ויקח אותו לגדולה, ולפיכך יוסף נתן עצות כיצד לצאת מן המשבר.

עוד אמרו ליישב בשם רבנו האר"י ז"ל (שער הפסוקים פרשת מקץ) על פי הכתוב בגמרא (ברכות דף נה.) שלשה דברים מכריז עליהם הקדוש ברוך הוא בעצמו, ואלו הן: רעב, ושובע, ופרנס טוב. ומאחר שראה יוסף ששתיים מהם חלו כאן, הלא הם רעב ושובע, הבין שראוי שתעשה גם השלישית, והוא למנות פרנס, ולכן אמר "ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים".

ומורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל יישוב קושיא זו, שפרעה שאל את יוסף (מא, לג), "ועתה?" כלומר מילה זו אמרה פרעה ולא יוסף, והיינו שאמר פרעה ליוסף, לאחר פתרון החלום אשר אמרת, אם כן "עתה" מה יש לנו לעשות? ועל כך השיב לו יוסף "ירא פרעה איש נבון וחכם" וגו'. נמצא לדרך זו, שפרעה ביקש מיוסף עצה בראותו כי איש חכם הינו, ולא שיוסף נתן עצה מעצמו כיצד לעבור את הרעב ללא ששאלוהו לכך.

"וַיַּעַשׂה פְּרַעְהָ וַיִּפְקֹד פְּקָדִים" (מא, לד)

"יעשה פרעה" היינו לעשות את פרעה

הקשה רבנו יוסף חיים זצ"ל בבן איש חי דרשות (מקץ ד"ה ובזה יובן) מלת "פרעה" כאן בפסוק אינה מובנת, הרי כבר קודם לכן אמר (מא, לג) ועתה ירא "פרעה", ואם כן לשם מה שב וכפל את שמו, והוא נראה לכאורה מיותר. ויובן בסיעתא דשמיא, כי השם "פרעה" אינו שמו הפרטי של מלך מצרים, אלא היה שם תואר מלכות, וכל מלך שהיה מולך במצרים, היה נקרא בשם פרעה. והתכוון יוסף בזה לומר לו, שהאדם שיהיה ממונה על זה הדבר, צריך שיהיה כוחו כח המלך, וכאילו הוא מלך שני במצרים, כדי שלא יצטרך לדרוש וליקח רשות מן המלך על כל דבר ודבר, וכדי שתהיה אימתו על הכל, ורק אז יוכל לקבץ ולאצור את החיטים כרצונו באין מונע. וזה שנאמר, "יעשה פרעה", רצונו

לומר, 'עץ לפרעה, תעשה פרעה שני, היינו איש שיהיה לו כח מלכות כתואר פרעה, והוא יפקד פקידים וכו'. ומעתה מובן גם הפסוק הבא (מא, לה), 'ויצברו בר תחת יד פרעה'. והלא עם פרעה היה מדבר, והיה צריך לומר תחת ידך? ובזה אתי שפיר, כי כונתו כאן הינה על 'פרעה' הפקיד, ולא על פרעה המדבר עמו.

"וַיִּיטֹב הַדְּבָר בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי כָל עַבְדָּיו" (מא, לח)

מדוע היה בטוח פרעה שיוסף פתר נכונה?

כתב בספר פענח רזא (מקץ עמ' 160, נדפס תרצ"ב) דבר פלא, כיצד ידע פרעה שפתרונו של יוסף אמת ויתקיימו דבריו? אלא שכשחלם פרעה את חלומותיו, נתפרקו כל אבריו, וכאשר פתרו החרטומים את פתרוניתיהם, לא חזרו אבריו פרעה למקומם. ועתה כאשר פתר יוסף חזרו אבריו מיד, ובזה הבין פרעה שזה אות שפתרונו אמת. מוסיף הפענח רזא, לפיכך בשעה שנטרפה רוחו של פרעה מחמת החלומות, נאמר (מא, ח) "ותפעם רוחו", שהוא עולה בגימטריא "לפי כי הופרקו כל אבריו", היינו שנטרפה רוחו בגלל שאבריו מפורקים. וזה שאמר "וַיִּיטֹב הַדְּבָר בְּעֵינֵי פְרָעָה" בגימטריא "כי חזרו אבריו כלם פנימה".

"וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל עַבְדָּיו הִנְמָצָא כָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ" (מא, לח)

יוסף היה דומה לשרה אמנו

בתוספות השלם (על פסוקנו אות ג') מביא ממדרש קהלת (רבה י') וזה לשונו, שהיו אומרים [שרי פרעה] למלך, האיך עבד זה ימלוך עלינו? וזה שמע יוסף. אמר שמעתי דברים שאיקונין דשרה זקנתי מצוירת בחדרך, ויבואו השרים ויראו שאיקונין שלה כשלי, וכן עשו, וקראוהו השרים "שר אפים", כלומר בעל פנים. עד כאן. דהיינו, שרי פרעה טענו כנגד רצונו של המלך להמליך את יוסף, שלא יתכן עשות זאת, כיון שהוא עבד. ויוסף בשומעו דבריהם השיבם, איני עבד, אלא גנב גונבתי מארץ העברים, ויש בידי להוכיח זאת, כי פרעה ציוה לצייר את דמות שרה בחדרו, לכו ראו שאני דומה לה, כי אני מיוצאי חלציה. וכן עשו ונמצאו דבריו נכונים.

בדומה לזה יש במדרש אגדה (פרשת ויחי, אות כ"ג), כשראה פוטיפרע שהרכיב פרעה את יוסף במרכבת המשנה אשר לו, אמר לפרעה, מפני מה המלכת את עבדי, והלא קניתי אותו בעשרים כספים? מיד ענה יוסף לפוטיפרע, והלא אתה חייב מיתה בשעה שקניתי אותי, שאין קונין עבד אלא מכנעו, שנאמר (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, ואני מבני שם! ועוד, בן מלכים אני, שהרי פרעה המלך שעשה דמות שרה אמי [זקנתי], ועתה הבא הדמות, ואם אין הדמות דומה לי, הדין עמך. וכן עשו, הביאו הדמות וראו שאיקונין של יוסף דומה לאיקונין של שרה.

"וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל עַבְדָּיו הִנְמָצָא כָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ" (מא, לח)

אף שיוסף עלה לגדולה נשאר חכם

פירש רש"י (כאן, והוא על פי אונקלוס ובראשית רבה פרשה צ' ס' א') בזה הלשון, אם נלך ונבקשנו, הנמצא כמוהו. דברי רש"י נראים כאן כיתרים, וצריכים ביאור מהי כוונתו? הבן איש חי בספרו אדרת אליהו (ריש מקץ דף כ"ו ע"א) יישב, שמעלת יוסף הצדיק היתה שאפילו שהוא היה בבור שנים רבות, ולפתע פתאום עלה לגדולה מבירא עמיקתא לאיגרא רמא, הוא היחידי שפתר את החלום למלך, וישב בין גדולי המלכות, בכל זאת לא זחה דעתו עליו ועודנו חכם גדול. שהנה מצינו בלוי בן סיסי (יבמות דף קה ע"א, ובירושלמי שם) ששלח אותו רבנו הקדוש להיות רב במקום אחד, ובבואו חלקו לו בני המקום כבוד גדול, ולפתע נסתמו ממנו כל מעיינות החכמה, וכל מה ששאלוהו לא ידע להשיב, וזאת מפני שזחה דעתו על שעלה לגדולה, שכן הוא טבע בבריאה. ורש"י כאן השמיענו שאמר פרעה, הנמצא כזה איש?! היינו שאפילו אם תמצא לומר שנמצא חכם גדול כמותו במקום אחר, אבל אפילו הכי "אם נלך ונבקשנו" לאותו החכם, כשידע שהמלך צריך לו ומבקש עליו, "הנמצא כמוהו"?! כי בודאי בראותו כך, תזוח דעתו עליו ולא ישאר בחכמתו. מה שאין כן יוסף הצדיק, שאף שעלה לגדולה, הרי הוא חכם גדול.

"וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֵת כָּל זֹאת אֵין נִבּוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ" (מא, לט)

פרעה ערך בדיקות ליוסף

במדרש תנחומא (מקץ סימן ג') כשבא פרעה לספר את חלומו ליוסף בקש לבדקו, ולכן אמר (מא, יח) והנה מן היאור עולות שבע פרות בריאות בשר ויפות תאר. אמר ליה יוסף, לא כך ראית, אלא יפות מראה ובריאות בשר. וכן בכל דבר ודבר בדקו, ויוסף היה מעמידו על האמת [ועיין עוד שם] התחיל פרעה תמה בעצמו, ולכן אמר לו פרעה

(מא, לט) "אחרי" הודיע אלהים אותך את כל זאת, אמר לו וכי "אחרי" היית כשחלמתי!! עד כאן. ועוד אמרו רבותינו (מעשה הגדולים) "אחרי הודיע" וכו', היינו שיוסף אמר לפרעה שבחלום ראית אותי עומד "אחריך".

"וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ" (מא, לט)

מנהג מצרים היה שהבקי ביותר שפוט נעשה מלך

כשראה פרעה את גודל חכמת יוסף ואת הענוה שלו, שאלו אילו שפוט אתה יודע? ענה לו יוסף שהוא יודע את כל השפוט. וכיצד ידע? במדרש פסיקתא זוטרתא (מקץ פרק מ"א ס"י מ') שבלילה הקודם בא מלאך גבריאל ולימד אותו את כל השפוט. ויוסף ידע גם את שפת הקודש שאותה פרעה לא ידע, והיה מנהגם במצרים שהבקי ביותר שפוט, נעשה מלך, והבא לדבר עם המלך, אם יודע שפה אחת עולה מדרגה אחת, יודע שתיים עולה שתיים וכו'. וכך הגמרא אומרת (סוטה לו סו"ב) שהמלאך גבריאל לימד את יוסף שבעים לשון, ולא הצליח ללומדם, עד שהוסיף לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא שהיא האות ה', ונקרא יהוסף, כמו שמפורש על ידי דוד (תהלים פא, ו) עדות "ביהוסף" שמו בצאתו על ארץ מצרים, ומסיים הפסוק, שפת לא ידעתי אשמע. היינו שפוט שלא שמעם מעולם ידעם כשקראהו יהוסף. ולפיכך יוסף עלה את כל השבעים מדרגות והגיע עד כסא פרעה, והחל לדבר עמו שפת הקודש, וכתב האלשיך הקדוש (ויגש פרק מ"ד סוף פסוק י"ח) שאז פחד פרעה שימנו את יוסף למלך תחתיו, כי כשהגיע יוסף למעלה העליונה המעלה השבעים התחיל לספר בלשון הקודש, ופרעה היה יודע שבעים לשון, אך את לשון הקודש לא היה יודע, לכן אמר ליוסף תשבע לי שלא תגלה שאני יודע את לשון הקודש, ונשבע לו. וכשרצה יוסף לקבור את אביו, פרעה מאן, אמר לו יוסף, אבי השביעיני לקבורו בארץ ישראל, ואם לא תניח לי לשמור את שבועתי לאבי, אף השבועה שנשבעתי לך אבטל. ענהו פרעה (בראשית נ, ו) עלה וקבור את אביך "כאשר" השביעך.

"וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ" (מא, לט)

מעשה ברש"ש הקדוש

כשעלה רבי שלום שרעבי מתימן לירושלים בבחרותו (עי' בס' בן יהודע פסחים ריש פרק ו', בשם ספרו לנו אבותינו) היה מסתיר את כל ידיעותיו בתורה ובקבלה. ובא לפני רבי גדליה חיון ראש ישיבת המקובלים "בית אל", וביקש ממנו לקבלו כשמש בבית מדרשו, ובשכר זה יכלכלו לחם ומים. ר' שלום מצא חן בעיני הרב וקיבלהו למשרת. בזמן אמירת השיעורים היה יושב לו ר' שלום מכונס בפניתו, כאילו מתנמנם, אך לאמיתו של דבר, היה קולט כל הגה שיצא מפי הרב. פעמים כשנתקל ר' גדליה בקושיה שלא ידע לפותרה, נכנס ר' שלום במיצר, מצד אחד יכול הוא לפתור את הבעיה, ומאידך לא רצה לגלות את עצמו. והיה מהרהר ומתלבט מה עדיף, יישובה של תורה והעמדתה על האמת, או המשך הסתרת גדולתו.

לבסוף עלה בדעת פתרון, שיכתוב את התירוץ על פיסת נייר, ובסיום השיעור כשיאסוף את הספרים כמנהגו, יניח את הפתק באותו דף שלמד הרב. וכך יום אחד הטרידה קושיה את ר' גדליה, עד שגם אוכל לא בא לפיו, והיה מסתובב אנה ואנה תפוס בשרעפיו ומחפש בספרים ופתרון אין. כשהגיע זמן השיעור, הרב פתח את ספרו, מיד נפל מבטו בפתק המונח בין הדפים. והנה כשעיין בו אורו עיניו! במילים ספורות הקושיה נעלמה ואיננה. ברוב שמחה סיפר לתלמידים על הפתק, ולבסוף פקד עליהם להודיעו מי הכותב. ברם אין איש יודע. מחזה זה חזר ונשנה, כשנתקלו בקושיא בלא תשובה, היה מוצא את פתרונו בפתק הטמון בספריו. איש לא העלה בדעתו, כי השמש הצנוע ידו בדבר. דירת הרב היתה סמוכה להיכל הישיבה, וחלון השקיף מביתו לאולם. לר' גדליה היתה בת ושמה חנה, וכאשר שמעה על תעלומת הפתקים, לקחה את הדבר אל לבה, ומידי פעם לאחר השיעור היתה מעיפה עין לעבר ההיכל לחפש מיהו הטומן את הפתקים. יום אחד הבחינה בשמש ר' שלום נוטל את ספרו של אביה מדפדף בו, סוגרו ומכניסו לארון. סיפרה את הדבר לאביה, כי חושדת היא בשמש. מיד קרא לו הרב וגזר עליו שיגלה הדבר. לא נותרה ברירה לר' שלום, נכנע וגילה כי הוא המשיב, תוך שביקש שהרב לא יפרסם את הדבר.

קם הרב ונשקו ואמר לו, אחרי הודיעך אלהים אותך כל זאת, אין חכם ונבון כמוך, אתה תהיה תמורת ראש בית המדרש ואני אשב בין הלומדים, ואל תחזיק טובה לעצמך כי הגיע שעתך להתגלות, מיד מינוהו לר"מ בישיבה, וחנה בתו שעל ידה נתגלה הרש"ש, זכתה ותהי לו לאשת חבר.

"אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי" (מא, מ)

הדרך שה' מעלה מהמקטרגים את הורדת השפע לעולם

כתב הגאון הרי"ח הטוב בס' בן יהודע (בבא מציעא נט.) שיש לבאר את מאמר רבותינו ז"ל (ברכות דף יז:) כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. כמו שכתבו המפרשים לבאר "בשביל" חנינא, רצונו לומר, בִּשְׁבִיל ובצינור של ר' חנינא היה יורד השפע לעולם. עכת"ד.

ולכאורה קשה דלשיטתו מה כוונת הגמ' בהמשך וחנינא בני די לו בקב חרובין וכו'. ואפשר לפרש, כי הנה הקדוש ברוך הוא מידתו להיטיב, ורוצה להוריד שפע רב לעולם. אמנם המקטרגים בראותם את ריבוי השפע היוורד, מקטרגים כדי למעטו. ואמנם, כאשר ישנו צדיק בדור, שהגם שהוא עשיר מסתפק במועט, ואינו מתענג מעשרו. הנה על צדיק זה אין המשטינים מקטרגים על השפע היוורד בצינור שלו, אם הוא רב או מעט, יען כי בלאו הכי הם רואים שהוא אינו מתענג בעשרו, ועל כן לא אכפת להם אם יורד לו שפע רב בשביל ובצינור שלו. ואז השם יתברך אגב השפע שמוריד לאותו צדיק, מוריד את השפע הרב של העולם כולו, כדי להעלים מעיני המקטרגים את הורדת השפע, שלא יקטרגו עליו.

ולזה אמרה הגמרא הנזכרת, כל העולם ניזון "בשביל" חנינא בני, רצונו לומר, בצינור ו"בשביל" שלו, דרכו כל העולם ניזון. ואם תאמר, מאי נפקא להו לעולם בזה, ולמה לא יורד השפע לכל אחד בצינור שלו, ולמה המקטרגים לא יקטרגו גם בדרך הורדת שפע זו? לזה אמרה הגמרא שהורדת השפע בדרך זו "בשביל" חנינא, ניצולת מן המקטרגים, יען כי חנינא בני די לו בקב חרובין, ואם כן המקטרגים אינם שמים עינם ולבם על הצנור והשביל שלו לראות כמה שפע יורד בו, ובזה נעלם מהם הדבר, ואז יזכו ישראל בשפע הטוב הרב. ודוק.

ועל פי זה פירש הרב שפתי קדושים (על פסוקנו כאן) את מאמר פרעה ליוסף "אתה תהיה על ביתי", כי בזה "ועל פיך ישק כל עמי", היינו שאז כל השפע ירד בצינור שלך, וכל עמי יהיה ניזון דרכך. ודוק.

"אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי" (מא, מ)

מהו לשון "ישק"

רש"י (כאן) ביאר את תיבת "ישק", מלשון מזונות ופרנסה, כלשון שאמר אברהם לאליעזר (בראשית טו, ב) ובן "משק" ביתי, היינו שכל צורכי ביתי נעשים על ידו.

אמנם בספר צידה לדרך (אילינובורג, כאן, בשם החכם ר"א אשכנזי במעשה ה' ח"ב פל"ח), ביאר זאת בדרך חדשה, שמנהג המלכים היה שכל עבדיו ושריו באים ונושקים את ידו של המלך לכבוד המלכות, ואין להם רשות לישק את ידו, טרם שלקחו רשות מהמשנה למלך. ולכן אמר פרעה ליוסף, ועל "פיך" "ישק" כל עמי, כלומר שרק "על פיך" וברשותך יהיו "נושקים" את ידי.

"וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צווארו" (מא, מב)

סגולת לבישת בגדי פשתן

בספר חסד לאברהם (מעין רביעי נהר נ"ב) להגאון המקובל ר' אברהם אזולאי זצוק"ל, כתב בשם ספר כתב יד, דברים נפלאים אודות מעלות וסגולות בגדי שש, וזה תוכן דבריו: דע שיש סוד גדול בלבישת בגדי פשתן, שכל הלובש בגד פשתן לבן, אין שולטים בו, לא עין הרע, ולא רוח רעה, ולא שום מיני כישוף. אמנם סגולת בגד פשתן זה, היא דוקא כשלוש בגד מפשתן לבדו בלא מין אחר עמו. אבל אם נתערב מין אחר עמו, אפילו חוט אחד פוסל בו. וכן הפשתן סגולתו להבריח הקליפות והחיצונים, ולכן מלבישים אותו את המתים. (ועוד עיין שם בסגולתם. ולכן גם האדמורי"ם עושים ממנו קיטל לימים נוראים, שסגולתו שתקובל תפילתו. וכן יש מקובלים שכל השנה כולה לובשים בגד פשתן והוא טוב מאד.)

ופרעה בחכמתו השיג את סגולת בגדי הפשתן לבן, ומרוב דאגת לבו בראותו את יוסף לבוש בגדי שש שהם בגדי פשתן, הניח את רביד הזהב על צווארו, כדי לבטל את סגולת לבישת הבגדים, שכאמור אם נתערב בהם עוד מין אחר, פסלוהו. ויוסף שהשיג ידיעות אלו ברוח הקודש, לא חשש לעניין הרביד לפי שעה, כדי להראות לפרעה שלא השיג הסוד. אמנם כשהלך לביתו, הסיר מעליו את רביד הזהב, כדי שלא להפסיד את סגולת הבגדים.

והוסיף עוד החסד לאברהם, שאין בעולם איש השרוי בסכנה כמו הכהן גדול ביום הכיפורים בשעה שנכנס לקודש הקדשים לפני ולפנים, במקום שאין רשות לשום מלאך ושרף להכנס שם, מחמת שמקנאים בו המלאכים. וכדי

שלא יקטרגו עליו, ציוה השם יתברך, אשר כל מצותיו הן עצות טובות, שיכנס בבגדי פשתן לבנים, שהם מסוגלים להפך קטיגור לסניגור.

"וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֲבִירָךְ" (מא, מג)

מדוע מן השמים סיבבו שיקרא "אבירך"

ביארו הרב בינה לעתים ז"ל (ח"ב דרוש ד' לדיבור) והבן איש חי (דרושים, מקץ, כאן) על שום מה זכה יוסף דוקא לשבח "אבירך"? אלא ישנם שתי מצודות הפוכות ליצר הרע, שבהם צד את האדם ברשתו, הא', ההצלחה והגדולה. והב', הדלות. ובשתי המצודות נתפס ונתנסה יוסף הצדיק עליו השלום, ובכל זאת ניצול מן היצר הרע ונתקיים בצדקתו. עיין שם. כיון שכן, זכה יוסף לתואר "אבירך" שהוא נוטריקון "אב רך", "אב" הוא רמז לזמן הצלחתו וגדולתו, שהיה אב. "ורך" הוא רמז לזמן דלותו, שהיה רך, והוא על שם שנתנסה וגבר בשתיים.

"אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי וְכוּ' וַיִּסֶּר פְּרַעְהָ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף... וַיִּרְכַּב אוֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֲבִירָךְ" (מא, מ-מג)

מדה כנגד מדה

כתב ר' חיים פלטיאל בפירושו על התורה (כאן, ובדומה הוא במדרש אגדה על הפסוק הבא) להראות באצבע את הנהגת ה' עולמו במדה כנגד מדה בשכרו של יוסף וזה לשונו, פה שלא נשק בעבירה כתיב (מא, מ) על פיך ישק כל עמי. ידים שלא חבקו בעבירה, כתיב (מא, מב), ויסר פרעה את טבעתו... ויתן אותה על יד יוסף. הגוף שלא דבק בעבירה כתיב (שם), וילבש אותו בגדי שש. רגלים שלא פסעו בעבירה כתיב (מא, מג), וירכב אותו במרכבת המשנה. מחשבה שלא חשבה בעבירה כתיב (מא, מג) ויקראו לפניו אבירך.

"אֲנִי פְּרַעְהָ וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רִגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (מא, מד)

פרעה מבקש מיוסף שלא יברר את כל ניצוצי הקדושה, כדי שתשאר מלכותו בידו

כתב רבנו יוסף חיים מבבל זצ"ל בבן איש חי דרושים (כאן, עם תוספת) פרעה חשש פן יוסף על ידי צדקתו, יברר את כל ניצוצי הקדושה שבקליפה של פרעה, ואז יבטל אותו לגמרי, ולא ישאיר לו שום מלכות ושררה. כי הסטרא אחרא חיותה מניצוצי הקדושה, וכשגומרים לברר מתוכה את כל ניצוצי הקדושה, היא מתפלת מאליה. לכן אמר ליוסף "אני פרעה", רצונו לומר, אל תיגע בי ירך להשפיל אותי, כי ברצוני להישאר בגדולתי ככוחי אז כוחי עתה. ולכן אצוך "ובלעדיך", יש לחלק את התיבה "ובלע דרך", והוא על דרך (משלי כה, טז) דבש מצאת אכול דרך, רצונו לומר, יודע אני שאתה לא תשקוט ולא תנוח מלברר את ניצוצי הקדושה ולבלעם, אך אבקש ממך שת"בלע דרך" היינו תברר כדי סיפוקך, ולא תברר את הכל, עד שלא תשאיר לנו כלום. ואל תפחד פן תתגבר הסטרא אחרא עליך, אם ישארו בה ניצוצי קדושה הרבה, יען שהסטרא אחרא אין לה כח לעלות יותר מזה שאתה רואה עכשיו. ולכך המשיך ואמר, כי "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים", "איש" היינו איש הבליעל, "לא ירים איש את ידו ואת רגלו", כיון שלסטרא אחרא אין ידים ורגלים, לפי שנקצצו, וכמו שכתוב בשער הליקוטים (משלי פרק ז') כיון שנמתקו הקליפות של ידיהם ורגליהם, לכן אין להם ידים ורגלים, עיין שם. ולכן בארץ מצרים, שהוא מקום הסטרא אחרא, לא ירים איש בליעל את ידו ורגלו, כי אין להם רגלים וידים כלל. ואז בהכרח תתגבר הקדושה.

"וַיִּקְרָא פְּרַעְהָ שֵׁם יוֹסֵף צִפְנַת פַּעֲנָח" (מא, מה)

פירוש "צפנת פענח"

בבראשית רבה (פרשה צ' ס' ד') נחלקו בביאור התואר "צפנת פענח", אמר רבי יוחנן, "צפונות" מופיע ומאיר, "ונוחות" הן לו לאדם. [דהיינו מגלה צפונות, הנחות לאדם.] ר' חזקיה אמר, "צפונות" מופיע ומאיר בדעת, ו"מניח" רוחן של בריות בהן. [דהיינו מגלה צפונות, ומיישב דעת הבריות.] ורבנן אמרו, "צפנת פענח" ראשי תיבות, צופה, פודה, נביא, תומך, פותר, ערום, נבון, חוזה. עד כאן.

בשפת אמת (מקץ חנוכה תרנ"ד) הביא את פירוש רש"י (כאן) בצפנת פענח, "מפרש צפונות". והקשה, אם כן היה צריך להקרא יוסף פענח צפנת, ולא צפנת פענח? לך ראה שם ביישובו, ועל פי דבריו יש ליישב, שיוסף זכה למדרגה זו של גילוי צפונות, משום שהיה מפליג מאוד בצניעותו ומסתיר עצמו מעיני הבריות, ולכן הוקדמה המילה "צפנת" ל"פענח", מפני שבזכות "שהצפין" והחביא את מעלותיו, זכה ל"פענח", דהיינו זכה לגילוי צפונות.

רמזים ב"צפנת פענח"

"צפנת פענח" עולה בגימטריא כפסוק הנאמר במשלי (י, יד) חכמים יצפנו דעת [828], כי נאמר על יוסף (בראשית מא, ט) אין חכם ונבון כמוך. וגם בפרשת וישב (לט, ג) נאמר, וישראל אהב את יוסף... "בן זקונים", ותרגם שם האונקלוס "בר חכים".

גם "צפנת פענח" עולה בגימטריא כמנין הכתוב (בראשית מה, מו) ויצא יוסף מלפני פרעה [828], והיינו מפני שכאשר יצא יוסף מלפני פרעה, שוב לא היה שמו "יוסף הצדיק", כי אם "צפנת פענח".

ועוד מנין "יוסף הוא השליט" יחד עם "רוח אלהים בו", גם עולה בגימטריא 828. כלומר, יוסף זה שיצא מעם פרעה, הרי הוא השליט, ובו יש רוח אלהים.

"וַיֵּתֶן לוֹ אֶת אֶסְנַת" (מא, מה)

כיצד התגלגלה אסנת למצרים

פרעה נתן ליוסף את אסנת בת פוטי פרע לאשה. והנה שנינו בסוטה (יג ע"ב) שפוטי פרע הוא פוטיפר, ושהיה רשע, עיין שם. ואם כן קשה, כיצד יוסף הצדיק נשא את בתו של רשע זה? ויש לומר, שנשאה מפני שבאמת לא היתה בת פוטיפר, אלא היתה מזרע יעקב, כי אסנת בת דינה היתה, ותלה לה יעקב קמיע בצוארה, והובאה למצרים וגידלה פוטיפר בביתו, ולכך נקראת על שמו "בת פוטי פרע", וכפי שכתב הרב צידה לדרך (איילנבורג, על פסוק מב ד"ה וכתב עוד החזקוני) בשם החזקוני (כאן), שבמדרש כתוב שאסנת היתה בת דינה ונולדה משכם בן חמור, ולכך רצו השבטים להרוג את אסנת. בא יעקב ותלה קמיע בצוארה, וגרשה מביתו, והחביאה עצמה בין הקוצים והברקנים. ועל שם זה נקראת "אסנת" מלשון "סנה". ובא גבריאלי והביאה למצרים לפני אשת פוטיפר. וכשעבר יוסף בכל ארץ מצרים, יצאו כל הנשים לראות את יופיו של יוסף, וכל אחת היתה זורקת לו חפץ או תכשיט, כדי שירים עיניו ויהנו מיופיו, וזו לא היה לה מה לזרוק, וזרקה אליו את הקמיע שהיה בצוארה, ועיין בו וראה שהיא מזרע יעקב. עד כאן. לאור האמור אפשר עוד לומר, שיוסף הצדיק ידע ברוח הקודש שגבריאלי הביאה למצרים להיות בת זוגו, ובשביל כן נשאה.

רמזים נפלאים בשם "אסנת"

ולכך "אסנת", עולה בגימטריא "בת מדינה", היינו שהיא הבת של דינה ולא הבת של פוטיפר. וכן "אסנת" בגימטריא "השור", הוא יוסף המכונה שור (דברים לג, יז) שמן השמים הוא ראוי לה. גם "אסנת" עולה בגימטריא "אשרי", כלומר, אשרי מי שזכה ללקחה. ועוד "אסנת" בראשי תיבות אדני סומך נופלים תמיד, על שם המעשה הנזכר שה' סמכה והצילה.

"וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פְרֹעָה וַיַּעֲבֵר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם" (מא, מו)

יוסף בירר מניצוצי הקדושה שהיו טמונים בטומאת פרעה ובוה שלט עליו

הבן איש חי באדרת אליהו (כאן דף כ"ז ע"א) הקשה, מהו שכתוב ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל ארץ מצרים, הן ברור שיוסף יצא מלפני פרעה, ולא נשאר עומד אצלו כל ימי חייו? גם כשנאמר "ויעבר בכל ארץ מצרים" ידענו שיצא מלפני פרעה, ואם כן לשם מה התורה מציינת שיוסף יצא מלפני פרעה?

וכתב ליישוב, שעל ידי שהסתכל יוסף בפניו של פרעה, משך ממנו את ניצוצי הקדושה, כפי שיש יכולת ביד גדולי ישראל עשות זאת, וזה ענין הכתוב בחז"ל (ברכות נח. שבת לד. ועוד רבות) נתן עיניו בו ועשה אותו גל של עצמות, ובכח העלאת ניצוצי הקדושה היה ליוסף כח רב, ואז "ויעבר בכל ארץ מצרים" באין פוצה פה ומצפצף.

עוד יישוב זאת בדרך אחרת, שהוא על דרך (קהלת ז, יח) זה לעומת זה עשה האלהים, והיינו שה' ברא כנגד מדרגות הקדושה, מדרגות טומאה וכו'. ברם כאן ביוסף ובפרעה אנו רואים שהתגברה הקדושה יתר על הטומאה, כי פרעה שהוא הטומאה, לא יוכל לעשות שום דבר בלתי רשות יוסף שהוא הקדושה, וכמו שביאר האלשיך על הפסוק (לעיל מא, מד) אני פרעה, ובלעדיך לא ירים וכו'. והדבר יפלא, איך יתכן שהסטרא אחרא תכנע לקדושה? ולכן אפשר לומר, שהמשיך הקדוש ברוך הוא כח אלהי מהקדושה העליונה, ממקום גבוה יותר מהמדרגה שכנגד מדרגת הטומאה של פרעה, ולכן נכנע אליו. וזה שנאמר ויצא יוסף מלפני פרעה, "לפני" היינו קודם, דהיינו, על ידי מעשיו וצדקתו של יוסף, הוציא כח מן הקדושה מן המדרגה שהיא "לפני" המדרגה שכנגד מדרגת הטומאה של פרעה, ובוה נתגבר יוסף "ועבר בכל ארץ מצרים".

או יובן, על פי דברי הערבי נחל (והביאם בהרחבה לעיל בפרשת לך לך) שחיותם של כל הנמצאים היא מאותיות שמם, שאותיות שם הדבר הן צינורות המשפיעות חיות להם מלמעלה כנאמר (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא שמו. ופעמים מתווסף כח יתר מלמעלה, וכח זה נמשך מאותיות המילוי של השם. כי אותיות שם הדבר הן חיותו בצימצום, ואילו אותיות המילוי אם מתווספות לשם, הן מושכות יותר שפע. וכיון שראינו שיוסף לקח את השררה מפרעה, ונתמעט כוחו של פרעה, בהכרח שיוסף על ידי זכות מעשיו, הוציא וביטל חלק מאותיות המילוי שבשם פרעה, ובהעדר קצת מהמילואים, נתמעט כוחו של פרעה, ולכך נאמר, "ויצא יוסף מלפני פרעה", "מלפני" הוא מלשון "לפני ולפנים", והוא רמז לאותיות המילויים של שמו, שהן לפני ולפנים גוף האות, ולכן "ויצא", היינו שיוסף הוציא מפרעה קצת אותיות המילואים של שמו, ובזה נתמעט כחו של פרעה, ולקח ממנו את השררה, ואז "ויעבור בכל ארץ מצרים" למשול בהם ולכבוש אותם תחת ידו וגזירתו.

"וְיֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֶם תָּבֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יִלְדָּה לוֹ אִסְנַת בַּת פֹּטִי פֶרֶעַ כֶּהֵן אוֹן" (מא, ו)

אפרים ומנשה תאומים היו

אפרים ומנשה תאומים היו, כאשר כתבו הרד"ק (בראשית מא, נ, על דרך "אולי") ובספר סדר הדורות (ב' אלפים רל"ג). **ובספר** אור פני משה על התורה (פרשת ויחי) כתב דברים נפלאים אודות לידת מנשה ואפרים, וזה לשונו, אפרים ומנשה היו ראויים להיות תאומים לצאת מיעקב ובלהה, ולכן כאשר בא יעקב להתייחד עם בלהה, ירדו אלו שתי הנשמות של מנשה ואפרים ועמדו למעלה מראש מטתו. אולם באותה עת נזדמן ראובן ובלבל יצועו, וכן לא היו אלו הנשמות יכולין להתלבש בטיפת יעקב בבלהה, וגם לאידך גיסא לא יכלו לשוב ולעלות, כי ברדתן, נתגשמו. מיד גזר בבית דין של מעלה שאלו הנשמות יהיו בגן עדן התחתון, עד שיצאו מיוסף.

"וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עַמְלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי" (מא, נא)

על שניצל מהצער והנקימה קרא בנו מנשה

בסיעתא דשמיא נראה לפרש את הפסוק, טבע הוא באדם שמי שהציקו לו אחרים, יסרוהו וציערוהו, אף על פי שאחר כך ניצול מידם, ויצא מן הצרה ההיא לרווחה ועלה לגדולה, על כל זאת אף בזמן הרווחתו וגדולתו, זכור יזכור את הצרה והצער אשר ציערוהו, ויצטער על אשר קרה לו, וגם יתמלא עֲבָרָה על אותם שציערוהו, ואש תוקד בקרבו עליהם תמיד. ואף אם הוא איש צדיק ואינו נוקם ונוטר, על כל זאת בן אדם חמרי לא יבצר מלהעלות בליבו חימה עליהם, ולהצטער על אשר אירע לו. אולם אם אותו הצער שציערוהו, הוא עצמו היה הסיבה לעלייתו לגדולה ולהרווחתו, הנה ודאי שלא יזכור את הצער שציערוהו, מאחר שרואה שמן השמים סיבבו לו צער זה לטובתו, ואדרבה ישמח בו, שאילולי זה הצער, לא היה זוכה לגדולתו.

וכן היה אצל יוסף, הרעה שעשו לו אחיו, אלהים חשבה לטובה, והיא היתה הסיבה לגדולתו ומלכותו, וכמו שנאמר (בראשית נ, כ) ואתם חשבתם עלי רעה, אלהים חשבה לטובה. ועוד כתוב (שם מה, ח) לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים, וישימי לאב וכו', אם כן מוכרח שלא יזכור ויצטער על ימי צערו, וגם לא יעלה בלבו חימה על אחיו. ועל כן היה יוסף שמח שהפך לו ה' צרתו לטובה, כדי שלא יכשל במכשול הנקימה ונטירה, וגם שלא יהיה שרוי בעצבון ודאגה על העבר. ובעצם כך שניצל מן הנקימה והעצבון, שמח יוסף בשמחה יתירה. ולכן בשמחתו בזה הדבר, קרא לשם בנו מנשה, על שם הדבר הזה. וכפי שפירש ואמר "כי נשני אלהים את כל עמלי", נשני הוא מלשון השכיחני (כתרגום אונקלוס ויונתן, ופירוש הרד"ק כאן) היינו שהשכיחני ה' שלא אצטער ואדאג על מה שקרה לי. ועוד זאת גם "נשני את כל בית אבי", היינו שהשכיחני שלא אזכור את חמתי וכעסי על בית אבי, הם אחי שמכרוני, ולא אכשל באיבה ובנקימה ונטירה חס ושלום, ומרוב שמחתו בכך, קרא את שם בנו על הדבר הזה.

"וְאֶת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי הִפְרִנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי" (מא, נב)

מדוע קראו אפרים

פירוש הפסוק הוא, אמר יוסף, אילו הגדולה והרווחה שנעשו עמדי, היו נעשים לי במקום אחר, שאינו בארץ ענני, לא היה הפלא כל כך גדול. אך עתה שנעשו לי במקום זה, הוא פלא גדול, כי ארץ זו היא ערות הארץ ותגבורת הקליפה שהיא הפכית ונגדית אלי, וכפי טומאת הארץ הזו, ראוי שתהיה "ארץ ענני", אולם הקדוש ברוך הוא שידד את המערכה בחסדו הגדול, ונעשית ארץ עֲשָׂרִי וגדולתי, שנתגדלתי בה ונתגברתי על הסטרא אחרא בכל דבר. ועל שם הפלא הגדול הזה, קרא את בנו השני "אפרים".

"וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרִימָה לְשֹׁבֵר אֶל יוֹסֵף בִּי חֶזֶק הָרָעֵב בְּכָל הָאָרֶץ" (מא, נו)

עשרה מלכים מלכו על כל העולם, והשלישי הוא יוסף

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"א), עשרה מלכים מלכו מסוף העולם ועד סופו, עיין שם, והמלך השלישי זה יוסף שמשל מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (כאן) וכל הארץ באו מצרימה, ארץ אין כתיב כאן, אלא "וכל הארץ", שהיו [כל הארץ] מביאין את המס שלהן ומנחה לשבור אל יוסף, שארבעים שנה היה משנה למלך מצרים, וארבעים שנה מלך לעצמו, שנאמר (שמות א, ח) ויקם מלך חדש על מצרים.

"וַיֵּרָא יַעֲקֹב בִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְּרֹאוּ" (מב, א)

יעקב יושב בביתו ורואה אשר במצרים

בדעת זקנים מבעלי התוספות (כאן) כתוב, ואמרו רבותינו, "וירא יעקב", בא וראה, יעקב אדם זקן ויושב בביתו, ורואה מה יש במצרים, ועשרת בניו נכנסין ויוצאין ואינן רואים. ואף על פי שיעקב ובניו נביאים היו קודם לכן, ויוסף לא היה רחוק מהם, כי אם מהלך ארבעה או חמשה ימים, ולא היו יודעין היכן הוא. עד כאן.

דהיינו יעקב ובניו היו נביאים, אך יעקב היה גדול בהם בנבואה, שהנה יעקב היה זקן ולכן לא היה יוצא ובא מביתו, ואילו בניו נכנסים ובאים, ובכל זאת הוא ידע בנבואה שיש שבר במצרים והם לא. ואף על פי כן, ה' ברצונו הסתיר מהם דבר אחר שהיה במצרים, שלא ידעו היכן היה יוסף.

"וַיֹּאמֶר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי בִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם רְדּוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת" (מב, ב)

ע"י התורה יגאלו במהרה ויהיו חיים לעולם

יש להבין, מדוע נתווספה כאן המילה "שמה", הלא מספיק שהיה כתוב "רדו ושברו לנו משם"? ונראה בסיעתא דשמיא "שמה" הן אותיות "משה", וכך הבנת הפסוק: הנה שמעתי כי יש "שבר במצרים" רצונו לומר, שבר הוא חצי, היינו שיש לשבור לחצי את המילה "מצרים", והחצי עולה בגמטריא "קץ", ועשו זאת, כדי שתהיה להם גאולה בקרוב, כפי שממשיך הפסוק "רדו שמה", היינו שבזה יהיו תחת שיעבוד מצרים רק מנין "רדו" שנה. ו"שמה" היינו שאחר כך יבוא "משה" רבינו עליו השלום, שכאמור "שמה" הן אותיות "משה", ויגאלם ממצרים ויקבלו את התורה בהר סיני. וזהו שממשיך הפסוק "ונחיה ולא נמות" והדבר תמוה, כיצד יתכן שיחיה האדם ולא ימות? אלא כוונת התורה, שעל ידי עסק התורה הנותנת חיים לעושיה, ואפילו לאחר פטירתו, זה שעסק בה נקרא "חיי", כנאמר בשמואל (ב כג, כ) ובניהו בן יהוידע בן איש "חיי" וגו', היינו שאביו של בניהו נקרא חי, וביארו בברכות (דף יח.) אף על פי שאביו של בניהו, כבר נפטר, מכונה הוא בפסוק "חיי", משום שצדיקים גם במיתתם קרואים חיים.

"וַיֵּרְדּוּ אַחֵי יוֹסֵף עִשְׂרֶה" (מב, ג)

כל רב מבבל וכל רבי מא"י

אמרו רבותינו ז"ל (מבוא התלמוד לר' יוסף נ' עקנין פ"א אות ט"ו, הליכות עולם ש"א פ"ג א"ד) שכל "רב" הכתוב בגמרא הוא מבבל, וכל "רבי" הכתוב בגמרא הוא מארץ ישראל. עד כאן. כגון "רבי" יוחנן היה בארץ ישראל, ולפיכך שמו רבי, ואילו "רב" נחמן היה בבבל, ולפיכך מכונה רב, וכן כל כיוצא בזה.

והדבר מרומז כאן בפסוק, וירדו אחי יוסף עשרה, היינו שבזמן שהיו אחי יוסף בארץ ישראל, היו נקראים "רבי", אך כש"וירדו אחי יוסף" למצרים "עשרה", "עשרה" הוא מנין האות י', לרמז, שבירידתם מצריימה נחסרה מהם האות י' מכינויים "רבי", ושוב נקראו בשם "רב".

"וַיֵּרְדּוּ אַחֵי יוֹסֵף עִשְׂרֶה" (מב, ג)

מדוע לא היה די בשליחת בן אחד

מדוע יעקב אבינו שלח עשרה בנים כדי לקנות תבואה בארץ מצרים, ולכאורה היה די שישלח אחד או שנים? **במדרש** תנחומא (מקץ סוף סימן י') מבואר, שיעקב שלח את עשרת בניו, לפי שבכח עשרה צדיקים לכלות את הפורענות ולבטל את הגזירה, כמו שמצינו שאברהם (בראשית יח, לב) ביקש שתינצל סדום בזכות עשרה צדיקים ולא פחות.

הספורנו (כאן) מבאר, שיוסף לא היה מוכר תבואה אלא בעד בית אחד, ולא בעד רבים, פן יעשה בו סחורה, כמו שהוא המנהג בשנות רעב. דהיינו יוסף דאג שתהיה לו בלעדיות על מכירת התבואה, ולכן מכר תבואה לפי

משפחות ולא ליחידים, כדי שלא יקנו תבואה יתירה ויסחרו בה. לכן יעקב שלח את כל עשרת בניו, כדי שכל אחד מהם יוכל לקנות תבואה, ולא תהיה להם התבואה בצמצום.

"וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיְכַרֶם וַיִּתְּנֵם אֵלָיִם" (מב, ז)

מעשה יוסף עם אחיו

בבואנו הלום, נביא את מעשה יוסף והאחים, על פי הפסוקים מתובל במדרשים (מתוך ספר מעשה הגדולים, אבידני, ח"א עמ' תק"ס) וירא יעקב כי יש "שבר", בראשי תיבות שם בן רחל במצרים ראה ברוח הקודש שיוסף בנה של רחל נמצא במצרים, ויאמר לבניו, למה אתם מראים עצמכם שבעים, כי יחשבו כל יושבי הארץ הכנעני כי אני עשיר, אז יבואו ויפלו עלינו לשלול אותנו. ולכן בני, קומו רדו גם אתם מצרימה, וקנו לנו אוכל ונחיה ולא נמות. ויסכימו הבנים תכף על זה, והכינו עצמם לכך ללכת מצרימה. ואמר להם אביהם, בני, תזהרו מאד מעין הרע, ואל תכנסו כולכם בשער אחד, כי בעלי קומה וגבורה אתם.

האחים יורדים לשבור אוכל, ומחפשים את יוסף לפדותו בכל מחיר

ויפרדו מאביהם לשלום וישימו לדרך פעמיהם. והיה בהיותם בדרך, ויזכרו את יוסף אחיהם, ויאמרו מי יתן ומצאנוהו שם במצרים ופדנוהו בכל מחיר שהוא. ולכן עלינו להתפזר בכל השווקים הרחובות והסימטאות לחפש עליו. והיה כבואם אל גבול העיר, ויתפזרו ויכנסו בעשרה שערי העיר, כי כן צוה להם אביהם שלא יכנסו בשער אחד מפני עין הרע. ויגשו השומרים ויכתבו את שמותם, וימסרו למנשה בן יוסף ויקראם לפני אביו. וידע יוסף כי באו עשרת אחיו מצרימה. ויצו יוסף לאמר, לא יפתחו למחר אלא רק את האוצר הזה אשר תחת הבנין הזה שהוא אחראי עליו והשאר כולם יהיו סגורים. ויצו לאשר על האוצר ויאמר לו, כל מי שיבא לקנות למחר, אתה תשאל על שמו, אם יהיה שמו מאלו הרשומים לפני בנייר הזה, תתפשהו לשלחו אצלי ותזהר מאד בזה. אבל בני יעקב הלכו קודם לחפש את יוסף ועברו שלשה ימים ועדיין לא באו לקנות בר. לכך לקח יוסף שבעים איש מגבורי פרעה ויתפשו ויביאום אל יוסף ויעמדו לפניו וישתחוו לו אפים ארצה, כי כן צוה פרעה לכל עמו.

מפגש האחים ושענת מרגלים אתם

ויוסף יושב על כסאו ובהיכלו, כולו אומר כבוד, בלבוש מלכות תכלת וחור ותכריך בוץ וארגמן ועטרת זהב בראשו, כמוהו כמרדכי בן יאיר בשעתו, ומשרתיו עומדים לפניו. וירא יוסף את אחיו ויכירם, כי היו בחתימת זקן כאז במכירתו גם עתה, אבל הם לא הכירוהו, כי בן שבע עשרה שנה היה בלי חתימת הזקן ביום המכרו, ועתה הנה מראהו כמראה מלאך השם צבאות וכעין חשמל מתוך האש, אז לא ידעו מה טיבו של העובר הזה. ויתנכר עליהם וידבר אתם קשות, ויאמר אלהם, מאין באתם? ויאמרו, מארץ כנען באנו לקנות אוכל. ויקח יוסף את הגביע של הפרקים, ויחברם יחד לעיניהם, וישם על השלחן אשר לפניו וצלצל בידו עליה, ויאמר להם לא, כי מרגלים אתם, ולחפור את הארץ באתם. ויאמרו לו, לא אדוני כי כנים אנחנו. ענה להם, אם כן למה באתם בעשרה שערי העיר ולמה לא נכנסתם בשער אחד? אמרו, כי כן צוה לנו אבינו הזקן. אמר להם, הרי כבר לפני שלשה ימים נכנסתם לעיר, ולא קניתם לכם אוכל, ולמה נתאחרתם כל כך, בוודאי לרגל הארץ באתם, וכסות עינים היא לכם קניית התבואה? ענו לו לאמר, דבר אחד אבד לנו במצרים והלכנו לחפש אחריו. ויאמר להם יוסף, למה אתם אומרים כן, הנה הגביע אומר לי שנים מכם נפלו על שכם ויהרגו את כל יושביה, וגם יותר מזה הגביע אומר לי, שאתם מכרתם אחד מאחיכם לעבד. והיה כשמוע אחי יוסף את דבריו, ויחרדו האנשים מאד ויהיו ברוגז. ויאמרו לו, שנים עשר אחים אנחנו בני איש אחד צדיק בארץ כנען, והנה הקטון את אבינו והאחד איננו. ויאמר להם יוסף, אם אתם בניו של איש צדיק וחסיד, מה עסקכם בשוק הזונות, הנה שמה תפשו אתכם? אמרו לו, היה לנו אח אחד יפה תואר ויפה מראה מאד, ונאבד, ובקשנו אותו, כי אמרנו אולי הוא אצל זונות. ויאמר להם יוסף, והנה אם תמצאוהו ביד אדוני שקנהו, ויבקש מכם מחיר רב מאד, מה תעשו? אמרו, מוכנים אנו עד כמה שיהיה וניתן. אמר להם, ואם לא יחפוץ לתתו במחיר, מה תעשו? אז ענו ואמרו, אם לא יתנוהו, והרגנוהו, ונקח את אחינו והלכנו. ויאמר יוסף, חי פרעה כי מרגלים אתם, הן להרוג את כל יושבי הארץ באתם. אך בזאת אדע כי כנים אתם, שלחו אחד מכם ויקח את אחיכם הקטון ויביאו אלי פה, ואם לא, חי פרעה כי מרגלים אתם.

שבעים גיבורים נפלו לפני שמעון ולבסוף הכניעו מנשה

ויאסור אותם במשמר שלשה ימים. והיה ביום השלישי אמר יוסף בלבו, אפריד בין שני האחים שמעון ולוי, שלא יקשרו יחד עצה על מצרים למלחמה, כאשר עשו בשכם. ויצוה לקחת את שמעון לאסרו, ולא יכלו לו. אז שלח יוסף להביא את שבעים הגבורים לאוסרו. והיה כראות שמעון את הגבורים, נתן בקולו הגדול, ויפלו על פניהם

ארצה, ונשברו שיניהם בפיהם, ותפול עליהם ועל כל עבדי יוסף אימתה ופחד וינוסו משם. וישארו אך יוסף ומנשה בנו במקום ההוא. וירמוז יוסף אל מנשה, וילך אל דודו שמעון הגבור, ויכהו באגרופ מכה רבה, ויכניסוהו לבית הסוהר. ויאמר שמעון אל אחיו, אל תאמרו כי מכת מצרים היא זאת, אינה אלא מכת בית אבי היא זאת, ותחלישני מאד, ונכנס בשקט למשמר. ויתמהו בני יעקב על זה, ולא ידעו איך נכנע שמעון. אז נכנס שמה יוסף בעצמו וידבר על לב שמעון ואמר להביא לו מאכל טוב משקה ומיטה. אחר כך יצא ודיבר עם האחים ואמר להם, אתם קחו את שבר רעבונם בתיכם ולכו, ואת אחיכם הקטון תביאו אלי ויאמנו דבריהם. ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר בחנם אין כסף ולהשיב כספיהם בלי ידיעתם אל שקיהם. ויעש להם מנשה בנו כן.

יוסף שולח את אחיו עם כל טוב

וילכו משם בהשתחוויה לפני יוסף ויבואו אל המלון, ולוי לא הצליח להירדם במלון, מפני שלא היה לו עם מי לדבר, כי היה רגיל ללמוד עם שמעון בשכבם ובקומם, ושמעון כאמור נאסר בכלאו במצרים, ועם מי ידבר. לכן פתח את שקו וירא את כספו הנה הוא בשקו, ויחרד לוי מאד ויאמר לאחיו הושב כספי אלי והנה הוא בשקי, וראו כולם את כספם כל אחד בשקו ויפחדו מאד. אז אמר להם יהודה, אנחנו אשמים שמכרנו את אחינו ועתה באה עלינו הצרה הזאת. ויאמר ראובן, הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם.

וילכו אל אביהם ארצה כנען, ויצא יעקב לקראתם וירא כי שמעון אינו ביניהם, ויאמר להם איה שמעון, לאן עזבתם אותו? אז הגידו לו את כל שקרה להם עם מלך מצרים, ויהי כאשר פתחו את השקים וראו איש צרור כספו ויפחדו מאד המה ואביהם. ויאמר להם יעקב, מה זאת עשיתם לי, יוסף איננו ושמעון גם כן הלך לו, ומי יודע מה יהיה סופו, ואת בנימין תקחו עלי, ויהיה זה על חשבוננו, כיון שהבטיח לי הקדוש ברוך הוא שלשנים עשר בנים תחלק ארץ ישראל, ועתה הנה שנים הלכו להם, ואתם לוקחים גם את בנימין? לא ירד בני עמכם. אז אמר לו ראובן, תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך, ואם לא, את שני בני תמית. ענה לו, אי בכור שוטה, האם בניך הם ולא בני?! ומה אתה סח! וידום ראובן, כי ידע אשר לא בדעת ידבר עם אביו.

ויען יהודה לאחיו ויאמר, חכו עד שייגמר הלחם מן הסל ואז נשוב נדבר. ויהי כאשר כילו את האוכל, וירא יעקב את ניניו עוללים שאלו לחם ופורש אין להם, וירדו דמעות מעיניו ויאמר שובו שברו לנו מעט אוכל. מצא לו יהודה שעת כושר ואמר, אבי תסלח לי לדבר לפניך מלה, אם תשלח את אחינו בנימין אתנו נלך ונרד למצרים אצל המלך האדיר והחכם מאד שאין כמוהו בעולם כולו, ולו ראית אבי את היכלו וכסאו ויפיו ותארו וקולו הנעים והרך בדברו אלינו, ולא ידענו מי הודיעו את כל קוראתנו, כי אין דבר נסתר לפני האיש, כי גם את עצי עריסות ילדנו הוא הגיד לנו. ועליך אבי גם כן שאל לאמר העוד אביכם חי השלום לו. וכל שרי צוען ומצרים על פיו יצאו ויבואו, ואפילו פרעה אדוני הארץ. ולו ראית את פחדו ואימתו על כל מצרים כי נמוגו מפניו. וגם אנו התרגזנו מאד כשעשנו כמרגלים את הארץ, אבי נפלה אימתו עלינו, לא יכולנו לדבר אתו מלה. ועתה אבי, שלח נא את אחי בנימין אתי ונקומה ונלכה, אנכי אערבנו ומידי תבקשנו, ואם לא אביאנו להציגו לפניך וחסאתי לאבי כל הימים, בעולם הזה, ובעולם הבא, וגם את שמעון נביא אליך מהר. אז הסכים יעקב ואמר ליהודה, הלואי שהיית אומר כך להיות ערב ליוסף בני.

המכתב ששלח יעקב ליוסף

ועתה הנה קומו קחו את בנימין, וקודם כל אני מתפלל לפני אל שדי המשדד את המערכות, שיתן לכם רחמים לפני האיש וגו'. ויכתוב יעקב מכתב אל מלך מצרים וכה כתב: ממני אני עבדך יעקב בן יצחק בן אברהם העברי נשיא אלהים, אל מלך מצרים האדיר החכם צפנת פענח ירום הודו, שלום. ידוע יהיה לאדוני המלך, כי כבד הרעב, ואני זקן ובוכה תמיד על בני היקר לי מאד יוסף אשר נאבד לי, אולי הוא שם אצלכם ושלחתי את בני לחפש אותו. ואני שמעתי עליך אשר אתה פתרת את חלום פרעה, ואיך לא תדע כי בני כנים הם? ואני מעיד עליהם. ועתה הנה שלחתי אליך את בנימין בני, ואחלה את פניך שתשים לבך עליו, עד השיבו אלי בשלום עם אחיו וגו'. ודע לך מלך אדיר, כי תמיד ה' אלהינו עמנו, חי השם, אם אקרא אל ה' אלהי, אז אבדת עם אנשיך. אך אמרתי הנה שמעון בני הוא בבינתך ותחוס עליו, וגם תשלח לי מהרה את בנימין עם אחיו. ויתן את הספר ביד יהודה, ואת זמרת הארץ, הם נכאת וצרי ולוט, וילכו מצרימה ויעמדו לפני יוסף.

יוסף נפגש עם בנימין

וירא יוסף איתם את בנימין אחיו בן אמו אשר פניו דומים לפני אביו יעקב, ויבקש לבכות. גם מסר לו יהודה את המכתב והכיר בו את כתיבת אביו, ולא יכול עוד לסבול, וילך החדרה ויבך שמה, וירחץ את פניו ויצא. אז הביט

וראה את פני בנימין, ויזכור את רחל אמו היקרה שמתה, ויאמר, הזה הוא אחיכם הקטון, אלהים יחנך בני. ותכף נכנס עוד הפעם לחדרו השני ויבך שמה עד בוש, כי לא עמדו דמעות עיניו, כי מקור הדמעות נפתח לו. באותה שעה אמרו האחים למנשה, בי אדוני ירוד ירדנו בתחילה לקנות אוכל, ולא ידענו מי שם כספנו וגו'. ועתה הנה קח לך את הכפל, ואל נא תאשימונו בזה, כי לא ידענו מי עשה זאת. ויאמר להם, שלום לכם וגו'. ויוצא אליהם את שמעון הגבור ופניו שמחים וטובים. ויאמר שמעון להם, בו ביום שהלכתם, תכף הוציאני מבית הכלא ועשה עמי טובות ומאכל בריא עם תרנגולת מפותמת וכבוד גדול. אחי, זה לא פיללתי ולא עלתה על לבי, ולא ראיתי אדם רחמן ועושה חסד כזה...

והנה יצא יוסף מן החדר ויאמר שימו לחם. וישב על כסאו ויקח את הגביע, והקיש בו ואמר, רבותי, גביעי אומר לי כי יהודה הוא מלך, על כן ישב בראש. ראובן הבכור ישב אצלו. שמעון לוי יששכר וזבולון ישבו בצד, כי בני אם אחת הם. דן ונפתלי בני אם אחת הם, ויסבו אצלם. גד ואשר, מאם אחרת הם, וישבו אצלם. ואני רואה את אח זה הקטן, כי יתום מאמו היה, בקטנותו מתה לו אם, וגם אני יתום, על כן ישב אצלי. וישבו לפניו הבכור בכורתו והצעיר כצעירתו, ויתמיהו האנשים מאד. וישם לפניהם יין ישן נושן, ויאמר להם שתו יין ואכלו בשר כשר לעברים. ולא אבו לשתות ואמרו כי מיום שנאבד יוסף אחינו היקר, לא שתינו יין ולא אכלנו בשר. ויפצר בם מאד וישתו וישכרו עמו ביום ההוא.

יוסף מגלה לבנימין את סודו

אבל יוסף לא שתה הרבה, וגם לבנימין לא נתן הרבה אלא קצת. ויהי כאשר נרדמו האחים, כי שתו הרבה, אז שאל יוסף לבנימין אחיו, האם יש לך אשה ובנים? אמר לו כן, יש לי עשרה בנים ואלה שמותם: בלע, בכר, אשבל, גרא, נעמן, אחי וראש, מופים וחופים וארד. וכולם קראתים על שם אחי יוסף הנשבה. בלע, על שם שנבלע בין האומות. בכר, על שהיה גדול ובכור לי. אשבל, על שנשבה ונעשה גר. נעמן, נעים היה, אחי ועטרת ראשי היה. מופים, כי מפיו למדתי תורה. וחופים, שלא ראה את חופתי ואני לא ראיתי את חופתו. ארד, אמרו שירד למצרים. ויאמר יוסף לבנימין, האם למדת את משטר הכוכבים, אשר בו ידע האדם את חכמת העתידות והנולדות? אמר לו כן אדוני, כי אבי למדני הכל. אז הביא יוסף את כלי משטר הכוכבים ויאמר לו, הבט בזה והבן איה הוא יוסף אחיך במצרים. וראה בו כמו בגורל של תכונה והיא חכמת התכונים, ויבן כי יוסף הוא אצלו יושב, ויתמה בנימין מאד ויביט ביוסף בתמיהה. ויאמר לו יוסף, מה אתה תוהה ומביט בי? אמר לו אני רואה בזה כי יוסף הוא יושב אצלי. אמר לו, אמת נכון הדבר, כי אני הוא יוסף אחיך, ויחבקהו וינשקהו ויאמר לו, משיביע אני עליך שלא תגלה את הסוד הזה לאחריך, כי למחר אני אקח אותך מהם, והיה אם ימסרו את נפשם עליך בחזקה. אז אדע כי ניחמו גם עלי על אשר עשו, ונודעתי להם אז. ואם לא, ולקחתך וישבת עמי והם ילכו וישבו אל אביהם.

יהודה מגלה את הגביע וזורקו למרחוק

ויצו יוסף בלילה וימלאו את כליהם בר וגו', ואת הגביע שמו באמתחת בנימין, וישלחם בעוד לילה, ועמהם שמעון ובנימין. הם יצאו את העיר לא הרחק, ויוסף אמר למנשה בנו, קום מהר רוצ' כגבור ואל תפחד מהם, ותגיד להם למה שלמתם רעה תחת טובתנו וגו'. וילך מנשה ויאמר להם כאמור. ויהי כשמעם את הדברים האלה, נדהמו ודום עמדו, ויאמר להם מנשה, רבותי אל תתרגזו עלי ואני רוצה לחפש על זה. תכף הורידו את משאות חמוריהם ארצה, והתחיל מראובן ויחפש ולא מצא. בינתים יהודה הלך ויחפש ומצא אצל בנימין בשקו, תכף זרקו מרחק כמה מילין, אולם מלאך בא משמים והחזירה למקומה, וחזר הדבר שלש פעמים, עד שהגיע מנשה לאמתחת בנימין ומצא בשקו. אמר יהודה, אני עשיתי פעולה לזרקה, אבל מה אעשה, האלהים מצא את עון עבדיך, כי מן השמים היא נקבלה, והננו עבדים לאדוני, גם אנחנו גם בנימין. ויעמים איש את חמורו, וישבו העירה קרועי בגדים. וכל אחד מהאחים הכה באגרופו את בנימין ואמר, אי גנב בר גנבתה בר גנבת, אמא שלך גנבה את התרפים של אביה לבן, וגם אתה נמצאת גנב. אז נשבע להם בנימין שבועה גמורה שהוא לא גנב את הגביע, וקצת האמינו לו האחים. ובגלל ההכאות שהכו את בנימין, הקדוש ברוך הוא השכין שכינתו בחלקו של בנימין, והוא בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, אמן. ויהי כאשר באו בני יעקב עמדו לפני יוסף נכלמים מאד. ענה להם יוסף, הלא ידעתם כי בגביע בו הייתי יודע עתידות, ולכן גנבתם את גביעי זה, כדי לדעת איפה הוא אחיכם האבוד. ויקח את בנימין לחדר אצלו וינעל את החדר ויאמר להם, זה שנמצא הגביע אצלו, הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם.

"חַי פְּרַעָה בִּי מְרַגְלִים אֵתָם" (מב, טז)

כיצד נשבע יוסף לשקר

דבר זה קשה עד מאוד, שהרי הלשון "חַי פְּרַעָה" היא לשון של שבועה (בראשית רבה פרשה צ"א ס"ז), ואם כן כיצד נשבע יוסף לשקר?

ויבואר ע"פ מה שמוכח בשם המקובלים (שער הגילגולים הקדמה ל"ו), כי השבטים נתגלגלו בעוון מכירת יוסף, במרגלים שהיו בזמן משה רבנו. ולכן השבועה היא שבועת אמת, מפני שבאמת אחי יוסף המה המרגלים, אך לא עתה, אלא בעתיד בזמן משה רבנו ע"ה.

בדרך אחרת יישבו רבותינו, שאומרו "מרגלים" כוונתו לראשי תיבות מזרע רחל גנבתם לאורחת ישמעאלים מכרתם. (רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספר חוט של חסד, פרשת מקץ).

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שִׁכְלָתָם יוֹסֵף אֵינְנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינְנוּ וְאַתָּה בְּנִימִן תִּקְחוּ עָלֶי הֲיוּ כְּלָנָה" (מב, לו)

רבקה התנבאה ליעקב שלא יבואו עליו יותר מג' צרות

דברי יעקב שאמר כאן בפסוק, "עלי היו כלנה" צריכים ביאור, הן בוודאי שהצער על העדר הבנים חל על אבי הבנים, ומהי ההדגשה ששכב ומדגיש כאן יעקב?

ביאר הגאון רבי אליהו מוילנא בספר קול אליהו (מקץ אות מ"א), כאשר שלחה רבקה את יעקב לעקוף את עשו ולהכין מטעמים ליצחק, חשש יעקב שמא יתקלל על ידי אביו, ולפיכך אמרה לו אימו (בראשית כג, יג), ברוח הקודש, "עלי" קללתך בני, כלומר אין לך לדאוג מכך, משום שלא יבואו עליך יותר מג' צרות הרמוזים בראשי תיבות "עלי" עשו, לבן, יוסף, ולפיכך לא יקללך אביך, כי רק הצרות הנ"ל יבואו עליך ולא אחרות.

על כן כאשר ראה יעקב שמבקשים לקחת ממנו את בנימין אמר, יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו "עלי" היו כלנה, היינו שטען, הרי רבקה התנבאה ש"עלי" היו כולנה ולא יותר, ואיך אם כן אתם מגלגלים עלי את צרת בנימין, שאינה צריכה לבא לי.

"כִּי לֹלֵא הַתְּמַהֲמָהֵנוּ בִּי עֵתָה שְׁבִנּוּ זֶה פְּעָמִים" (מג, י)

כאן טמונה דרך העבודה באלול

נראה בסיעתא דשמיא לרמז בפסוק זה על דרך החזרה בתשובה בחודש אלול, כך: **"כי לולא"**, תיבת "כי" מספרה שלשים, הם שלשים ימי החודש, ותיבת **"לולא"** הן אותיות **"אלול"**, לאלפינו בינה, ש"אילולי" שהאדם "יתמהמה" מלהתחרט על מעשיו ולתהות עליהם, איך הוא בריה שפלה, המרה את פי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וברוך שמו, אז **"כי עתה"**, על ידי מצות התשובה [כי אין "ועתה" אלא התשובה, כנאמר (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה"], **"שבנו זה פעמים"** שעל ידי התשובה, מלבד עצם התשובה החרטה והודיו, זוכה גם האדם לקבץ את ניצוצי הקדושה שנשמעו בקלי' על ידי עוונותיו (שער הכוונות ק"ש דרוש ו'), וזהו שכתוב **"שבנו"**, מלשון שביה, "זה פעמים", האחת בעצם מצות התשובה, והשנית בהשבת הניצוצות.

גם אלו התיבות **"כי עתה שבנו זה"**, בסופי תיבות הן שם "הויה" ברוך הוא, כי בתשובה פודה את השכינה ומשלים את שם י"ה בוי"ה שפגם.

ועוד יתבאר "שבנו זה פעמים", ללמד שבעל התשובה נהפכים לו העוונות לזכויות (יומא פו:), אם כן נמצא שיש בידו מצוות כפולות, א) שלא הפסיד את המצוות שעשה עוד מקודם שעשה את העבירות. ב) גם עוונותיו נהפכו לזכויות, ולפיכך "שבנו זה פעמים", היינו הרוויח השב בתשובה כפול כפלים.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם בֶּן אִפּוֹא זֹאת עָשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכֻלֵּיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֶעֱטָ צָרִי וּמֶעֱטָ דָּבָשׁ נִכְאֹת וְלֹט בְּטָנִים וְשִׁקְדִּים וְגו'" (מג, יא)

סודות התורה הטמונים בפסוק

כתב רבנו יוסף חיים זצוק"ל בבן איש חי (ח"ב ריש מקץ בתוספת נופך) יובן בסיעתא דשמיא לרמזו, "קחו מזמרת הארץ", רמז למ"ן שמעלים מן הברורים של "הארץ". "בכליכם", הם הכלים המתהווים מן אותיות הפה והתפילה שמוציאים מפיהם. ועל ידי עליית המ"ן, ממשיכים שפע מלמעלה אל ז"א, וזהו "והורידו לאיש" הוא ז"א, "מנחה" בראשי תיבות מן המזל נצח חסד, הוא מזל השמיני, שממנו נמשך השפע.

גם אמר עוד, "מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים", הם ששה מינים, רמז לחמשה חסדים שמתפשטים בו"א, מן החסד ועד ההוד שהם חמש ספירות, וכללותם היא ביסוד. "וכסף משנה קחו בידכם", רמז לכללות דכללות במלכות, כי ידוע שכללות חמשה חסדים ביסוד, וכללות דכללות במלכות, וכנגד זה אמר, "משנה" היינו כללות דכללות, "קחו בידכם" שהם במלכות.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיָּהֶם אִם כֵּן אֶפְּאֵא זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזֶּמֶרֶת הָאָרֶץ בְּכֻלֵּיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְּחָה וְכֹו' וְכֹסֶף מִשְׁנֶה קָחוּ בְיָדְכֶם וְכֹו' וְאֵת אַחֲיֵכֶם קָחוּ וְכֹו' וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וְכֹו'" (מג, יא-יד)

עצות לחיים מיעקב אבינו ע"ה

בתוך אלו דברי יעקב אבינו, נרמזים עצות לחיים, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: "והורידו לאיש מנחה", "איש" הוא הקדוש ברוך הוא (סנהדרין גג), אליו אנו צריכים להוריד "מנחה" היא התורה הקדושה, לפי (מנחות קי). שהעוסק בתורת מנחה, נחשב לו כאילו הקריבה. וכיצד אתה צריך לקנות את התורה הקדושה? על ידי "מעט צרי ומעט דבש", דהיינו על ידי שימעט האדם מתאוות העולם הזה, ויטול מהם רק "מעט", וכדברי המשנה (אבות פ"ו ה"ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וכו', וכמו שאמרו (תמיד לב. בתרגום) מה יעשה אדם ויחיה? ימית עצמו. ועוד צריך שימעט גם כן מתאוות ה"דבש", כי דבש בגימטריא עולה "אשה", והיינו שלא יעשה את רצון אשתו בכל דבר מתאוות העולם הזה, כי באמת לאדם יש שתי נשים, האחת נשמתו, והשנית אשתו, וכשירצה את זאת, מקציף את האחרת. "נכאת" הם כנופי בשמים, לרמז שעל האדם להתחבר עם החכמים המכונים קופת הרוכלים. "ולט" הוא שורש עשב בשמים, ושמו מלשון כיסוי ועיטוף, כמו להסיר את ה"לוט", וכנאמר (שמואל א, כא, י) לוטה בשמלה, היינו מכוסה בשמלה, ורוצה לרמוז הפסוק אל הנשמה שהיא כבשמים ומעוטפת בגוף, להורות שעל האדם להשתדל בתיקונה. "בטנים" מלשון "בטן" כנאמר (משלי כב, יח), כי נעים כי תשמרם "בבטן" יכנו יחדיו על שפתיך, ושנינו בעירובין (דף נד.) על פסוק זה, אימתי דברי תורה נעימים? בזמן שתשמרם בבטןך. ואימתי תשמרם בבטןך? בזמן שיכנו יחדיו על שפתיך. וכך גם נאמר (תהלים מ, ט) ותורתך בתוך מעי. "ושקדים" מלשון (משלי ח, לד) "לשקוד" על דלתותי. "וכסף משנה" הן שילמד את ה"משנה" וגם את הגמרא המכונות "כסף" כנאמר (תהלים יב, ז) אמרות ה' כסף צרוף. "ואת הכסף המושב" וכו', היינו "כסף" ממש תשיבו אותו להקדוש ברוך הוא, כלומר תתנו צדקה לעניים, כנאמר (ישעיה א, כז) כי ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה וכו'. אך בד בבד עם איסוף הכסף לצדקה, שימו לבבכם "אולי משגה הוא" מפני שעל ידי קיבוץ הממון, יתכן לבא לידי שגיאות. ועוד צריכים אתם "ואת אחיכם קחו", בדברים לקרבם אל ה' יתברך, "וקומו שובו אל האיש, ואל שדי יתן לכם רחמים", "האיש" זה ה' יתברך (סנהדרין צג.), ואז הוא "ושילח לכם את אחיכם אחר" (בראשית רבה פרשה צ"ב סי' ג') אלו עשרה שבטים האבודים, ישיבם ה' "ואת בנימין" זו גלות יהודה ובנימין מהם יגאלנו, "ואני כאשר שכלתי שכלתי" בשני חורבנות בבית ראשון ושני, ולא אשכל עוד.

"וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אַחֲיֵכֶם אַחֵר" (מג, יד)

"אחר" הוא יוסף

"את אחיכם אחר", פשט הפסוק הינו, תפילת יעקב שיוושעו האחים ברדתם מצרימה, וגם שישוחרר שמעון. ברם דרך דרש כתב רש"י ז"ל (כאן ומקורו טהור מבראשית רבה פרשה צ"ב סי' ג'), רוח הקודש נורקה בו, לרבות יוסף. עד כאן. דהיינו מן השמים זימנו ליעקב לומר את המילים "אחיכם אחר", ולא אמר בפירוש את שמעון, כי הכוונה היא אל האח הנוסף האבוד, ליוסף שגם הוא ישוב עמהם.

כמו כן ישנם רמזים נוספים ליוסף בתיבת "אחר", לפי שראשי תיבות המילה "אחר" הם, חסרון אבדת רחל, הוא יוסף שנחסר ונאבד מרחל. גם "אחר" בגימטריא קטנה עולה י"א, והכוונה ליוסף שחלם על י"א כוכבים, וגם שהיה האחד עשר בסדר לידת השבטים.

"וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֵת בְּנֵימִן וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדּוּ מִצְרָיִם וַיַּעֲמְדוּ לְפָנֵי יוֹסֵף" (מג, טו)

כיצד לזכות לביאת המשיח

בפסוקנו מרמז כיצד הדרך לזכות לביאת המשיח, "האנשים" (כולל מנין האותיות) עולה בגימטריא "משיח אליהו" (עם מנין התיבות בלי הכולל), כיצד נזכה לו? על ידי ש"ויקחו האנשים את המנחה הזאת" שכן "זאת" עולה

בגימטריא צום, קול, ממון, דהיינו כשיקחו צום קול וממון, וגם יקחו את "ומשנה כסף לקחו בידם", כסף הוא רמז לתורה שבכתב כנאמר (תהלים פד, ג) נכספה וגם וכו', ו"משנה" הוא רמז לתורה שבעל פה, שהיא "משנה" לתורה שבכתב. אותם "לקחו בידם", ובה הכח "ויעמדו לפני יוסף", הוא משיח בן "יוסף" במלחמת גוג ומגוג, שינצל ולא ימות. וכיוצא בכתב רבנו יוסף חיים בס' בן איש חי (ש"ב הקדמת פרשת צו).

"וְטַבַּח טַבַּח וְהָכֵן כִּי אֶתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהְרֵיָם" (מג, טז)

מרבית סעודות בחנוכה

שמעתי מפי מורנו ורבנו הגאון ר' יוסף עדס זצ"ל, "וטבוח טבח והכן", האות ח' מהמילה "טבח" והתיבה "והכן", הן אותיות "חנוכה", ומכאן סמך לכך שמרבית בסעודות בחנוכה (ש"ע או"ח סי' תר"ע ס"ב), כיון שנרמזה חנוכה דוקא במילים טבח והכן, שפירושה שישחטו בהמות לסעודה. גם המילים "וטבח טבח" עולים בגימטריא מ"ד, כמנין נרות חנוכה במשך כל החג. והיינו שיוסף מצווה לאשר על ביתו "וטבוח טבח והכן" לערוך סעודה לכבוד חנוכה. **"אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאֶמְתַּחְתֵּיכֶם כְּסֶפֶךְם בְּאֵלֵי וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת שְׁמֵעוֹן"** (מג, כג)

ויוצא אליהם את שמעון הוא רשב"י

בפסוק זה רמז יוסף שעתידי הקדוש ברוך הוא לגלות לכם "מטמון" הם "מטמוניות" התורה, והסודות הגנוזים בה, והתגלות זו תבוא על ידי איש המכונה "שמעון", הוא רבי "שמעון" בר יוחאי, העתידי לבוא לעולם ולגלות את סודות התורה שבזוהר הקדוש (מעיינה של תורה, כאן).

"וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת שְׁמֵעוֹן" (מג, כג)

רבי עקיבא גילגול שמעון

רבי עקיבא היה גילגול שמעון (מגלה עמוקות פנחס דרוש ג' סוף אות ו'). לכן נאמר ויוצא אליהם "את" שמעון, כי רבי עקיבא (פסחים כב:) דרש כל אתין שבתורה לרבות, ולכן נאמר כאן "את" שמעון, לרבות שבשמעון ישנו גם את רבי עקיבא, כי כאמור הוא גילגולו.

"וַיִּתֵּב מִשְׁאֵת בְּנֵימָן מִמִּשְׁאֵת כָּלֶם חֲמֵשׁ יְדוֹת" (מג, לד)

עתידי לצאת מבנימין מרדכי הלבוש בחמשה לבושים

במדרש אגדה (מקץ פרק מ"ג סי' ל"ד) רמז מכאן שעתידיים לצאת מבנימין חמשה צדיקים, מרדכי, יאיר, שמעי, קיש שאול. שהם אב ובן (אסתר ב, ה) והאחרון הוא מרדכי, שהיה לבוש בחמשה מלבושי מלכות, כדכתיב (אסתר ח, טו) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוך וארגמן. והיינו "חמש ידות" הם חמשת הבגדים שלבש מרדכי, הכתובים בפסוק הנ"ל.

"וַיִּשְׁתְּנוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ" (מג, לד)

כיצד שתו עמו בזמן שנדרו שלא לשתות יין

אמרו רבותינו ז"ל (שבת קלט.) יוסף הצדיק נדר שלא ישתה יין עד שיראה את אחיו, וגם אחיו נדרו שלא ישתו יין עד שיראו את יוסף. אם כן, בשלמא יוסף שהכיר את אחיו, טוב ששתה. אבל אחיו שלא הכירוהו, כיצד שתו? והביאור הוא, כי יוסף חשד את אחיו בעלילה שהם מרגלים, ומרגלים שומרים את עצמם מלשתות יין, כדי שלא ישתכרו, שאם ישתכרו יודע שהם מרגלים, כי (עירובין סה.) נכנס יין יצא סוד. ולכן לו אחיו של יוסף לא היו שותים יין, היה יוסף אומר, מכאן ראייה שאתם מרגלים, כי המרגל שומר את עצמו לבל ישתה יין. כיון שכן, היה זה פיקוח נפש לאחים לשתות עם יוסף יין, ופיקוח נפש דוחה את כל התורה.

"וְיָאֵת גְּבִיעִי גְּבִיעִי הַכֶּסֶף" (מד, ב)

הקשר בין יוסף לנשיאים

במדרש רבה (נשא פרשה ט"ו סי' ח') על הפסוק (במדבר ז, יג) מזרק אחד כסף, דרשו, הוא מזרק, הוא גביע [דהיינו מזרק פירושו גביע, ובה מרומז כאן בפסוק יוסף, כדמפרש], כנגד יוסף שבוחן צדקות אחיו בגביע, על אודות בנימין. וכיון שראה יוסף שמסר יהודה נפשו על בנימין, הכיר צדקות אחיו, והתודע להם. ולפי שהיה יוסף שותה יין בגביע שחשבונו שבעים, לכן היה משקל המזרק שבעים שקל בשקל הקודש.

"הַבֶּקֶר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ הָמָּה וְחִמְרֵיהֶם" (מד, ג)

יוסף בודק האם מסכימים עימו ממרום

בגמרא בתענית (כד.) מסופר על רבי יוסי דמן יוקרת, שהיה לו חמור שהיה משכיר אותו לפרנסתו, ודרכו היתה שלאחר גמר השכירות, היו האנשים שמים על החמור את דמי השכירות, והחמור היה חוזר מאליו אל בעליו. ואם היו שמים יותר כסף ממה שצריך, או פחות ממה שצריך. או אם היו שוכחים על החמור איזה דבר, החמור לא היה זו ממקומו, עד שיוציאו את כל מה שאינו שייך לבעליו ושישלמו כפי הנצרך לשלם, לא פחות ולא יותר.

ועל פי זה חידש בספר פנינים יקרים החדש (נימאן מקץ עמ' סו נדפס תרפ"ה) שיוסף רצה לראות האם מן השמים מסכימים איתו שיבחן את אחיו, לכן שם לאחים על חמוריהם גם דבר שאינו שייך להם הוא גביעו, ובזאת תבחנו, אם יעצרו החמורים ולא ילכו, סימן שלא מסכימים עימו מן השמים. ואם ילכו החמורים, אדע שמסכימים עימי ממרום ואחזיר את אחי על דבר הגביע. וכך כשראה יוסף שהחמורים נוסעים, אמר אות הוא שמסכימים איתי מן השמים. ולכך נאמר (בראשית מד, ג) הבקר אור והאנשים שלחו המה "וחמוריהם", והפסוק צריך תלמוד, לשם מה נכתב שנשלחו גם החמורים, והלא אם נשלחים בעלי החמורים, ודאי שלוקחים עמם את החמורים, ומדוע צריך להדגיש ולומר חמוריהם? אלא שכאמור באמת שלח יוסף גם את החמורים, לבודקם האם ילכו או יעמדו, ובה ידע את רצון שמים.

"הַבֶּקֶר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ הָמָּה וְחִמְרֵיהֶם" (מד, ג)

המשיח יגרש את הסט"א וחילותיו

"והאנשים" בגימטריא משיח אליהו [עם התיבות], "שולחו המה", "המה" עולה בגימטריא חמישים, והיינו שהמשיח "ישלח" את "המה", היא הסטרא אחרא, שלה חמשים שערי טומאה. וגם ישלח את "וחמוריהם", הם כוחותיה וגונדא דילהון, והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי (הריח הטוב).

"וַיַּחֲפֹשׂ בַּגְדוֹל הַחַל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בְּנִימִן" (מד, יב)

אצל מי חיפשו הגביע

איתא במדרש פליאה, "בגדול החל", זה שמעון. "ובקטון כלה", זה בנימין. עד כאן. והדבר תמוה, דבשלמא ובקטון כלה זה בנימין מובן, אבל בגדול החל זה שמעון אינו מובן דהרי ראובן היה הגדול?

אלא מפרש מורנו ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל בספרו קול יהודה (כאן עמ' קנ"א) בשם המהרי"ל דיסקין מבריסק זצ"ל, בהקדים קושיה מפורסמת מדוע חיפש הממונה באמתחותיהם, הרי האחים טענו כנגדו טענה חזקה, והוא אחד מעשרה קל וחומר הכתובים בתורה, באומרם הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך, ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב?! ומה ענה הממונה על זאת ועל שום מה החל בחיפושים?

אלא באמת הממונה קיבל את דבריהם, אך השיבם, אמת שכל מי שהחזיר את הכסף, אינו חשוד, אבל שנים מכם ישנם, שלא החזירו את הכסף, הלא הם שמעון ובנימין, שמעון משום שהיה אסור בבית האסורים, ובנימין משום שהיה בארץ כנען.

ולכן אמר, אחפש רק בשני אלו החשודים שלא הוכחה נאמנותם, ולכך "בגדול החל" הוא שמעון, "ובקטון כלה" זה בנימין, כי רק אצלם חיפש, ובין שניהם, שמעון הוא הגדול, ולכך, "בגדול החל זה שמעון".

דרוש א'

בענין נר חנוכה סגולה לבנים ת"ח

הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים

איתא במסכת שבת (דף כ"ג ע"ב): אמר רב הונא הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין, ע"כ. יש לדקדק במאמר זה, אמאי בנר אמר "הרגיל" בנר, ובשאר מצות אמר "הזהיר" במזוזה "הזהיר" בציצית וכו', מהו חילוק הלשון.

עוד יש לדקדק, דבשלמא במזוזה אמר דהזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה כיון דמזוזה מצותה על הבית לכן כנגד זה זוכה לדירה נאה מדה כנגד מדה, וכן הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה, וכן הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין, דכל זה מדה כנגד מדה, ואילו בנר אמר הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, הו"ל למימר זוכה לנרות נאים או זוכה למלאות כדי שמן ואמאי אמר שזוכה לבנים תלמידי חכמים.

ויובן ע"פ שאלה אחרת על מה שבתפילת שחרית אנו שואלים מאתו יתברך - תרגילנו בתורתך ותדביקנו במצותיך, מדוע משנים את הלשון, שבתורה אומרים תרגילנו בתורתך ובמצוות אומרים ותדביקנו במצוותיך, יאמר ותרגילנו במצוותיך. אלא, היות והאדם עצמו הוא הכלי של אור התורה, אנו אומרים שתרגילנו, ר"ל שאנו מעצמנו נהיה כשרים לקבל את אור התורה, אבל במצות אנו מבקשים ותדביקנו במצותיך דכיון דמעשה המצוה הוא כלי חיצוני לכן אנו שואלים ותדביקנו שנהיה דבקים במעשה המצות, אבל בתורה אין צריך לבקש להדבק בה, כי ודאי דהלומד תורה כיון שהוא הכלי לאור התורה הרי הוא דבוק באור התורה, ולכן צריך לבקש שנתרגל בתורה והיינו שזוכה להתמיד בלימוד התורה. והבן זה.

כשהאדם רגיל הרי דבר זה משרש בטבעו

ובזה תובן השאלה הנ"ל במה שאמרו בגמרא הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים. כי האדם שרגיל בהדלקת נר הרי הוא מכין כלי וממשיך לתוכו אור הנר, וכמו כן זוכה למדה כנגד מדה להביא בנים שהם בחינת הנר וימשיכו אליהם מאור התורה, ולכן אמר הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, והטעם שאמר רגיל משום שכשהאדם רגיל הרי דבר זה משרש בטבעו, ועושה הדבר בטבע וברצון גמור, וכמו כן זוכה להביא בנים תלמידי חכמים, והיינו שתולדות האדם הם מטבע האב וכיון שטבע האב להכין נר כדי להמשיך אליו האור, כמו כן בניו יכינו עצמם להמשכת אור התורה עליהם, והיו תלמידי חכמים. אבל בשאר המצות אמר הזהיר במזוזה, היינו, אף שלא נטבע אצלו בטבע גמור לעשות המצוה אלא הוא מצידו מתגבר על היצר, ונזהר לקיים המצוה בעבור זה זוכה מדה כנגד מדה לדירה נאה, טלית נאה וכדומה.

ובזה יש לבאר כונת הכתוב אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, כי כאשר האדם עושה המצוה בהרגל גמור והיינו ששמאלו טפלה אל ימינו, שעושה המצוה בלי שום הפרעה אז זוכה לאורך ימים, והיינו שזוכה לבנים תלמידי חכמים העוסקים בתורה שנאמר עליה כי הם חיינו ואורך ימינו, וכיון שהאדם הוליד בנים תלמידי חכמים הרי הוא ממשיך את חיותו לעולמים, כדכתיב לא ימושו מפיו זרע ומפיו זרע זרע מעתה ועד עולם. אבל בשמאלה עושר וכבוד, כי כשאדם עושה המצות בהפרעת יצר הרע, שאז עדיין לא נשרש בטבעו גמור אז זוכה לעושר וכבוד, ולכן כשהוא בבחינת הזהיר, זוכה לדירה נאה, לטלית נאה, אבל הרגיל בנר זוכה לאורך ימים שהוא בנים תלמידי חכמים.

וכן לגרסא של בעל עין יעקב דגרים להדיא הרגיל נר חנוכה, נראה הטעם דאמר בנים תלמידי חכמים ולא אמר שיהא הוא עצמו תלמיד חכם, על פי מה שביאר רבנו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף ק"ח ע"ג) כי בחנוכה עיקר תוספת ההארה למעלה הוא בשורש האשה ולא בשורש האיש, לכן יהיו לו בנים תלמידי חכמים שתשמח בהם האשה יותר מן האיש, ככתוב בבן חכם (משלי כ"ג כ"ה) "ישמח אביך ותגל יולדתך", שהוסיף גילה לאם על השמחה, מה שאין כן באב שמחה בלבד, אבל אצל האם שמחה וגילה.

הרגיל הוא נוטריקון רגל י"ה

עוד יש לבאר מ"ש חז"ל הרגיל בנר, דהנה תיבת הרגיל הוא נוטריקון רגל י"ה, כי הנה חג החנוכה הוא בכלל המועדים הנקראים רגל, ואומר רגל י"ה לרמוז כי כאשר האדם שומר את הרגל דהיינו שמדליק נר חנוכה עם כל הדינים הכלולים בה ומתכוין לשם י"ה ושומר על קדושת הרגל, הרי הוא זוכה בזה לבנים תלמידי חכמים.

הרגי"ל בגימ' רמ"ח

עוד יש לרמוז בס"ד הרגי"ל בגימ' רמ"ח, לרמוז לרמ"ח איברים ורמ"ח מצות עשה, רמז כי הרגיל בנר כי נר מצוה, היינו כאשר אדם רגיל לקיים כל רמ"ח מצות עשה ומשתדל להשלים ולתקן רמ"ח אברי נשמתו אז הויין ליה בנים תלמידי חכמים.

הרגיל "בנ"ר" אותיות רנ"ב

ועוד אמר הרגיל "בנ"ר" אותיות רנ"ב כנגד רנ"ב אברי האשה, דהיינו שכאשר גם אשתו משתדלת לקיים מצות הדלקת נר שבת ובזה מתקנת רנ"ב אבריה, הרי כשהאיש והאשה שניהם רגילים בנרות זוכים לבנים תלמידי חכמים.

נר חנוכה ופריה ורביה

כתב בספר הקדוש צבי לצדיק לכמוה"ר מבלאז'וב זיע"א בדרושים לחודש כסלו שכתב שהמצווה האחרונה מכל ז' מצוות דרבנן היא נר חנוכה והמצווה הראשונה היא פריה ורביה והמצוות נעוצות וסמוכות סופן בתחילתן ולכן המקיים מצות נר חנוכה זוכה למצוות פריה ורביה והביא על זה רמז נפלא להדליק נ"ר חנוכה בחושבן פרי"ה ורבי"ה והנה אמרו ז"ל ג' שותפים באדם אב אם והקב"ה והם כנגד רמ"ח אברין דדכורא רנ"ב דנוק' ושם הוי"ה ב"ה וביחד הם בחושבן כסל"ו טב"ת ב' החודשים שאנו מדליקין בהם את הנרות ודוק'.

נר גימטריא של מוסרי התורה

כתב בספר מרבה לתורה בשם כמוה"ר לאנדמאן זיע"א בספר הקדוש "למודים בניסים" ח' פעמים נ"ר עולה לחשבון מש"ה יהוש"ע זקני"ם נביאי"ם אנש"י כנס"ת הגדול"ה, ולדרכינו הם מעבירים את התושב"ע לבני ישראל, ולכן המדקדק לעשות נר יפה זוכה לבנים תלמידי חכמים.

חג החנוכה נקרא רגל

ובזה יובן מה שאמר רבנו האר"י זיע"א כי בחנוכה אמרו חז"ל דיש להדליקה עד שתכלה רגל מן השוק וביאר רבנו האר"י זיע"א בשער הכונות כי מה שאמרו בלשון עד שתכלה רגל רמזו בזה חז"ל כי גם חג החנוכה נקרא רגל כי רגל בגימ' ע"ב וקס"א שזה מרמז על הרגלים. והנה רגל בגימ' זכור, כי ע"י עסק התורה בחנוכה שמדליקים בו את הנרות בשמן שזה הוא מעשה המצות, אז זוכים לזכרון בתורה, כי יהיה לתורה שלומד קיום בו, ולכן אמרו חז"ל הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, כי בזכות הרגל של הנר יזכה לזכרון בתורה. ואם הוא בר הכי אז הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, כי בכח הזכרון בתורה יש לתורה קיום.

ע"י חזרת הלימוד זוכים לזכרון בתורה

ויובן בזה מ"ש בספר "שני לוחות הברית" כי בחנוכה עושים חופש לתלמידים כדי שיחזרו על לימודם, וע"י חזרת הלימוד זוכים לזכרון בתורה, ולכן יש ענין לחזור על הלימוד בחנוכה כדי שיהיה קיום לתורה, היפך ממה שרצו היונים לשכחם תורתך וה' יתברך יאיר עינינו במאור תורתו ונזכה שתתקיים בנו התורה.

תחילת החינוך וההתחדשות צריכה להיות בטהרה

מן השאלות המפורסמות על חנוכה היא השאלה מה היה הצורך לקביעת יו"ט על מציאת פך השמן, הלא ידוע (יומא ו:): ד"טומאה הותרה בציבור" ואם כן בבית המקדש שמקום ציבור הוא, היו יכולים להדליק בשמן טמא ולא היו זקוקים כלל לנס, הרבה תירוצים נאמרו ע"כ. אך נביא את תירוצו של בעל החכמת שלמה זי"ע שיש בו גם מסר אדיר - מאחר שבחנוכה חינוכו את בית המקדש מחדש, אחרי שנטמא וחולל ע"י היוונים. לא שייך ההיתר של "טומאה הותרה בציבור" כי תחילת החינוך וההתחדשות צריכה להיות בטהרה (ברגל ימין...). רק כשהמקדש עומד על מכונו ונטמאו הציבור, שייך להתיר להם מכח "טומאה הותרה בציבור". אבל כשמתחילים דבר חדש זמן חדש צריך הוא להיות לכתחילה ללא שום פקפוק וחיפוש היתרים להכשירו...

מסופר על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שנכח בסעודת בר מצוה. וכאשר סיים הבחור הבר מצוה לברך ברכת המזון על הכוס, הורה לו הרבי לשתות את "כל" הכוס, ולא יסתפק בשתיית "רובו". ונימוקו היתה: מאחר ועכשיו נעשה ל"בר חיוב", כדאי לו להיות מן המהדרין.

חנוכה הוא סגולה לבנים

כתב בספר הקדוש צבי לצדיק לכמוה"ר מבלאז'וב זי"ע א בדרושים לחודש כסלו, שהמצווה האחרונה מכל ז' מצוות דרבנן היא נר חנוכה, והמצווה הראשונה היא פריה ורביה, והמצוות נעוצות וסמוכות סופן בתחילתן, ולכן המקיים מצות נר חנוכה זוכה למצוות פריה ורביה. והביא על זה רמז נפלא להדלי"ק נ"ר חנוכה בחושבן פרי"ה ורבי"ה והנה אמרו ז"ל ג' שותפים באדם אב אם והקב"ה, והם כנגד רמ"ח אבריו דכורא, רנ"ב דנוק', ושם הוי"ה ב"ה, וביחד הם בחושבן כסל"ו טב"ת, ב' החודשים שאנו מדליקין בהם את הנרות ודו"ק.

וכתב הרי"ח טוב זי"ע א בספרו בן יהוידע על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, כי בחנוכה עיקר התוספת וההארה למעלה הוא בשורש האשה ולא בשורש האיש, לכן יהיה לו בנים תלמידי חכמים שתשמח בהם האשה יותר מן האיש, ככתוב בבן חכם (משלי כ"ג, כ"ה) "ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך" שהוסיף גילה לאם על השמחה, מה שאין כן באב אמר שמחה בלבד, אבל האם שמחה וגילה.

וראיתי בעלים לתרופה של כה"ר כפיר שובלי נר"ו, שהביא דברי כה"ר לאנדמאן זי"ע א בספרו הקדוש למודים בניסים, ח"פ נ"ר עולה לחשבון מש"ה יהוש"ע זקני"ם נביאי"ם אנש"י כנס"ת הגדול"ה, שהם המעבירים את התושב"ע, נמצא שיש קשר של קיימא בן אמונה לבנים, ולכן המדקדק לעשות נר יפה זוכה לבנים תלמידי חכמים.

ועוד כתב הרב הנז' רמז לזה בשם כמוה"ר שי למורא, ח' פעמים חנוכה עולה בני"ם תלמיד"י חכמי"ם, ונרמז בפסוק (תהילים קנ"ז פסוק ג') "הנה נחלת הוי"ה בנים שכר פרי הבטן" שכן נחל"ת הוי"ה בני"ם בחושבן נ"ר במילוי כזה נון רי"ש, והמשך הפסוק שכ"ר פרי הבטן בחושבן מצו"ת נ"ר חנוכה.

ולאשר עיקר בנים זכרים מכח האשה כטעם אשה מזרעת תחלה יולדת זכר (ברכות ס). לזאת הקרבנות של הנשיאים שקורין בחנוכה היו כל הקרבנות יחד מספר רנ"ב, נגד רנ"ב אברים דנוקבא הכל בא לרמז דחנוכה מסוגל להשפיע בנים זכרים ולכן חנוכה בחושבן ט"ף סוד בנים וכן יש בפרשת הנשיאים ט"ף פסוקים להורות על הסגולה הנפלאה שנעשית ע"י הדלקת נר חנוכה (עי' חמרא טבא) והובא בשמו בספר כוחו דרשב"י להריא"ז מרגליות זי"ע א.

ועוד נראה הטעם כי בתורה יש שמונה דרגין שהם: כשר ופסול, מותר ואסור, טהור וטמא, זכאי וחייב, ונר חנוכה הוא שמונה, לכך יהיה לו בנים תלמידי חכמים שעוסקין בתורה שיש בה שמונה דרגין.

ויובן עוד בס"ד ע"פ מש"כ הרי"ח הטוב בהקדמתו לפר' וישב שנה א', התורה נקראת אור דכתיב (שם ו' כ"ג) ותורה אור, ואור היא התיבה ה-כ"ה בתורה כי מן תיבת בראשית עד תיבת אור הוא כ"ה. גם בתורה כתיב שם (ה' י"ט) "אילת אהבים ויעלת חן", ולכך הרגיל בנר חנוכה יהיו לו בנים שזוכים לתורה שהיא מעלת חן ומשופעת אור, שהיא תיבה כ"ה וזה נרמז בצירוף חנוכה שהוא ח"ן וכ"ו ואות ה' שהיא השכינה הרי חנוכה ואז יזכה לאור התורה שהיא פנימיות התורה תורת הח"ן הוא ובניו.

ולכן צריך לעשות תשובה ולחנך את בנינו לתוה"ק ואז זוכים לקבל את האור שיוביל אותנו לגאולה שלמה ולביאת משיח צדקינו, משי"ח ר"ת מדליקים שמונת ימי חנוכה.

הטעם שהרגיל בנר יזכה לבנים ת"ח

בענין הרגיל בנר הוין ליה בנים ת"ח מצאתי להרי"ח טוב זי"ע א בספרו בן יהוידע על אתר שכתב וז"ל נראה לי בס"ד הטעם דאמר בנים תלמידי חכמים ולא אמר שיהא הוא עצמו תלמיד חכם, על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות כי בחנוכה עיקר התוספת וההארה למעלה הוא בשורש האשה ולא בשורש האיש, לכן יהיה לו בנים תלמידי חכמים שתשמח בהם האשה יותר מן האיש, ככתוב בבן חכם (משלי כג, כה) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, שהוסיף גילה לאם על השמחה מה שאין כן באב אמר שמחה בלבד אבל האם שמחה וגילה.

ומצאתי לכמוה"ר שי למורא שכתב ח' פעמים חנוכה עולה "בנים תלמידי חכמים" ונרמז בסוק בתהילים (קמו, ג) הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן שכן "נחל"ת ה' בנים" בחושבן נר במילוי כזה "נו"ן רי"ש".

לזאת הקרבנות של הנשיאים שקורין בחנוכה היו כל הקרבנות יחד מספר רנ"ב, נגד רנ"ב אברים דנוקבא. הכל בא לרמז דחנוכה מסוגל להשפיע בנים זכרים, ולכן חנוכה בחושבן ט"ף סוד בנים וכן יש בפרשת הנשיאים

שקוראים בימי החנוכה ט"ף פסוקים להורות על הסגולה הנפלאה שנעשית ע"י הדלקת נר חנוכה (עיין בספר חמרא טבא) וידוע מה שאמרו אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ולדרכינו אפשר להסביר שגו"ף במניין חנוכייה ולכן בחנוכה אפשר להמשיך נשמות מהגוף העליון שהוא אוצר הנשמות הנמצא בעולם הבריאה ולכן המדקדק בנר הוי"ן לו בנים תלמידי חכמים.

ועוד אנו מניחים את הנרות על פתח הדלת מבחוח כי יש לנו מזווה מימין ונר חנוכה בשמאל, והשם הקדוש הנרשם על המזווה הוא שד"י, "ומזוז"ה שד"י" מספר "בני"ם זכרי"ם". וכמו כן במנורת חנוכה אשר המנורה בחינת שם אדנ"י העולה מזוז"ה, ומכוונין ב"ג תיבות של הברכה ל"ג מכילין, אשר מנור"ה עם י"ג מספר שד"י, הוא ג"כ מספר בני"ם זכרי"ם.

וכן היה הנס על ידי "יהודה מכבי" העולה במספר "בנים", והרי לך טעם נוסף מדוע הזהיר בנר זוכה לבנים. וכתב בספר הקדוש צבי לצדיק לכמוה"ר מבלאז'וב זיע"א (דרושים לחודש כסלו) שהמצווה האחרונה מכל ז' מצוות דרבנן היא נר חנוכה והמצווה הראשונה היא פריה ורביה והמצוות נעוצות סופן בתחילתן ולכן המקיים מצות נר חנוכה זוכה למצוות פריה ורביה והביא על זה רמז נפלא "להדליק נר חנוכה" בחושבן "פריה ורביה" וכן "להדליק נר חנוכה" כמניין "חתן וכלה".

וכן מצות נר חנוכה רומזת על איש וביתו וכל הרגיל בנר זוכה לבנים צדיקים שחוזר על פו"ר שכן אמרו ז"ל אין אשה אלא לבנים.

וידוע מה שאמרו חכמים (כתובות סג) השרוי ללא אשה שרוי ללא ברכה וכן אוקירו לנשייכו כי הכי דתתעתרו (ב"מ דף נט). שבמאמרים אלו מבואר שכל זמן שאדם לא נשוי הוא חסר ולא שלם ולכן לא שורה בו הברכה ובחנוכה הרומו על עניין פריה ורביה נרמז שם הפרנסה היוצא מר"ת וס"ת פותח את ידיך והוא "פא"י חת"ך" שהוא בחושבן "להדליק נר חנוכה".

רמזים נוספים לבנים תלמידי חכמים

עוד כתב שם ומצאתי לכמוה"ר שי למורא זיע"א שכתב דאם תחשוב ח' פעמים את התיבה חנוכ"ה יעלה לחושבן בני"ם תלמיד"י חכמי"ם ונרמז בפסוק (תהילים קב"ז פסוק ג') "הנה נחלת הויה בנים שכר פרי הבטן" שכן נחל"ת הוי"ה בני"ם בחושבן נר במילוי כזה נו"ן רי"ש והמשך הפסוק שכ"ר פרי הבטן בחושבן מצו"ת נ"ר חנוכ"ה וכן להדלי"ק נ"ר חנוכ"ה בחושבן נחל"ת הוי"ה והפסוק מלמדנו שהם הבנים והתיבה הראשונה הנ"ה היא במניין ס' סוד התורה שבע"פ שבכחה להוליד דינים וסייגים גורות חרמות ותקנות וכן ידוע שהפוסקים יש בכחם לפקוד עקרות כי הם בבחינת תושב"ע סוד אות ס' ולכן מי שבקי בכל הו' סדרי משנה נקרא גאון על שם ס' מסכתות (ס' בחושבן גאון שם הגדולים להרב חיד"א ערך גאון) המורה על התולדות.

ולכן הקרבנות של הנשיאים שקורין בחנוכה היו כל הקרבנות יחד מספר רנ"ב, נגד רנ"ב אברים דנוקבא הכל בא לרמז דחנוכה מסוגל להשפיע בנים זכרים ולכן חנוכ"ה בחושבן ט"ף סוד בנים וכן יש בפרשת הנשיאים ט"ף פסוקים להורות על הסגולה הנפלאה שנעשית ע"י הדלקת נר חנוכה [עיין חמרא טבא] והובא בשמו בספר כוחו דרשב"י להריא"ז מרגליות זיע"א ונרמז בתיבות הרגי"ל בנ"ר שכן הרגי"ל במניין רמ"ח שהם איברי הדכורא בנ"ר מניין רנ"ב שהם איברי הנוק'.

ודע כי חנוכה הוא סגולה לבנים והוא ע"פ המבואר במסכת חולין (דף צ"א ע"ב) שיעקב אבינו חזר על פכים קטנים ושם נאבק עמו המלאך ונפגמה כף רגלו ובזוה"ק יש שני שמועות בדבר פעם מבואר שרגל ימין נפגמה ופעם מבואר שרגל שמאל [עיין שע' ההקדמות דף ס"ג ע"א ושער מאמרי רשב"י סדר בראשית דף כ"ד ע"ב] וכתב כמוה"ר המקובל הרב דברי שלום שרעבי זיע"א אשר שני השמועות אמת כי זו"ן עומדים אחור באחור ורגל ימין של הזכר כנגד שמאל של הנקבה ופעם מדבר ברגל של זכר ופעם מרגל של הנקבה ולמעשה נפגמו הרגליים סוד הבנים ואנו מתקנים את הרגליים האלו בחנוכה ולכן המדקדק יפה בנר חנוכה זוכה לבנים זכרים ויתכן שלכן כ"ף יר"ך יעק"ב בחושבן להדלי"ק נ"ר חנוכ"ה להורות שבגילוי האור נתקנת הירך שהיא בסוד הבנים ועל כן על ידי מצות נר חנוכה אנו מתקנים פגם הירך שנגע בגי"ד הנש"ה העולה גם כן בני"ם זכרי"ם והשכר על זה הוא בנים תלמידי חכמים.

אש הנרות מחנכת את הילדים

עצה טובה שעל ידה יוכל לעמוד בנסיונות הקשים מצעו בדברי הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (דייה ויהי) על מה שאמרו חז"ל 'דמות דיוקנו של אביו נראתה לו ליוסף בחלון' ועי"ז ניצל מן החטא, כי 'חלון' ר"ת 'וציונו להדליקו, נר חנוכה'.

כלל גדול לעניין 'חינוך' הבנים שהרי 'חנוכה' הוא מלשון 'חינוך' כדאיתא בספה"ק כי זה יועיל לבנים להתגבר על יצרם בעת ה'נסיון' בתאוות עוה"ז ובהנאות אסורות, כשיזכרו 'דמות דיוקנו של אביהם', כשהבן יצייר בלבו ויזכר בהדלקת נרות חנוכה של אביו... באיזה אש בוערת חיות והתלהבות קיים זאת, ויעלה על לבו את ההתרוממות הרוח והנפש, והנאה של התעלות רוחנית נשגבה, בבחינת 'יפה שעה אחת של קורת רוח ביהדלקת נרות חנוכה' יותר מכל חיי העולם הזה...

וכן זכירת הדלקת נר שבת בדמעות של עקרת הבית, וכיו"ב החיות ב'סעודות שבת' מרוממות עם שירות זמירות ותשבחות לצור העולמים, זאת נתן להם כח ואומץ לעמוד בתוקף כנגד פיתויי הרחוב וכיו, וזאת 'דמות אביו נראה לו בחל"ן' - בהדלקת נר חנוכה שלוי, על כן, אף אם מרגיש בנפשו שאין לו 'הרגשים' מרוממים, או שמרגיש בעצמו 'קריירות' בדברים שבקדושה, בבחינת 'עצמות יבשות'. יזכור היטב, שאם יקיים המצוות מתוך חשקות והתלהבות, באופן שכל סובביו ייהנו מהמצווה, בזה הוא קונה קניין עצום בנפש בניו ובנותיו, וחורט בלבם את אהבת ויראת ה' ובוזה הוא יוצק בהם שמן קודש של 'עמידה בנסיונות' של כל הנאות ותאוות עוה"ז, נגד כל מה שהירחוב, מנסה לפתות את הינוער ואת הדור הצעיר... ובוזה מקיים מצוות 'חינוך' בהידור רב, וזוכה לאורות ימי ה'חנוכה' ל'מהדרין מן המהדרין', אמן ואמן?

על ידי הדלקת נרות בהתלהבות ובשמחה - זוכים לבנים תלמידי חכמים

מסופר על הגאון רבי חיים עוזר, שפעם אחת נקרעה לו החליפה, אז הוא נכנס אצל חייט אחד מקראקא, שיתקן לו את החליפה. כשהגיע לבית החייט, אמר לו החייט, שעכשיו הגיע זמן צאת הכוכבים - והוא צריך להדליק את נרות החנוכה. ואז מספר רבי חיים עוזר, שהחייט הזה, פשט את בגדי החול שלו, והלך ולבש בגדי שבת, והדליק את הנרות בהתלהבות רבה ובשמחה, וכך היה מזמר ושר עם בני ביתו בשמחה רבה שירי הלל והודאה להשי"ת. ואז נענה רבי חיים עוזר ואמר: עכשיו אני מבין, איך יצאו כל גדולי התורה מהעיר קראקא, שהרי כך הבטיחו חז"ל כי הזהיר בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים.

והבני יששכר מוסיף בזה חידוש נורא, שאפילו אם כבר יש לו בנים, אלא שאינם הולכים בדרך התורה בעוונות הרבים, ע"י הזהירות והדקדוק במצוה הזו - הם נהפכים לתלמידי חכמים!! כי כך הבטיחו חכמינו ז"ל, שהזהיר בנר זוכה לבנים תלמידי חכמים. ובענין הזה, ישנו מעשה הפלא ופלא, וכך מספר הגאון בעל בית אברהם מסלונים, שפעם אחת הלך בעל יסוד העבודה עם הגבאי שלו ברחובה של עיר, וניגשה אליהם אשה אחת ושאלה: מי כאן הרבי? אז הגבאי תיכף הצביע על היסוד העבודה, ובעל יסוד העבודה מרוב ענוותנותו הצביע להיפך, שהגבאי הוא הרבי. וכך זה חזר ונשנה כמה פעמים. ואז, האשה התחילה לבכות ואמרה, אני אשה שבורה, ואתם עושים כאן צחוק ממני? מי כאן הרבי? אז נענה היסוד העבודה ושאל לה מה הענין: והיא סיפרה בבכי, שיש לה בת, שרחמנא ליצלן, ירדה מן הדרך, ועזבה את הבית, והיא לא יודעת מה לעשות איתה. שאל אותה הרב, האם הבת השאירה בגדים בבית? והאמא השיבה בחיוב. ואז הורה לה הרב, שתיקח מהבגדים של הבת ותעשה מהם פתילות לנרות ובשבת הבאה - תדליק מהם נרות שבת. וכך עשתה האמא. והנה, באותה שבת, באמצע הקידוש של ליל שבת נכנסה הבת לבית בפתע פתאום, ותיכף פרצה בבכי ואמרה: אני מתחרטת על כל מה שעשיתי, אני לא יודעת מה קרה לי, וכך ביקשה סליחה מאביה ואמה וחזרה לדרך המוטב, תהלות לאל יתברך.

והסביר הגאון בעל בית אברהם, שכאשר הדליקה האמא את הנרות בפתילות שעשתה מהבגדים שלה - אז זה גרם להדליק את הניצוץ בנשמתה של הבת, שהרי נר ה' נשמת אדם. והוסיף ואמר, שמכאן נלמד גם לענין הדלקת נרות החנוכה, שפירוש 'להדליק נר חנוכה' הוא שאתה בעצמך תידלק עם הנר חנוכה. שהנר חנוכה ידליק כך את הניצוץ שבנשמתך.

החפץ חיים היה נוהג לנסוע לעיתים קרובות אצל הגאון הצדיק רבי נחומקה מהורדנא, שאותו החשיב כמורו ורבו ללמוד ממנו ארחות מוסר מהנהגותיו והליכותיו בקודש. והנה, פעם אחת ישב החפץ חיים אצל רבי נחומקה בליל חנוכה. הלילה ירד, וכבר עברו כמה שעות וכבר כלתה רגל מן השוק ועדיין רבי נחום אינו מדליק את הנרות. רק בשעה מאוחרת, כאשר חזרה רעייתו של רבי נחום הביתה, אז הדליק את נרות החנוכה. החפץ חיים, לא עצר ברוחו, ושאל את רבי נחום לפשר הדבר, למה המתין לרעייתו כל כך הרבה זמן, והרי היתה יכולה לצאת ידי חובה בהדלקה של בעלה אפילו שאינה נוכחת בבית. ורבי נחומקה השיב לו כך: הלכה רווחת בידינו, שאם יש לאדם יש מעות מצומצמים שיכול לקנות בהם או נר חנוכה או נר שבת, הרי שנר שבת קודם משום שלום בית! זאת אומרת שבשביל

שלום בית, מבטלים את הדלקות נרות חנוכה! אז תאר לעצמך, שהייתי מדליק את הנרות והרבנית היתה באה ורואה את הנרות כבר דלוקים - הרי היתה לה עגמת נפש מזה. אז כבר היה עדיף ע"פ ההלכה שלא הייתי מדליק את הנרות, כי הדלקת הגרות הזו גרמה לעגמת נפש ולהפר את שלום הבית, והרי שלום ביתו עדיף! ובפרט, שהרבנית מוסרת את נפשה כדי לאפשר לי להקדיש את חיי ללימוד התורה ולעבודת ה' והיא נהנית להיות נוכחת כשעת ההדלקה. נמצא, שהשלום בית מחייב אותי להמתין לה ולוותר על מעלת ההדלקה בזמן.

הגה"צ רבי שלום שבדרון היה מספר את המעשה הזה ומוסיף בזה תבלין, שהנה, לא רק שרבי נחומקה המתין לרעייתו והראה בזה את חשיבותו של שלום הבית, אלא שגם לאחר ששבה הרבנית הביתה באיחור כזה גדול (של כמה שעות), לא העיר לה דבר ולא הראה לה פנים זועפות, אלא תיכף ומיד פנה להדליק את נרות החנוכה בשמחה רבה כדי לקיים המצוה כתיקונה. כזה ראה וקדש!

למדנו מכאן, שעם כל ההתלהבות והשמחה בהדלקת הנרות, צריך להיזהר שלא להדליק באופן שייגרם איזה עגמת נפש וחוסר שלום בית עם בני ביתו. וצריך להתבונן בזה, כי פעמים, שאדם כל כך מדקדק ומסלסל בפרטי המצוה עד שזה עצמו גורם להעכיר את אורית השמחה בבית ולבטל את שלום ביתו, באופן שיצא שכרו בהפסדו, כי במקום לשמור את עיקר העבודה, אחז בטפל והניח העיקר. וכבר הזהירנו מרן החיד"א בזה בספרו מורה באצבע (אות רמה-רמו) כי זהו כלל גדול בעבודת ה' לשמור העיקר ולהוסיף ולא לזלזל בעיקר ולשמור התוספת. והגאון רבי חיים פלאגיי קילס את דבריו בספרו מועד לכל חי(סי' יא אות כג), יעויין שם.

בענין מעלת ימי החנוכה

מצות הכת"ר

הנה מצות נר חנוכה היא מצות הכת"ר, בבחינת כת"ר אורות שהם תרי"ג מצוות מן התורה ועוד ז' מצוות דרבנן, סך הכל כת"ר מצות. המצוה האחרונה שציוו לנו חכמים היא מצות נר חנוכה, וא"כ מצות נר חנוכה היא המצוה המשלימה את הכת"ר, והיא כוללת את כולם, כי הכל הולך אחר החתום. וכידוע שבאור נר חנוכה יש בו גילוי של אור הגנוז, ובו מלוכש אור חכמת התורה והוא המאיר בכת"ר מצוות בבחינת "נר מצוה ותורה אור". ונראה לומר שחכמינו ז"ל נתנו לנו מצוה גדולה זו, שהיא המצוה האחרונה, כהכנה וחזק לפני גלות אדום, שהיא גלות קשה וארוכה. ולכן אנו מדליקין אותה בפתח הבית שהוא מקום המעבר והציאה, וגם מדליקין אותה בזמן בין השמשות, שהוא זמן המעבר, כדי שנקח עמנו מאור התורה המתגלה בנרות חנוכה, ונחזק את עצמנו בזמן הקשה - בחושך בו אנו נמצאים.

ולפי הסוד נודע כי ע"י הדלקת הנרות בחנוכה עושים יחוד גדול ונורא, הנקרא יחוד נ"ר, וכמ"ש, זהו הנ"ר שהכינו לנו חכמינו להאיר לנו בגלות הקשה והמרה, וע"י שנעשה היחוד הקדוש של הנ"ר נמשיך עלינו קדושה, להנצל מכל הפגעים העומדים בדרך.

מקץ אותיות קמץ, קמץ הוא בכתר, וזה מצות כת"ר המצוה האחרונה מדרבנן שהיא נר חנוכה

מקץ אותיות קמץ, קמץ הוא בכתר, פתח בחכמה, צירי בבניה, וכן על זה הסדר יש עשר נקודות כנגד עשר ספירות, וקמץ בכתר, וזה רמוז במקץ שנתים שיש קץ לחושך, וזה מצות כת"ר המצוה האחרונה מדרבנן שהיא נר חנוכה, כי תרי"ג מצוות ועוד שבע מצוות דרבנן עולים בסה"כ כת"ר וא"כ חנוכה היא המצוה האחרונה שהתחייבו מדרבנן ולכן נקראת מצות הכתר, והיא מלווה אותנו כל הגלות שאנחנו נמצאים בה, וע"י זו המצוה יבוא קץ לחושך ונגאל בגאולה

שלמה, ולכן אנחנו מדליקים אותה בצאת הכוכבים כשמתחיל החושך הרומז לגלות, וכן במעבר, שזה המעבר בין הגלות לגאולה, והיא מאירה לנו את הדרך שנוכל לעבור הגלות הקשה הזאת ע"י אור התורה שמאיר דרכה.

ויהי מקץ - ר"ת וכל ישראל הנרות ידליקו. מצותם קודם צאת הכוכבים.

שנתיים - ר"ת שמאל נר תדליק ימין מזוזה, במצות נרות חנוכה ממתקים את הדינים כי ידוע שבברכת להדליק נר חנוכה, יש י"ג תיבות כנגד י"ג מכילן דרחמי, ואז מתרבים החסדים והרחמים, והדינים נמתקים ומשפיעים עליו טוב של בני חיי ומזוני, ונוכה לביאת המשיח, כי משיח ר"ת מזוזה ימין שמאל חנוכה, ור"ת מדליקין שמונת ימי חנוכה.

יש הרבה חושך בעולם, את החושך לא מגרשים במקלות, אלא מגרשים ע"י אור. הקב"ה אומר אני נתתי נרי בידכם שזוהי התורה, הנר שלכם בידי וזש"כ "נר ה' נשמת אדם", אם אתם תשמרו את נרי - התורה הקדושה, אני אשמור את נרכם - הנשמה שלכם. אם רוצים קץ מדליקים אורה שזה התורה הקדושה.

ימים - ר"ת יש מגרעין יש מוסיפים, דהיינו מחלוקת שמאי והלל, לרמז על סור מרע למעט בתאוות ועשה טוב להוסיף בתורה ובקדושה.

קליפת מלכות יון היתה נגד מדת יוסף ולכן היוונים גזרו לבטל המילה בחינת יוסף

והביא לפניך מש"כ הרב הקדוש מראפשיץ זצ"ל בספרו "זרע קודש" ליל ה' וז"ל "והנה קליפת מלכות יון היתה בקליפה נגד מדת יוסף, כמו שכתב בספר מגלה עמוקות (ואתחנן, אופן רנב) ש"מלך יון" גימטריא "יוסף". ולכן היוונים גזרו לבטל המילה שהוא בחינת יוסף. כי רצו להגביר קליפת ערות הארץ, היפוך יוסף שגדר את עצמו מן הערוה ועמד בניסיון, הגם שהיה במצרים ערות הארץ שהיו כולם שטופי זימה.

א"כ לפי הרב מגלה עמוקות: הקליפה הגדולה של "מלך יון" וקליפת אנטיוכוס מתבטלת על ידי קדושת יוסף בגימטריא מל"ך יו"ן. וכן גי' אנטיוכוס.

וראיתי בספר "שבילי פנחס" שכתב לפי דברי המגלה עמוקות יש לומר שהיוונים השיגו בכוח טומאתם, כי יוסף בקדושתו מבטל אותם שכן יוסף בגימטריא מל"ך יו"ן, לכן גזרו על ישראל לכתוב על "קרן השור" - הוא יוסף הצדיק שנקרא שור, "שאין להם חלק באלקי ישראל", כדי להפריד בכך את ישראל מקדושת יוסף, ככתוב (ויקרא יט-ב): "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם".

וכן יוסף בגי' אייפון, המכשיר הטמא שמוריד את המשתמשים בו לשאול תחתית ר"ל וגם את הקליפה הזאת של ימינו צריך להכניע אותה בזכות יוסף הצדיק שגדר את עצמו ועמד בניסיון.

קדושת המצוה מבערת כל כוחות הטומאה

בגמרא שבת מובאות ב' מימרות של ר' תנחום, אחת, שנה חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה פסולה, והשניה, "והבור ריק אין בו מים", אבל נחשים ועקרבים יש בו. ולכאורה מה הקשר בין ב' מימרות אלו? ובספרי חסידות הסבירו, כי ידוע שע"י נרות החנוכה יורדת השכינה הקדושה למטה בקליפות, ומבערת ושורפת כל כוחות הטומאה שנמצאים במקום הקלי' שזה רשות הרבים, ולכן כל יהודי יכול להנצל בחנוכה מהטומאה הגדולה שברשות הרבים. וע"פ זה יבואר מה שקשה, דלכאורה איזו הצלה עשה ראובן, והרי שם את יוסף בבור מלא נחשים ועקרבים, אלא ודאי, ראובן חשב שהקדושה של יוסף תבער כל המזיקים. וזהו שנרמז בנרות חנוכה, שקדושת המצוה מבערת כל כוחות הטומאה.

"להדליק נר חנוכה" הוא אור החנוכה הראשון

הנה נודע מה שכתב רבנו האר"י ז"ל שבכל שנה ושנה מתגלה ע"י מצות חנוכה אותו אור שהיה בפעם הראשונה כשטהרו החשמונאים את ביהמ"ק ומצאו פך שמן טהור חתום בחותמו של כהן גדול והיו ניסים ונפלאות, ונתקן בחי' ההוד, כן בכל שנה ושנה נעשה הדבר אותו דבר ממש בימים ההם בזמן הזה, וכן בכל חג וחג. וזה הטעם שמברכים "להדליק נר חנוכה" הוא אור החנוכה הראשון הנודע באותה שנה שבאותו זמן שאנחנו מדליקין בכיתינו נרות חנוכה מתגלה אור גדול, ונמשך שפע והארה מהאמא העליונה לשכינה הקדושה, והיא מבררת ניצוצי הקדושה בכח שם הקדוש נח"ל, ונתקן בחי' ההוד, ונמשך שפע גדול ואורות גדולים על עם ישראל.

שרפים עומדים ממעל ל"ו, בעת שמתחילים לומר הברכה על נרות חנוכה, יורדות לכל בית מחנות גדולות של מלאכים, ובכח נר חנוכה שורפים ומגרשים כל כוחות של עשו

ואיתא בספר הקדוש "קב ישר" על הפסוק (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל ל"ו", שהכוונה על ל"ו הנרות שמדלק כל איש בחנוכה. שבעת שמתחילים לומר הברכה על נרות חנוכה, יורדות לכל בית מחנות גדולות של מלאכים ושרפים שאין לנו השגה בקדושתם, והם שומעים הברכה ועונים אמן, ומסייעים לכל יהודי לקיים המצוה כרצונו יתברך, והם מאירים בקדושתם וטהרתם לכל הבית. וכן, כל הנשמות המוגלגלות שבגלגול זה ובגלגולים הקודמים, נשמות אבותיו עד אדם הראשון, נשמות יוצאי חלציו העתידות לצאת ממנו עד ביאת המשיח, כולם באים לתוך הבית. ולפעמים יהודי מדליק בביתו ואין איש אתו שם, אבל הוא בבחינת כהן גדול, וביתו הוא קודש הקדשים, מלא מלאכים ושרפים, נשמות של צדיקים, בית מלא, וכולם נכנסים ומאירים בתוכו קדושה וטהרה, ומחנכים את הבית (חנוכה מלשון חינוך) על כל השנה כולה, שתהא השלהבת עולה מאליה, שבכל השנה כולה תהא השלהבת הנשמה בוערת כולו לה'. וכל יהודי אפילו הוא מוצב ארצה יכול לעלות על הסולם, ולהגיע לראשו מגיע השמימה, והמלאכים האלו עולים ויורדים בו, ובכח הלהבה של נר חנוכה, דוחים ומגרשים ושרפים את כל הכוחות של עשו שהתאספו חלילה בתוכו ובביתו, וכל ה"קש" של עשו הכל נשרף ונדחה. ובזה מפרש את הפסוק "שרפים עומדים ממעל ל"ו" - הכוונה על ל"ו הנרות, שהשרפים והאופנים וחיות הקודש נמצאים אתנו בעת שמתעסקים ומדליקים ה"ו נרות. ואם אדם מכין את מחשבתו לפני שהולך להיטיב ולהדליק את הנרות לכך, שברגעים אלו מגיעים שרפים ומלאכים בכדי לסייעו ולטהרו, והם מתפללים על זה - איך יהודי בעולם השפל הזה יכול לפעול ולהאיר בכל העולמות בלי השגה, בית מלא מלאכים ושרפים - זה מסייע בעדו להתכונן כדבעי ולהשתוקק ולרצות ולהתחנן שנוכה לעשות את ההכנה הראויה ולקיים המצוה בהתלהבות...

רוח הקודש

וכתוב בספרי החסידות מצות נר חנוכה נפלאה וגדולה לאין שיעור, ואילו היינו ראויים להשגת רוח הקודש, היינו משיגים על ידי מצוות הדלקת הנרות רוח הקודש.

השמן מרמז לתורה שמאירה את העולם

ובכ"ה בכסלו נכנסו ישראל לבית המקדש וחפשו שמן זית זך טהור, ולא מצאו, ונעשה להם נס ומצאו כד אחד קטן שמספיק ליום אחד ונעשה נס והספיק לשמונה ימים, וזה הנס הגדול שאנחנו מודים בכל שנה ושנה, והשמן הוא האור שמאיר את העולם - שזו התורה הקדושה.

אור הגנוז מאיר בחנוכה ובתורה הקדושה

ידוע מה שכתוב בספרים הקדושים, כי אור הגנוז בבריאת העולם האיר שלשים ושש שעות, ואח"כ גנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא, וגנוז בתורה הקדושה, שכל העוסק בתורה הקדושה, לפי הכוחות והמאמצים והחשק והקדושה שלומד את התורה, כך מתגלה אליו האור הגנוז בתורה, ולכן יש שלשים ושש מסכתות, כנגד שלשים ושש שעות שהאיר בהם אור הגנוז. וכן יש בחנוכה ל"ו נרות כנגדם.

ידוע שהעולם נברא בכ"ה באלול, שאז נברא האור הגנוז, ואז גנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא, שהוא עולם הבא, עולם הבינה, אימא עילאה, והוא דומה לטיפת האור שבמעיי אמא, שניכרת רק אחר ג' חדשים, שהוא זמן הכרת העובר, וכך גנוז הקב"ה את האור לצדיקים, ג' חדשים מכ"ה באלול עד כ"ה בכסלו, שאז ניכר הארת האור הגנוז שגנוז הקב"ה לצדיקים במעיי אמא עילאה, הנקראת לעתיד לבא, ואז מתחילה להתגלות הארת האור הגנוז בקומת השנה, בחנוכה, שהוא בחינת עלמא דאתי, בינה.

ובזה מובנים דברי הבעש"ט, כי מסירת הפתקין מתארכת עד חנוכה, כי עד חנוכה עדיין לא יוצאת הארת הימים הנוראים בגילוי, אלא רק בכ"ה בכסלו, שאז הוכר העובר במעיי הבינה, ולכן ימי החנוכה נקראים ימי בינה, כי בהם מאיר האור הגדול הגנוז לעתיד לבוא, הנקרא עלמא דאתי, וכן נקראים ימי בינה כנגד עולם הבינה עולם התשובה, שבו עדיין אפשר לחזור בתשובה, ולהטיב לכל השנה כולה, שבהם נגמרת הארת הבינה של הימים הנוראים.

במדרש ב"ר י"ב ו' אמר רבי יהודה ב"ר סימון אותה האורה הקדומה שנברא בה העולם, אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו, (והיה מתבונן בכל סודות הבריאה כולה לדעת ולהבין כל הסודות והפרצופים הצפונים בה). כיון שראה הקב"ה מעשי דור אנוש, דור המבול, דור הפלגה שהם מקולקלים, עמד וגנוז מהם. כמ"ש "וימנע מרשעים

אורם" וגנוזו לצדיקים לעת"ל שנאמר "אמרו צדיק כי טוב" (וגנוזו בתורה הקדושה כדי שמי שעוסק בתורה ובפרט בזוה"ק וסודות התורה יהנה מן האור הזה ויבין וידע כל סודות התורה הקדושה וסודות הבראיה כולה עליונים ותחתונים) וכיון שראה הקב"ה האור שהוא גנוז לצדיקים, שמח שנאמר אור צדיקים ישמח, ופירושו האור הגנוז עצמו היה שמח מאוד ע"י שהצדיק נהנה מאורו.

רבי לוי בשם רבי נזירה אמר, ל"ו שעות שמשא אותה הארה לאדה"ר בג"ע, י"ב שעות של ער"ש, וי"ב שעות של ליל שבת, וי"ב שעות של יום שב"ק. ואור הגנוז של יום שבת היה גדול מאד יותר מיום הששי, כיון שחטא אדה"ר ביקש הקב"ה לגנוזו אלא שחלק הקב"ה כבוד לשבת ונעתר לבקשתה והחשיך אותו הלילה. שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי ובמה ברכו באור.

והנה ע"י האור הגנוז היו עומדים כל מעשה שמים וארץ במדרגה גבוהה ונעלה מאוד ובפרט אדה"ר שהיה עומד ומביט ומשכיל באור הזה כל פלאי הבראיה. אך אחר שחטא נסתלק ונעלם האור הגנוז הגדול ונתגשמה כל הבראיה כולה, והאור הזה יחזור שוב בגאולה האחרונה, בב"א.

ובמתן תורה נתגלה אור זה לנו, ובזוהר מובא, כי כאשר נגאלנו ממצרים, הלכנו לאורו ארבעים שנה והיה האור מאיר לישראל ע"י משה רבנו ע"ה, שנאמר בו וטרא אותו כי טוב ופירש הזוה"ק שהוא אור הגנוז.

והנה לכל אחד יש כח להנות מהאור הזה ע"י עסקו בתורה ובמצוות, כמ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. "את האור" גימ' תרי"ג שע"י תרי"ג מצוות אפשר לגלות את האור הגנוז.

והרב "גאון יעקב" כתב כי האור הגנוז נגנו באגדות שבתלמוד.

ובספרים הקדושים מובא שיש ל"ו מסכתות בש"ס ובהם גנוזים אותם ל"ו שעות שהיה מאיר בהם אור הגנוז, וכל מסכת ומסכת יש לה את השעה שכנגדה, ואדם העוסק בתורה, מאירה לו אותה שעה וממנה הוא מאיר ויודע סודות התורה וככל שהוא עמל יותר זוכה יותר.

אור שברא הקב"ה ביום ראשון היה אדה"ר צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. ובנפש החיים (שער א) ביאר כי הכוונה היא, שהיה צופה בכל המציאות מריש העולמות עד סוף עולם המעשה והיה מאיר ובא כאחד. ובמהרש"א פירש שהיה צופה בעין שכלו. אמנם בספר אפיקי ים [להגר"י חבר] כתב שבאמת כח האור בעצמו מפולש ומתפשט בכל העולם וכן כח הראות שבאדם הוא עצמו מתפשט עד סוף העולם, ורק כיון שהוא מלוכש בחומר העין ע"י הקרומיות והגידים הוא מצטמצם, והם מסך המבדיל נגד חוש הראות שאינו יכול להתפשט אלא עד גבול מסוים. ובכח האור הראשון שהיה זך מאד, היה מפולש עד סוף העולם. ועיין בלשון רבנו חננאל וזה האור היה בו זיהור שצופין בו ומביטין באורו מסוף העולם ועד סופו.

גם ב"נפש החיים" (שער א' סו"פ א' בהגה"ה) כתב בשם הזוהר שהאור נגנו בתורה. ופירש המהרש"א שהוא האור הגנוז לצדיקים שיהיו זוכין לתענוג נפשי להנות מזיו השכינה ע"י התורה שנקראת אור, וכמ"ש כ"כ כי נר מצוה ותורה אור".

ובספרים מובא שהלומד תורה לשמה זוכה לאור הגנוז. ובבני יששכר (שבת ג ח) כתב שהעוסק בתורה לשמה מחדש בכל פעם חידושים מכח האור הגנוז.

כיון שראה האור שגנוז הקב"ה לצדיקים שמח. ובמסילת ישרים (פ"א) מסביר טעם שמחת האור-שהואיל והעולם נברא לשימוש האדם, כשהאדם משתמש בו לעבודת הבורא, העולם עצמו מתעלה עמו. וכמו שמצינו באבנים שהניח יעקב למראשותיו (חולין צ"א:) אמר רבי יצחק, מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו. וכמו שמצינו אצל הרשב"י זיע"א שהעולם התעלה והזדכך עמו עד שאפילו הצפורים היו מרחשין דברי תורה. ולכן כל אחד צריך להתחזק ולנצל את ימי האור הללו לתורה וירא"ש.

בימי חנוכה, זורח אור עליון וחזק מלעילא וצריך האיש החכם והנבון לנצל שעת הכושר זו

פירש האור החיים הקדוש (פרשת מקץ) את דברי יוסף לפרעה (בראשית מא, לד) "וחמש את ארץ מצרים", שישכיל לשמור את כל התבואה שבימי השובע עבור ימי הרעב, "שיעשה עמהם חסד, שכל התבואה שתהיה לפרעה - לא נשלח בה יד, אלא תהיה עומדת לפרנסתם למוכרה להם בשני הרעב", והכי נמי ברוחניות, תכלית האור בימים טובים היא כדי למלאות אסמיו עם אור הקדושה עבור כל ימות השנה.

והבי נמי בימי חנוכה, זורח אור עליון וחזק מלעילא וצריך האיש החכם והנבון לנצל שעת הכושר זו, ולהעמיס על שכמו כמה שיותר מאותו אור דקדושה, כדי שבימי החושך ברוחניות יהיה לו מהיכן להלהיב את לבבו מאור העליון, ולכך צריך חכמה ובינה יתירה.

סיפר הגאון בעל היחפץ חיים זצ"ל, שפעם היה עני ואביון שהלך ברגלו ממקום למקום ומעיר לעיר, ובלכתו בדרך עצרה לו כרכרה מפוארת והאיש שישב עליה שאל אותו לאן פניו מועדות, כאשר ענה לו מה שענה השיב האיש שאף הוא נוסע לשם והציע לו לעלות על עגלתו, שמח העני בהצעתו והודה לו מאד, וכך עברה עליהם הדרך בטוב ובנעימים כשזולת כמה דברי נימוסין לא דיברו ביניהם מאומה. והי כאשר ירד העני מן העגלה נשאל על ידי העוברים ושבים איך זכה לעלות על עגלתו של המלך, תמה העני ואמר שלא ידע כלל שיושב עם המלך, ומיד התחיל להתאונן ולהתאבל על הזדמנות פז שנקרתה לידו ולא ניצלה כראוי, כי אילו היה יודע עם מי הוא יושב ביחידות היה מתחנן לפניו על נפשו ועל כמה דברים שהוא זקוק להם ביותר, אך את הנעשה אין להשיב. והנמשל מובן, שצריך האדם ללמוד ולדעת את גודל וקדושת היום טוב בטרם יתקדש החג, דאי לאו הכי יצטער לאחר מעשה על שלא ידע לנצל את הזמנים האלו כדבעי.

ולתתך עליון

אמר הרה"ק ה'שפת אמת זי"ע' (תרס"א ד"ה איתא במדרש תצוה) על הא דאיתא במדרש (שמרר ריש פר' תצוה) שבני ישראל נמשלו ל'שמן', כדכתיב (ירמיה יא טז) 'זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, שכשם שהשמן אינו מתערב בשום משקה שבעולם אלא צף ועולה למעלה כך ישראל אינם מתערבים בין האומות אלא הם למעלה מהם שנאמר (דברים כח א) 'ונתתך ה' עליון על כל גויי הארץ' ומבאר ה'שפת אמת' שדבר זה מתקיים ביותר בימי החנוכה שמצוותם ב'שמך, בי אז יש כח מן השמים להיות 'עליון על כל גויי הארץ' והוסיף לדרוש בלשון הכתוב 'עליון' שהוא אותיות 'על יון' כי עתה הוא שעת הכושר להתרומם ולהרגיש חזק ונעלה יותר מכל קליפת יון.

וכמו שפירשו בספרי חסידות בדרך זה גם מה שנאמר (תהילים קיג ז) 'מאשפות ירים אביון', כי 'אביון' הוא אותיות 'אב יון', והוא על דרך שנאמר (להלן מה ח) 'וישימיני לאב לפרעה', ופירש רש"י 'לחבר ולפטרון', והיינו גם מי שהוא אב יון - חבר ופטרון ושקוע באשפות טומאת יון רח"ל עד שהוא 'אבי אבות'... אף עליו ייאמר 'מאשפות ירים אביון' - שיזכה להתעלות עד שיהא מרומם מעל יון.

כח סגולת ימי החנוכה - ימים של ישועות מעל הטבע

הגמרא במסכת שבת כא: בפתיחת הסוגיא של מאי חנוכה אומרת כך: תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין - נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה וכו'.

שואל הגאון בעל חידושי הרי"ם שתי שאלות על לשון הגמרא: ראשית כל, הברייתא פותחת בלשון רבים 'המהדרין' וכן 'המהדרין מן המהדרין' ואילו בהמשך עוברת ללשון יחיד ואומרת: ב"ש אומרים יום ראשון 'מדליק שמונה' וצריך להבין מה הטעם בזה? מדוע לא אמרה: יום ראשון מדליקים שמונה. זאת ועוד, שבדרך כלל נוקטת הגמרא לשון 'מחמירים' ומדוע כאן נקטו לשון 'מהדרין'?

אומר החידושי הרי"ם ווארט שכדאי שלא להסיח דעת ממנו בכל ימי החנוכה: המהר"ל מפראג מסביר (תפארת ישראל פ"ב), שהמספר שבע מורה על ההנהגה הטבעית וזה נרמז בפסוק "חצבה עמודיה שבעה" כי העולם נברא בשבעת ימי הבנין, ששה ימים ושבת. ובבחינה הזו של הטבע - מוצאים אנשים בריאים וחולים, עשירים ועניים כדרכו של עולם. אולם המספר שמונה מורה על הנהגה של למעלה מדרך הטבע, בהנהגה כזו הקב"ה ברגע אחד הופך אדם מעני מרוד לעשיר גדול, וכן חולה אנוש הופך פתאום להיות בריא לגמרי (והרופאים, שלא יודעים איך להסביר את זה, קוראים לזה 'נס רפואי') וכן על זה הדרך כי זוהי הנהגה ניסית. ומעתה, אומר החידושי הרי"ם שכוונת הגמרא לרמוז על ההנהגה העצומה שמאירה את ימי החנוכה וזהו שאומרת 'יום ראשון מדליק שמונה' פירוש, שזה חוזר על הקב"ה שביום הראשון של חנוכה הוא מדליק בעולם את המספר 'שמונה' דהיינו את ההנהגה הניסית שהיא למעלה מן הטבע. מגיעים לפנינו ימים שכל ההנהגה למעלה מדרך הטבע. ופירוש לשון 'המהדרין' שנקטה כאן הגמרא הוא מלשון 'הדרי בי' [חזרתי בי] מלשון חזרה, שאם אתה רוצה שההנהגה הזו תחזור ותאיר גם אצלך, אז תעשה מה שכתוב, תכין עצמך לימים הללו כדי לקבל את השפע והאור המאיר בהם, תקיים את מצות ההדלקה בהתלהבות הלב ובחיות של קדושה.

ימים מסוגלים לתפילה

בימי חנוכה אפשר להתפלל בין על גשמיות ובין על רוחניות, והקב"ה שומע תפלת כל פה וממלא כל בקשותיהם לטובה ולברכה, דהרי כך היא המדה, שדרך האב המבקר את בניו בבית האסורים, להשתדל לעשות כל אשר לאל ידו כדי להקל את צערם, לא ינוח ולא ישקוט עד אשר יפעל עבורם לכל הפחות נחמה פורתא, ואם כך הוא אצל בשר ודם שכוחו מוגבל, קל וחומר למלך מלכי המלכים הקב"ה אשר אין חקר לגבורתו והוא כל יכול, שבוודאי יגאל ויושיע את אהוביו מכל צרותיהם.

כף אחת עשרה זהב

בפסוק "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת" מרמזים הלכות חנוכה, להורות שמצות חנוכה כקטורת. כ"ף ר"ת פחות כ' (עשרים) היינו שמצותה למטה מעשרים אמה. **אח"ת** ר"ת **אחת** שמונה (אות ח' שמונה) תמנה, היינו שיתחיל מאחת עד שמונה כסברת בית הלל. **עשר"ה** ר"ת עד שתכלה רגל השוק, היינו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. **זה"ב** ר"ת זמנו בין השמשות, היינו לאחר השקיעה. **מלא"ה**, ר"ת מצותה להדליק אצל הפתח. **קטר"ת**, ר"ת קרוב טפח רוחב תדליק.

כ"ב אותיות התורה

וכ' בספה"ק כי בכ"ב אותיות התורה רמזים כל הלכות חנוכה כסדר זה. א'ב'ג'ד'ה'ו'ז'ח'. גי' 36 כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה, אות ט' רמז לתשעה טפחים שמצוה מן המובחר להניחה למטה מעשרה טפחים. י'כ'ל'מ'נ'ס'ע'פ'. ר"ת יוד כשר, למעלה מעשרים נר סוכה עירוב פסול. צ'ק'ר'ש'ת', ר"ת צורך קדושה ראוי שמש תוסיף, או צדיקים קדושים רצחו שונאי תורה. וכל זה רמז שאותיות התורה הקדושה מאירים ומוזהירים בימים הללו. וידוע שע"י כ"ב אותיות התורה אפשר לפעול פעולות גדולות, לכן כל אחד מאיתנו יתחזק בעסק התורה וינצל זמן יקר זה. ויזכה שימלא ה' כל משאלות ליבו.

דרוש ג'

חנוכה חג של מסירות נפש

יון והגיון

עיקר תכלית החנוכה זה לעקור את ההשתעבדות לשכל ולהגיון! קחו את המלה: 'הגיון' - שהיא מלשון: הגה יוון! ההגה של יוון, הוא ההגיון. ההגה הוא אמנם רכיב קטן הנמצא במכונית, אבל הוא המשפיע והקובע את תנועתה, אם תסובב ימינה הרכב יפנה ימינה ואם תסובב שמאלה - שמאלה. וכך אמרה תרבות יוון, שכל דבר צריך להיבחן במאזני השכל. האם זה מסתדר לי בשכל או לא? אם זה הגיוני - עושים, ואם לא הגיוני - לא עושים.

אנחנו כל כך כפופים להגיון שזה מונע מאיתנו לעשות דברים הכרוכים במסירות נפש! וכי זה הגיוני ששלוש עשרה חשמונאים יצאו להילחם כנגד מעצמה ששולטת בכל העולם? תחשבו לעצמכם, אין כיום מעצמה כזו! ארה"ב שולטת רק על חלק מיבשת אמריקה, סין שולטת על המזרח הרחוק וכן ע"ז הדרך, אבל באותה תקופה שלטה מלכות יוון הרשעה בכל כדור הארץ!! והנה, יוצאת לה משפחה של חשמונאים, מתתיהו ובניו והולכים לא פחות ולא יותר להילחם באנטיוכוס הרשע וצבאו! תארו לעצמכם, שבזמננו היינו שומעים על איזה משפחה צדיקה, שהחליטה להפיל את ארה"ב אז הם שכרו טנדר (מספיק של ארבע עשרה מקומות) ו...קדימה לדרך - יוצאים לקרב! כולנו היינו מגחכים, מה קרה לכם? זוהי פעולת התאבדות! אין לכם שום סיכוי וכו'. אבל החשמונאים מלמדים אותנו, שביהדות יש מהלכים שהם למעלה מן השכל, כשיש מסירות נפש - יש סייעתא דשמיא שפועלת מעל הטבע!

לנסים לא זוכים בחינם, אלא צריך מסירות נפש אמיתית

אחת מן השאלות המפורסמות של רבותינו, מפני מה קבעו יום טוב על מציאת פך השמן, והרי טומאה הותרה בציבור, ואז היו כל ישראל בביהמ"ק, ולא היה להם רק שמן טמא וא"כ מותר, ומדוע היה צריך לחכות שמונה ימים? **אלא**, שהחשמונאים ידעו שעתה חונכים את בית המקדש מחדש, עתה מתחילים עם ישראל את חיותם בתורה ומצוות מחדש, וצריכים למסור נפש כדי לזכות שהקדושה, והחינוך, ישארו לדורי דורות בקדושה ובטהרה. וא"כ אמרו שמן מרמז לחכמה, לתורה, וחייבים שיהיה בקדושה ובטהרה, לכן מסרו נפש ע"ז, חיפשו וחיפשו עד שמצאו פך קטן של ג' לוגין, ויש בו רק שיעור להדליק יום אחד, את המסירות נפש שלהם ראו בשמים, ועשו להם נס, שדלק שמונה ימים, זו המסירות נפש של המלחמה, ומסירות נפש לרוחניות לתורה הכל אחד, ולכן נעשה להם נס גדול כזה, ואנו עד היום הזה זוכים להארה הגדולה שמתגלית בימים הללו בזכותם, לנסים לא זוכים בחינם, אלא צריך מסירות נפש אמיתית, ורק אז זוכים לנסים, בלא זה אין נסים.

יש לנו נסים גדולים כל רגע ורגע, אלא שאנו רגילים לזה, למשל אנו רגילים שהעיניים שלנו ב"ה רואות למרחוק, וזה נס אדיר, אלא שזה רגיל אצלנו, ולכן לא מתבוננים בזה, וצריך להתבונן מה פועל בנו הקב"ה.

בחנוכה זורה אור מסירות נפש

בספר "דרך עץ החיים" כתב כי בחג החנוכה אנו מאירים את נפשנו ואת סביבתנו באור נרות החנוכה. אולם האור הגדול ביותר הזורח בחג החנוכה הוא אור מסירות הנפש. מסירות נפשם של החשמונאים, מבאר ה"קדושת לוי" (קדושות לחנוכה, קדושה חמישית), היא זו שהובילה לכך, שכאשר ביקשו החשמונאים להדליק את המנורה שבבית המקדש ולא היה בידיהם די שמן טהור, עשה הקדוש ברוך הוא נס והשמן המועט הספיק לשמונה ימים. שכן, לכאורה, לא היה לו לקדוש ברוך הוא לשנות טבעו של עולם משום כך, שהרי ישראל שבאותו דור היו אנוסים והיו פנערים מן המצוות ויכולים היו להדליק בשמן בלתי טהור. אכן, מבאר ה"קדושת לוי", הקדוש ברוך הוא פעל עמם במידה כנגד מידה והראה להם חיבה יתירה. ומדועי משום, שגם עם ישראל שבאותו דור הראו לכוראם אהבה וחיבה יתירה, כאשר פעלו במסירות נפש על לימוד התורה ועל קיום המצוות ולא חיפשו לפטור את עצמם בטענה: אנוס - פטור מן המצוות. ביאור נפלא זה, עולה בקנה אחד עם היסוד המבואר עד כה, כי הפועל במסירות נפש - זוכה שהקדוש ברוך הוא ישנה עבורו סדרי, עולם וינהג עמו במידה כנגד מידה, למעלה מן הטבע שהוטבע בבריאה מראשיתה. מסירות נפשם של החשמונאים שימשה כאות וכסימן לדורות הבאים אחריהם. רבים מבני עמנו צעדו בדרכם של החשמונאים ופעלו במסירות נפש לקיום המצוות ולעיתים תוך כדי סיכון עצמי רב.

סיפר הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו שליט"א באחת משיחותיו: הסופר ניצול השואה אלי ויזל הגיע לברית המועצות בשמסך הברזל עדיין הפריד בין היהודים שם לעולם בולו, יהודים אותם כינה 'יהודי הדממה'. הוא פגש ביהודי שהיה נוהג למול ילדי ישראל לבקשות ההורים, תוך סיכון עצמי כי הדבר היה אסור על פי החוק. הוא ידע כי בכל שעה יש לו לצפות למאסר ולהגליה לסיביר, אם לא גרוע מזה. כדי להיות מוכן להגליה היו שני צורות קבועים למיטתו - האחר מכיל טלית, סידור ותפילין ובצורה השני - כלי המילה. לילה אחד העירו אותו בדפיקות חזקות, שלא השאירו בידו ספק כי עיסוקו נחשף ושעתו הגיעה. ואכן בדלת ניצב פולקובניק (דרגת קפטן) במדי הצבא האדום, שאמר לו: "קח איתך את כלי העבודה שלך ובוא אחרי". המוהל נטל את שני הצורות שמתחת למיטתו שהיו מוכנים בדיוק לשעה כזו, אך למרבה ההפתעה, במקום למשאית אסירים הוא הוכנס לרכב פרטי שאותו קצין נהג בו בעצמו. הם נסעו צפונה ממוסקבה למעלה מ-3 שעות והגיעו לכפר קטן לאחר שהאיר השחר, שם עצר הקצין למוהל: "בוא אחרי". בבית כפרי המתינה להם אישה עם תינוק והקצין אמר: "זה התינוק שלי. אני יהודי, אני יודע במה אתה עוסק אני רוצה שתמול אותו עכשיו". "לא אמרתי לך את שמי, כי אני לא רוצה שתדע אותו ולא תוכל אי פעם להסגיר אותי", המשיך ואמר, "מפקדי לא יודעים את זהותי האמיתית, וכשידעתי כי יהיה לי בן - דאגתי שאשתי תלד פה בכפר הנידח הרחק ממוסקבה, כדי שאוכל למול אותו בבוא היום באין רואה". כאן אור המוהל אומץ ושאל אותו: "אבל מדוע? הרי את כל היתר המצוות אינך מקיים, למה דווקא במצוה זו אתה מסתכן כל כך?". והקצין השיב: "את החותם שהטביע בי אבי כשאני הייתי בן 8 ימים אני רוצה להטביע בבני אחרי. זה המעט שאני חייב לזכרו של אבא ולכבודה של המורשת היהודית שאליה נולדתי. החותמת הזו תאמר לבן שלי כל חייו כי הוא בן לעם היהודי". כן, מסירות הנפש היא המייחדת את עם ישראל מכל העמים, היא ההופכת את עמנו לעם סגולה, אהוב וחביב. תכלית חייו של היהודי עלי אדמות, אינה להעביר כאן את חייו, כיתר בעלי החיים. לא כן. חייו של היהודי מקודשים ומרוממים ומיועדים אל תכלית אחת:

קנין חיי נצח בעולם הבא. זה הוא סוד כוחה של מסירות הנפש למיתה ויש בכך גם כדי ללמדנו על מהותם של החיים, על קדושתם ועל מעלתם.

מסירות נפשו של הסבא בשנות האימה למצתת הדלקת נר חנוכה, היא שעמדה לבנו ולצאצאיו לשוב לדרך התורה והמצוות ברוח ישראל סבא

שנות האימה האיומות שעברת אירופה תחת מגפי הקלגסים הנאצים ימח שם, הותירו חורבן יהודי עצום מימדים, הרס בכל פינה. מיליונים נרצחו הי"ד, קהילות שלמות נעקרו, ערים גדולות חרבו. אך גם בין השורדים את התופת, היו כאלה שנשמתם נחרבה. בזה היה אייבי, אברהם לשעבר, שנולד לאב מדקדק במצוות, אך בעקבות מאורעות המלחמה - אט אט השתבחו ממנו אמונתו ודתו לחלוטין, ולדאבון הלב - ניהל חיים באחד מקיבוצי הארץ נטולי כל סממן רוחני רחמנא ליצלן. כשמלאו לבנו הגדול 13 שנים, הודיעו האב כי ביום הזה יחוגו את יום ההולדת במתכונת חגיגת במיוחד, במסע לקניון הגדול ש בחוצות העיר, ושיטוט בין החנויות הפזורות בו, מתוך מתן אפשרות לילד לבחור לעצמו מתנה כאוות נפשו. 'מה שתבחר לך למתנה - אני קונה לך!' - הבטיח האב לבנו המאושר, והשניים יצאו לדרך. בהגיעם לקניון, הביט הבן לכל עבר ועיניו לא שבעו ראות. עיניו נצצו לנוכח שפע המתנות שהוא יכול לבחור מביניהן והוא התלבט עמוקות בין הצעות שונות. בין החנויות נראתה גם חנות קטנה למוצרי יודאיקה ופריטים היסטוריים, והבן ביקש להיכנס גם אליה. כשהציץ האב בחלון הראווה - נחרד ליבו, היתה זו חנות למוצרי יהדות! כל הסברי האב ותחנוניו כי מדובר בחנות שמוכרת מוצרים עתיקים והיסטוריים בלבד - עלו בתוהו. הבן התעקש להיכנס אל החנות ולראות מה היא מציעה, משהו בתכולת החנות קסם לו מאוד. היה זה שבועות ספורים לפני חנוכה ומדפי החנות כרעו תחת עומס החנוכיות, בשלל צבעים וצורות, גוונים וסוגים, שהוצבו בחנות למכירה. הבן רפרף בעיניו על מלאי החנות, והתעכב שעה ארוכה מול מדפי החנוכיות. על המדף הגבוה ביותר ניצבה חנוכיית עץ פשוטה למראה אך מגולפת בקפידה, שהורכבה מכפיסי עץ קטנים ומתפרקים. מכל מלאי החנות - דווקא החנוכיה הזו שבתה את ליבו של הבן, דווקא החנוכיה הלא הכי מרשימה הזו - הקסימה אותו. 'תוריד לי בבקשה את המנורה מהמדף העליון', ביקש הבן מהמוכר בחנות, שמיהר להסביר! 'זו חנוכיה לתצוגה בלבד, אינני מוכר אותה. אני יכול לתת לך להביט בה ולהשתעשע עימה, אך היא בשום אופן לא למכירה!' - פסק המוכר את פסוקו לפני שטיפס על הסולם והוריד אותה מהמדף העליון. דווקא דבריו אלו של המוכר, שכנעו את הבן עוד יותר... הוא חש כי סוד מסתורי טמון בחנוכיה הזו וביקש להבין את פשרו. 'למה היא לא למכירה?' שאל הבן את המוכר, וזה השיב: 'ראה נא, החנוכיה הזו נראית עתיקה והיסטורית, אך למעשה היא בת 20-25 שנה בסך הכל. היא טומנת בחובה סיפור מרתק ומרגש, ולכן אני לא מעוניין למכרה!' קבע המוכר. 'ומהו אותו סיפור?' שאל הבן שחידד הסקרנות ניצת בו. 'תשמע' השיב המוכר 'את החנוכיה הזו מצאו אחרי השואה, בתום המלחמה, באחד ממחנות ההשמדה. זו חנוכיה שבנה והרכיב יהודי ימים ספורים לפני שנשלח לתאי הגזים, ובעיניי - היא מסמלת משהו עמוק ומרגש הרבה יותר מכל פריט אחר בחנות...' הסביר. 'אוהו, מתאים לי!' קפץ הבן בעיניים נוצצות, כשאביו תמה לעומתו; 'מה יש לך עם החפץ הזה? מה הוא מעניין? הסתובבנו כל הבוקר בקניון, יש כאן חנויות מגוונות, עשירות בצבעים, בסגנונות ובמוסיקה מקפיצה. מה אתה צריך את החפצים המיושנים הללו, ששייכים בכלל לדורות קדומים?!' שאל בזעף. אך דווקא דבריו החדים והנחרצים של האב, גרמו לבן לעמוד עוד יותר על דעתו. 'אבא' אמר לאביו 'החנוכיה הזו כה יפה ויש מאחוריה סיפור נוגע ללב. היא גם בדיוק מתאימה למדף העליון בארון שבחדרי, תראה לי שיהיה מרתק להדליק בה נרות צבעוניים... מה איכפת לך לרכוש אותה!'. 'אוי, נו, עזוב!' שב האב וגער בבנו, שלא הבין מה מתחולל בנפש אביו לנוכח בקשתו לקנות פריט יהודי עתיק. 'היום העולם התקדם, החפצים הללו שייכים לפעם, לדור שלפני המלחמה הארוכה. זה לא בשבילנו, למה אתה מתעקש לרכוש דווקא את החנוכיה הזו?! מה יש לך איתה?!'. ובאומרו זאת, לפתע התערב המוכר: 'אני מזכיר לכם שהדו שיח ביניכם מיותר לחלוטין, החנוכיה הזו היא לא למכירה. תבינו, היא נבנתה מהתיבות עץ קטנות שנאספו מגרוטאות ישנות, גולפו ביד אמן והורכבו תוך שעות רבות של עמל ומסירות נפש של יהודי מאסירי המחנות. נקל לשער שהוא השקיע בחנוכיה הזו את מיטב שעות השינה המועטות שלו, כנראה גם הסתכן כדי לבנותה. כזו חנוכיה אני לא מוכר, חפשו לכם אחרת בבקשה!'. 'שום אחרת ושום כלום' הזעף הבן את פניו, 'זה נראה באמת חנוכיה מיוחדת, ולכן אני בוחר דווקא בה. נקודה. ואל תספר סיפורים שאתה לא מוכר, כי בחנויות - לבל פריט יש מחיר. ואבא' - היסב הבן את פניו לאביו - 'הלא הבטחת לקנות לי את כל שאבחר, בבקשה!'. לנוכח הדברים, נקב המוכר בסכום מפלפל ויקר מאוד, שהיה בטוח שהאב לא יסכים לשלם בגין החנוכיה המיוחדת. אך הבן עשה עצמיו נפגע והתעקש בי אביו ירכוש בדיוק את אותה חנוכיה, בכל מחיר שבעולם. לבסוף, לאחר ויכוח ארוך ומשא ומתן מתיש, יצא הבן צוהל ושמח מחנות היודאיקה

כשהחנוכה הנדירה בידיו, לאחר שאביו שילם עבורה הון רב. מיד בבואם הביתה, הוציא הילד את החנוכה מצרורו והתיישב לנקותה ולמרקה. הוא לא ידע את משמעותה, לא היה לו שמץ של מושג מה תפקידה. הקסם והרגש הטמונים בה בבשו את נפשו, והוא ישב והשתעשע בה ללא הרף. ביום מן הימים, כשסיים להשתעשע עם החנוכה וביקש להחזירה למדף העליון שבחדרו, לפתע היא צנחה מידיה והתפרקה על הרצפה לשברי שברים, כשהילד נופל אחריה ופרץ בבכי מר ומתייפח. 'אוי, החנוכה היקרה' התייפח הבן ביבבות מחרישות אוזניים, 'מי יודע איך מרכיבים אותה בחזרה, מי יודע מה אפשר לעשות איתה עכשיו...' - לא פסק הבן מבכיו, עד שאביו הבטיח כי ישב עימו לנסות להרכיב מחדש את החנוכה... הם אספו בזהירות את השברים מן הרצפה והעמידו את החלקים כולם על השולחן. לא היה לפאזל הזה הוראות הרכבה, הם אפילו לא ידעו מהיכן להתחיל. ניסו לחשוב כיצד לבצע את מלאכת ההרכבה והחזיקו בידיהם בחלקי העצים, מהפכים בהם מכל הצדדים. ואז הבחינו, כי שדרת החנוכה המובילה לנר השמש חלולה ובתוכה מונח פתק קטן ומצהיב... בלי מחשבה מראש לאן הפתק הזה עלול להוביל ובלי לתאר לעצמו מה הפתק הזה טומן עבורו, ניער האב את שדרת החנוכה בסקרנות, מנסה למשוך את הפתק החוצה. הבן הביט באביו בסקרנות גוברת, והאב מוסיף ומושך את הפתק בזהירות, לבל יתפורר... וכשהפתק יצא... האב החל לקרוא את הכתוב בו באותיות עבריות, עיניו רפרפו במהירות על פני השורות הצפופות והוא פרץ בבכי מר ונסער. הוא הוסיף להתבונן בפתק במבט מבולבל, וכשהגיע לשורת החתימה - צנח ארצה והתעלף! בני הבית נזעקו למקום, ניסו להשיב את נפשו. איש מהם לא הצליח להבין את הכתוב בפתק, הואיל ונכתב באותיות עבריות. לאחר שעה ארוכה של מאמץ בעזרת כוחות הצלה שחשו למקום, התעורר האב מעלפונו, אך לזמן קצר בלבד. שכן מיד כשהתעורר ביקש שוב את הפתק ושוב נפל והתעלף... בית המשפחה הפך למרקחה, שכנים, רופאים, כוחות הצלה - כולם ניסו להבין מה קרה, מה יש בפתק הזה שגרם לסערת רגשות כה קשה והפילה את האב לעילפון חוזר ונשנה. לבסוף, אחד הרופאים הציע להזריק לאב חומר מרדים כדי שיישן מספר שעות ויירגע ורק אחר כך יקיצו אותו אט אט וישאלו אותו למשמעותו של הפתק המסתורי. שעות ארוכות ישן האב, כשרעייתו וילדיו מנסים לפענח את הפתק ללא הצלחה. האותיות נראו מוזרות, איש לא הבין את משמעותן. היה ברור כי הפתק הזה נושא בחובו סוד מסתורי, משהו מטלטל ביותר שהחריד את נפש האב וגרם לו לסערת רגשות כה עזה. ואז, כשהתעורר האב, החביאו ממנו את הפתק עצמו וביקשו ממנו להסביר מהזכרון מה היה כתוב בו, מי חתום עליו, ומדוע גרם לכוז חרדה וסערה. האב התיישב ולגם מים קרים, ואז החל לספר על תוכן הפתק, בו נכתב: 'מנורה זו נבנית כאן בתוך מחנה ההשמדה, תוך סכנה עצומה ומסירות נפש. אינני יודע אם אזכה להדליק בה את נרות החנוכה, כי כל יום במקום הזה הוא שאלה של חיים ומתת בהרף עין. ואף אם אזכה להדליק בה את הנר הראשון, אין לדעת אם אזכה לשרוד ולהדליק בה את הנר השני והשלישי... לפיכך, אני מבקש בכל ליבי, ממי שהמנורה הזו תגיע לידי, שיידע כמה כוח ומסירות נפש השקעתי בה, וידליק בה נרות שיהיו לעילוי נשמת המיוסרת ולעילוי נשמת אבי ואמי וכל בני משפחתי, אשר לא נותר מהם שריד ופליט'. האב ביקש את הפתק ושב וקרא אותו, שורה אחר שורה, בהתרגשות אין קץ וכשדמעות זכות זולגות מעיניו. ואז, הפנה מבטו לבניו ושאל בקצרה: 'ואתם יודעים מי חתום על המכתב הזה?'... כולם פערו עיניים במתח נורא. אחרי המכתב המטלטל והמסעיר, מי יודע מה עוד יכול להפתיע כאן, מיהו החתום האלמוני על השורות המטלטלות הללו. וכאן חתך האב את המתח באזמל מנתחים וקרא בסערת נפש: 'אבא שלי, אבא שלי הוא שחתום על המכתב הזה!' גילה את הסוד הנורא ופרץ בבכי מתייפח למשך דקות ארוכות... שלושת ילדי המשפחה היו המומים. הם כלל לא ידעו כלום על יהדותם, בוודאי לא העלו בדעתם כי סבם היה יהודי המקפיד על קלה כבחמורה, שבנה חנוכה במסירות נפש בתוככי עמק הבכא, וגם הטמין בה את צוואתו האחרונה. הם ביקשו לדעת עוד על צור מחצבתם וצעד בצעד החלו לשוב למקורותיהם היהודיים... ולא עברו ימים רבים, עד שהמשפחה כולה עקרה ממקום מושבה והתיישבה בפרבר יהודי גדול. הם שבו בתשובה שלימה אל אביהם שבשמים, קיבלו על עצמם עול תורה ומצוות בשמחה והתרגשות. מסירות נפשו של הסבא בשנות האימה למצאת הדלקת נר חנוכה, היא שעמדה לבנו ולצאצאיו לשוב לדרך התורה והמצוות ברוח ישראל סבא...!

שלהבת נר החנוכה הצילה את החסיד הנאמן

היה זה ליל חורפי סוער, כאשר הרה"ק רבי ברוך ממזיבז' זצ"ל הדליק את הנר הראשון בחנוכה. חסידי התגודדו סביבו והביטו בהתפעלות בשלהבת הקטנה, והאיזו בהתלהבות לברכות שבירך רבי ברוך. אולם, אך סיים הרבי את אמירת "הנרות הללו" החלה השלהבת הקטנה לרקד בעצבנות גדלה מרגע לרגע ולפתע נעלמה, כאילו נלקחה על ידי כוח עליון. תלמידיו וחסידי של רבי ברוך הוכו בתדהמה. הם הביטו על רבם וציפו

לראות כיצד יגיב הרבי לנוכח תופעה מוזרה זו. אך הרבי עמד ללא ניע, שקוע בהרהורים, כאילו חיפש אף הוא את הסיבה לתופעה. כשהשמש ביקש לשוב ולהדליק את הנר רמז לו רבי ברוך שלא לעשות כן. לאחר כמה דקות של המתנה מתוחה אורו פניו של רבי ברוך. הוא החל לזמזם את הפזמון "מעוז צור" וחסידיו הצטרפו אליו ופצחו בשירה אדירה. "הבה נשב ליד השלחן ונחוג את חג החנוכה כמו שצריך" - אמר רבי ברוך לחסידיו - "נר החנוכה ישוב אלינו, אחרי שיסיים שליחות חשובה, שהוטלה עליו על ידי בורא העולם".

אמונתם של חסידיו היתה איתנה והם לא הרהרו לרגע אחר דבריו הקדושים. הם הסבו אל השולחן הארוך כדי להשתתף במסיבת חנוכה בחברת רבם, תוך צפייה מתוחה שיוודע להם מה היתה הסיבה להיעלמו של נר החנוכה. רבי ברוך ביקשם להתאזר בסבלנות באשר עוד באותו לילה יודע להם הסוד וישמעו את הסיפור המלא. כך שרו החסידים ניגוני הלל והודיה לחג החנוכה, האזינו לחידושי התורה העמוקים שהשמיע רבם וחגגו את ליל חנוכה הראשון בשמחה והתלהבות, כפי שהיו נחוגים כל המועדים בחצרו של רבי ברוך.

היה זה שעת חצות כאשר אחד החסידים שישב בקירבת החלון, קרא לפתע: "רבי, רבי, ראה! נר החנוכה חוזר!" כל הנוכחים הרבים קמו על רגליהם והביטו בפליאה באור הקטנטן שריצד שוב במקומו, ממנו נעלם לפני כן. הנר האיר שוב באור יקרות, כאילו נשא את בשורת חג החנוכה מסוף העולם ועד סופו. רבי ברוך אמר לחסידים הנרגשים לחכות עוד כמה דקות ומיד יודע להם מה בדיוק קרה לנר החנוכה, מדוע הוא נעלם וכיצד לפתע שוב.

תוך רגעים ספורים נשמע רעש גובר והולך של עגלה רתומה לסוס, עד שהעגלה נעצרה ליד ביתו של רבי ברוך. עד מהרה נפתחה הדלת ואחד החסידים הקרובים והמסורים ביותר של רבי ברוך, שהתגורר בעיירה קטנה למרגלות ההרים, נכנס אל בית-המדרש. בגדיו של האיש היו פרוצים ועל פניו היתה הבעת אימים, כאילו עבר חוויה קשה ביותר. בניגוד בולט למראהו החיצוני הקודר, זהרו עיניו של האיש והוא כולו אמר אושר ושלווה רוחנית כאשר התכופף, כדי לנשק את ידו המושטת של רבי ברוך.

הרבי לחץ את ידי האורח בברכת "שלום עליכם" וביקש ממנו להתפלל ערבית ולהצטרף אל השלחן לאחר שידליק נר ראשון של חנוכה. כך אכן עשה החסיד, ולבסוף התיישב ליד השלחן ופתח בסיפורו, כשכל החסידים מטים אוזן: **"לפני** ימים אחדים פתחתי במסע כדי להגיע לכאן ולבלות את חג החנוכה במחיצתו של רבינו" פתח החסיד ואמר. **"לפי** החשבון הייתי צריך להגיע לכאן יום אחד לפני נר ראשון של חנוכה. הייתי מאושר לעצם המחשבה שעוד מעט אהיה כאן וציפייה זו מילאה את לבי חום והתרגשות, עד שלא הרגשתי את הקור העז, את הגשם המזורזף ואת הרוח הסוערת. כנראה שהייתי צריך להתאכסן בפונדק דרכים, לפחות ללילה, ולחכות שמזג האוויר ישתפר קמעה. אולם הייתי חסר-סבלנות וכבר רציתי להיות פה בכל מחיר. חשבתי שאם אמשיך לנסוע ללא הרף, גם בשעות הלילה, אוכל להגיע לכאן יום אחד לפני הזמן המשוער מראש. החלטתי ליטול סיכון ולהמשיך במסע גם בלילה, כדי להקדים ולהגיע לכאן".

"זו הייתה טעות גדולה" אמר הרבי "אסור להסתכן בצורה כזו". "אכן, רבי, עד מהרה נאלצתי להודות בעצמי בטעות החמורה שטעיתי. כאשר עברתי קטע ביער, שהיה חשוך ועבות במיוחד, שמעתי לפתע איוושה מוזרה ולפני שידעתי מה מתרחש, תפסו אותי ידיים שריריות, הפילו אותי מהעגלה וערכו חיפוש מדוקדק בחפצי. "מיד התברר לי כי נפלתי קרבן לכנופיה של שודדי-דרכים, שחשבו שאני סוחר עשיר במסע עסקים דחוף, הנושא בכיסו סכום כסף ענק.

"כשלא מצאו אצלי את האוצרות שקיוו למצוא, דחפו והיכו אותי ולבסוף החליטו לקחת אותי אל ראש הכנופיה שלהם, שיצליח - כך הם קיוו - להוציא ממנו את "סודותי" והעיקר, את רכושי המוחבא. "שני שודדים מזוינים התיישבו לידי בעגלה ואילו שלישי נטל לידי את המושכות. הם נסעו זמן רב ובסופו של דבר נעצרה העגלה במקום כלשהו, שהיה מוסתר בסבך העצים וכפי הנראה שימש מקום מיסתור עבור הכנופיה.

"הורידו אותי מהעגלה והביאו אותי בפני ראש הבריונים, פרא-אדם אכזרי, שחקר אותי על אודות העסק הדחוף, שבגללו העזתי לעבור את היער העבות, לבדי באישון לילה. בעיקר עניין אותי, כמובן, לדעת, היכן אני מחזיק את כספי... שוב ושוב ניסיתי לשכנע אותו כי אני אומר את האמת ורק את האמת, אולם הכל היה לשווא. ה' היה בעזרי וכך הצלחתי להחזיק מעמד בעינויים הקשים שהיו מנת חלקי בשעות הבאות. גבי היה זב דם מהמכות שספגתי, כאשר השודדים כלאו אותי בתוך מרתף לאחר שלא סיפקתי את סקרנותם ולא יכולתי לתת להם תשובה אחרת מזו שנתתי כבר קודם לכן. איכשהו הרגשתי כי זהו העונש המגיע לי על הצעד הפזיז שעשיתי.

"שהיתי" באותו מרתף במשך כל הלילה וכן ביום לאחר-מכן. השמש כבר עמדה לשקוע, כאשר ראש הבריונים נכנס והעיר אותו בגסות. שוב הוא ניסה לחקור אותי ושוב הסברתי לו את אשר אמרתי אינספור פעמים קודם לכן. ניסיתי לתאר באוזניו את התענוג הרוחני הגדול שנופל בחלקו של מי שעושה את החג במחיצת רבו וכן את קשר האמונה והאימון הדוֹדִי, הקושר אותנו, חסידים, כחבורה אחת.

"כאשר" סיימתי לדבר, ראיתי כי ראש השודדים שקוע בהרהורים. לאחר דקות מספר הוא קם לפתע, הביט חיישר לתוך עני ואמר: "אנחנו נבדוק ונראה אם הסיפור שלך אכן נכון. ואם אמנם יש לך אמונה בלתי מעורערת בה' וברבי שלך. אחי אתה יודע שהיער הזה שורץ סכנות מכל הסוגים. אפילו האנשים שלי פוחדים לעבור מלבד ועושים את דרכם בו בקבוצות. יש כאן זאבים רעבים ושאר חיות טרף למיניהם. אנחנו נשחרר אותך, נחזיר לך כל מה שלקחנו ממך ותלך לדרכך לחיים ולשלום. יש לך סיכויים שווים להיטרף על ידי חיות או ליפול לאחד הבורות ולבחנא את מותך שם. כמעט שאין לך סיכוי לצאת מכאן בחיים. האם אתה מוכן לנסות את מזלך?"

"נחרדתי" למחשבה לעבור ביער לבדי, בהיותי מודע לכל הסכנות שראש השודדים תיאר באוזני בצורה כה מושלמת. אולם, חשבתי לעצמי כי ה' חנון ורחום ובוודאי ישמור את דרכי. היישרתי מבט אל עיניו של רב השודדים ואמרתי לו כי בעזרת השם אני אעשה כפי מה שהוא אומר ומקווה לצאת מזה בשלום. שוב ננעצו בי העיניים, כאילו ניסו לחדור למעמקי נפשי ולאחר מכן אמר לי השודד: "אם תגיע בשלום לפרברי עירו של רבך, זרוק את הממחטה שלך לתוך התעלה שמאחורי תמרור הדרך העומד שם. אנשי יהיו שם כדי למצוא ולהביא אלי את הממחטה. אם אכן יביאו אותה, זה יהיה לי האות שהצלחת לצאת מן היער בשלום. במקרה כזה אפרק את הכנופיה שלי ואחזור בתשובה".

"שמחה" גדולה מצד אחד, על האפשרות לקדש שם שמים שנפלה בחלקי, ופחד גדול ממה שמצפה לי בשעות הקרובות - היו הרגשות שאפפו אותי כאשר עליתי על העגלה שהוחזרה לי ועזבתי את מקום מחבואם של השודדים. הלילה היה חשוך ומכל הצדדים נשמעה יללת הזאבים שהריחו כנראה, כי טרף קל מחכה להם. הסוס שמשך בעגלתי עמד מלכת, הואיל ולא יכל לראות אף שביל ביער העבות. אולם לפתע פתאום נראתה לפני העגלה שלהבת קטנה, דקיקה, וככל שהיא התקדמה, הלך הסוס בעקבותיה וכך עברנו בהשקט וביטחה את קטעי היער הבלחי חדירים ביותר, כשהשלהבת צועדת לפנינו, כאילו היתה נר חנוכה שנשלח במיוחד על ידי ה' כדי להדריך אותי בשלום עד בואי אל הבית הזה. חיות רעות התגודדו סביבנו, מוכנות כל רגע להסתער על הסוס ועלי, אולם ברגע שהבחינו בשלהבת, נסוגו ונעלמו כלעומת שבאו. כאילו נפתח שביל במעבה היער ואני עברתי בו, כמו בני ישראל בשעתם שעברו בתוך הים ביבשה, עברתי כשאני אומר פרק תהילים ומודה לה' על חסדיו שלא תמו. "כך המשכתי בדרכי עד שהגעתי אל התמרור שהזכיר ראש השודדים ואשר סימן לי כי הגעתי אל העיר שלך, רבי.

שמתי את הממחטה שלי במקום שצויין על ידי השודד ובכך אותתי לו כי קיימתי את חלקי בהסכם והגעתי בשלום למחוז חפצי. מי יתן ויחזרו השודדים למוטב, יכפרו על עוונותיהם ויתמו חטאים הן הארץ".

במשך 2000 שנה רדפו ועינו וניסו להשמיד אותנו אך אנו שרדנו ונשארו דבקים בקדוש ברוך הוא כי עם ישראל הוא עם קשה עורף כשיודעים לשים את זה במקום הנכון. לא תמצא עם כזה!!! כי אין עוד עם מיוחד כזה שיסכים למות ולחיות על קידוש השם ולהיות דבק באמונתו.

דרוש ד'

בענין תמכין דאורייתא

גודל מעלת נתינת צדקה בשמונת ימי חנוכה אלו יותר מכל השנה נס חנוכה בגימטריא - "צדקה" ידוע מה שכתוב בזהר, ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב, שנגע הס"מ בתומכי תורה, כי ביעקב אבינו שהוא עמוד התורה לא יכול היה לגעת ולכן פגע בתומכי התורה. ואם אין ח"ו מי שיסמוך לומדי תורה נופל ח"ו יסוד התורה, ואלו המועדים חנוכה ופורים נתקנו לתקן נצ"ח והו"ד, שהם נקראים תמכין דאורייתא, כי אורייתא הוא סוד התפארת, שהוא הגוף, והרגלים שהם נצח והוד, מחזיקים ומעמידים את הגוף. ועל כן במועדים הללו מצוה להרבות בצדקה ביותר כדי לתקן המדות שפגם הס"מ בנגעו בתמכין דאורייתא.

ומובא במגן אברהם שנוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, והטעם מסביר הפרי מגדים, שמלכות יון הרשעה רצתה לבטל את שלשת העמודים שהעולם עומד עליהם, תורה, עבודה, וגמילות חסדים, ולכן כנגד עמוד התורה קבעו נר חנוכה, כי נר מצוה ותורה אור. וכנגד עמוד העבודה קבעו הלל והודאה, וכנגד עמוד גמילות חסדים הנהיגו שהעניים יסבבו על הפתחים שיתנו להם צדקה וגמילות חסדים בעין יפה. וראה פלא, נס חנוכה בגימטריא - "צדקה".

והן אמת שבכל עת ובכל זמן מוטל עלינו החיוב לתת דעתנו על מצות הצדקה בכל עסקנו ובכל מעשה ידינו, והן על כל צרה שלא תבוא, ובפרט להפריש לעילוי נשמת הצדיק רבי מאיר בעל הנס זיע"א, כי ממקומו הוא יפן ברחמיו להתפלל בעדנו, לפני שוכן מעונה, וידוע שאין תפילתו חוזרת ריקם, ועי' בלשון חכמים ח"ג להרי"ח הטוב שסידר תפילה מיוחדת לנתינת צדקה לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס. כל שכן וקל וחומר בחנוכה שיפריש צדקה לכבוד ר' מאיר בעל הנס, והוא בדוק ומנוסה דאשר הם מבני היכלא דמלכא יש להם הארה גדולה מהצדיק. ולכן מרבים בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי הנפש על ידי הצדקה, וביחוד כשנותנים ללומדי תורה העניים כדי להחזיקם.

בענין החזקת תלמידי חכמים

חיבה יתירה נודעת להם לאותם שזוכים להחזיק תלמידי חכמים אפי' יותר מהתלמידי חכמים עצמם, ממה שהקדימה התורה את זבולון וזבולון ליששכר, דכתיב "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך", והרמז הוא מה שאמר הכתוב "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו", התומכים בתורה הם הבדים שבהם נושאים את הארון, והתורה מצווה "לא יסורו ממנו", המחזיקים והתומכים יהיו עמו תמיד, כמש"כ "בצל החכמה בצל הכסף".

ואמרו רבותינו, כל המקיים את התורה מעוני פי' שמקיים ומחזיק את התורה אפי' שיש לו מעט כסף ועתה הוא בבחי' עני, ידע לו סופו לקיימה מעושר.

אמרו רז"ל כל המחזיק ביד ת"ח נקרא צדיק ע"ש שעושה צדקה, ונוחל ש"י עולמות, כי יש תרי"ג מצוות ועוד ז' דרבנן הרי תר"ך (אותיות כת"ר) מצוות, והחותם שלהם כידוע הוא חנוכה, כי היא מצות הכת"ר. וא"כ על ידי כל מצוה שלומד ומקיים יש לת"ח - עולם אחד, וביחד ע"י כל המצוות יש לו תר"ך עולמות, ויש בזה חלוקה הת"ח חצי - ש"י עולמות, והמחזיק ש"י, שנאמר להנחיל אוהבי י"ש עולמות לכל אחד.

ומסופר על הגאון ר' יוסף ידיד הלוי זצוק"ל שכשעלה לארץ היה מוסר שיעורי תורה, אבל לא היו לו תומכים, כי לא הכירו את מעלתו וכו', פגש בו ר' אברהם עדס זצ"ל אמר לו מדוע אתה חי בעניות גדולה, אני מכיר שלשה יהודים עשירים מהבוכרים, אדבר עמם שיתמכו בך ותחיה בנחת שנה שלימה, שמח הרב שיוכל מעתה ללמוד בישוב הדעת, לא עברו ימים חזר ר' אברהם עדס לר' יוסף ואמר לו העשיר הראשון נפטר, והשני חזר לבוכרה, והשלישי אמר שעכשיו קשה לו.

ענה ר' יוסף דבר זה רמוז במה שכתוב בתהלים, "אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה, תצא רוחו, ישוב לאדמתו, ביום ההוא אבדו עשתונותיו", על הראשון שמת עליו אמר תצא רוחו, על השני ישוב לאדמתו, על השלישי אבדו עשתונותיו, כי הבטחון העיקרי הוא רק בה' יתברך.

התחזקות במצות הצדקה בימי החנוכה

ראיתי לנכון להביא לפניכם, דברים שכתבתי מכבר אודות חיזוק במצות הצדקה והחזקת התורה בפרט בימי החנוכה, ויפה כוחם לענייננו כאשר תחזינה עיני הקורא הנלבב:

נמצאים אנחנו בעיצומם של ימי החנוכה, כולנו מספרים על נס חנוכה, איך נצחו מעטים את הרבים בעזרת ה' יתברך, איך פך קטן של שמן הספיק לשמונה ימים, אבל את העיקר אסור לנו לשכוח! העיקר הוא להשיב אל ליבנו וללמוד את המסר, שעיקר תכלית החנוכה זה לעקור את ההשתעבדות לשכל ולהגיון! קחו את המלה: 'הגיון' - שהיא מלשון: הגה יוון! ההגה של יוון, הוא ההגיון. ההגה הוא אמנם רכיב קטן הנמצא במכונית, אבל הוא המשפּהּך והקובע את תנועתה, אם תסובב ימינה הרכב יפנה ימינה ואם תסובב שמאלה - שמאלה. וכך אמרה תרבות יוון, שכל דבר צריך להיבחן במאזני השכל. האם זה מסתדר לי בשכל או לא? אם זה הגיוני - עושים, ואם לא הגיוני - לא עושים. וכאן, באה וזועקת התורה הקדושה: מתי כבר תבינו, שביהדות עשר פחות אחד זה לא תשע אלא אחת עשרה!

אנחנו כל כך כפופים להגיון עד שזה מונע מאיתנו לעשות דברים הכרוכים במסירות נפש! וכי זה הגיוני ששלוש עשרה חשמונאים יצאו להילחם כנגד מעצמה ששולטת בכל העולם? תחשבו לעצמכם, אין כיום מעצמה כזו! ארה"ב שולטת רק על חלק מיבשת אמריקה, סין שולטת על המזרח הרחוק וכן ע"ז הדרך, אבל באותה תקופה שלטה מלכות יוון הרשעה בכל כדור הארץ!! והנה, יוצאת לה משפחה של חשמונאים, מתתיהו ובניו והולכים לא פחות ולא יותר להילחם באנטיכוס הרשע וצבאו! תארו לעצמכם, שבזמננו היינו שומעים על איזה משפחה צדיקה, שהחליטה להפיל את ארה"ב אז הם שכרו טנדר (מספיק של ארבע קשרה מקומות) ו...קדימה לדרך - יוצאים לקרב! כולנו היינו מגחכים, מה קרה לכם? זוהי פעולת התאבדות! אין לכם שום סיכוי וכי. אבל החשמונאים מלמדים אותנו, שביהדות יש מהלכים שהם למעלה מן השכל, כשיש מסירות נפש - יש סייעתא דשמיא שפועלת למעלה מגדר הטבע!

וזוהי עבודתנו בחנוכה, לעקור את 'השליטה ללא מצרים' של השכל וההגיון ולכופף אותה לעבודת ה' יתברך! ניקח את הדוגמא שכולנו נתקלים בה ביומיום - ענייני הממון שלנו: כל בר דעת מבין שאם הוא קיבל משכורת עשרת אלפים והוא יתן צדקה 1000, ישאר לו רק 9000, ולכן הוא עושה חשבונות, האם אני יכול להסתדר עם הסכום הזה או לא. אבל, מה לעשות שביהדות עשר פחות אחד זה לא תשע! כי הקב"ה הבטיח: כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידיך, אז אדרבה, זה מה שיתן לך ברכה בכל תשעת האלפים המעושרים. וכך אומר בפירוש החכם מכל אדם, שלמה המלך ע"ה בספר משלי (יא כד): "יש מפזר ונוסף עוד, וחושך מיושר - אך למחסור". וזה פירוש הפסוק: אע"פ שמידת הפזרנות היא מידה רעה, שגורמת לאדם לאבד את ממונו, כי מפזר אותו בכל מיני קניות מיותרות ובצורה לא מפוקחת, אבל אומר לנו שלמה המלך, דעו לכם בניי, שיש סוג כזה של מפזר שבמקום להפסיד מהפזרנות שלו מתקיים בו: ונוסף עוד! לא רק שאינו מפסיד מהפזרנות שלו אלא אדרבה, הוא מוסיף והולך, וזהו המפזר את מעותיו לצדקה! שמאחר שדואג לממון העניים, הקב"ה משרה ברכה בממונו באופן שיש לו ברכה בכסף. לפעמים יש לאדם סכום כסף גדול, אבל הוא מרגיש שהכל נעלם ברגע מועט והוא לא מבין על מה הלך כל הכסף? ולפעמים קורה להיפך מזה, יש לו סכום מועט וזה מספיק להכל, ועוד נשאר לו עודף! וכל כך למה? כי יש ברכה בכסף. אבל מיד מתעורר אצלנו 'ההגיון' ההגה שמוביל אותנו לכל מקום (ההגה של יוון) ואומר לנו: אבל זה לא הגיוני! ואנחנו אומרים לו: יש הרבה דברים שאינם הגיוניים ועם כל זה הם מתרחשים ברצון ה' יתברך לפי מעשינו! שמעת על 'נרי? לא נר חנוכה אלא נ"ר - שפירושו: נס רפואית כך הרופאים מגדירים כל פעולה שאינה מובנת להם לפי כללי הרפואה. ושלמה המלך מסיים את הפסוק הנ"ל ואומר: וחשך מיושר אך למחסור". דהיינו, שמי שחוסך את ממונו מיושר, מלעשות בו דברים ישרים ולעזור לעניים, הרי שממונו 'אך למחסור' הולך ומתחסר, מידה כנגד מידה, כשם שהוא החסיר מצרכי העניים כך ה' מחסר את ממונו. ישמע חכם ויוסף לקח!

זאת חנוכה

יש שלשה זמנים בשנה עת רצון

בשם הרה"ק ר' אלעזר מליזענסקי: שיש שלשה זמנים בשנה שהם עת רצון להתפלל, הא' בעת סעודת מלוה מלכה, ב' ביום שמיני עצרת, והזמן הג' הוא בזאת חנוכה. והסביר הדבר בדרך משל למלך שבא לבקר בעיר אחת, ואף שתושבי העיר היו עניים אף על פי כן טרחו ועמלו להכין קבלת פנים וסעודה מפוארת כראוי וכנוון לכבוד המלך עד שלא היה ניכר גודל דחקם ומחסורם, אבל כשהגיע הזמן שהמלך עמד לעזבם וללכת לדרכו, אז נפלו לפניו והתאוננו על גורלם המר ועל גודל עניותם, והתחננו לפניו לחוס ולחמול עליהם וליתן להם די מחסורם ולספק צרכיהם. והנמשל הוא, שבשבתות השנה וכן בכל חגי ומועדי קדשינו כאשר המלך יתברך שמו מופיע אצלנו ביקרו, אנו מכבדין אותו ביקר וגדולה וכבוד ותפארת ואינו ניכר המחסור והלחץ והדחק השורר אצלנו, אבל כאשר מגיעה עת הפרידה במלוה מלכה וכן בשאר הזמנים שהם יום אחרון של חג כאשר עומד המלך להיפרד מאתנו, זהו זמן מסוגל להתפלל ולבקש על נפשינו, ולכן גם בזאת חנוכה שהיא יום האחרון של חנוכה זהו הזמן מסוגל להוושע בכל מילי דמיטב.

הקב"ה מבקש מאתנו עכבו עמי עוד יום אחד נוסף על השבעה ימים, וביום 'זאת חנוכה' מתייחד קוב"ה עם כנסת ישראל

כתב השפת אמת (חנוכה תר"ם ד"ה אא"ז), שזאת חנוכה הוא כ"שמיני עצרת" דהנה אמרו חז"ל (הובא ברש"י ויקרא כג, לו) שנקרא "עצרת" כי 'עצרת אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנו להפטר, אמר, בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם', והרי בפרשת אמור הסמיכה תורה את חג הסוכות לציווי הדלקת המנורה, דכתיב בתריה (ויקרא כג, ב) 'ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור', ובדרך רמז מביא ה'רוקח' (ריש הל' חנוכה) שלכן קבעו שמונת ימי חנוכה דומיא דחג הסוכות שאף הוא שמונת ימים, אמור מעתה, שזאת חנוכה דומה בטעמו לשמיני עצרת, ואם אמרו על שמיני עצרת בזה"ק (ח"ג לב.) ובהוא חדוותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו (באותה שעת שמחה, לא נמצא אצל המלך כי אם בני ישראל עצמם), ומאן דיתיב עם מלכא, ונטל ליה בלחודיה, כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה (והיושב עם המלך לבדו יקבל כל אשר ישאל מאתו), אף על זה היום נאמר כן - כל מאי דבעי שאיל ויהיב ליה.

ידוע מה שכתב המהר"ל (נר מצוה ח"ב) שהנהגת העולם בחנוכה היא למעלה מדרך הטבע, דבהנהגת הטבע מצינו רק מספר שבע, כמו שבעה ימי שבתא ועוד, וכל הגבוה ממנין שבע הוא למעלה מדרך הטבע ומאחר דחנוכה הוא מספר שמונה, על כן כל השפעתו עלינו הוא - ניסים ונפלאות למעלה מדרך הטבע, ולפי זה אפשר לומר דחיבה יתירה נודעת לו ל'זאת חנוכה' שהוא יום השמיני של חנוכה, ונמצא שאז הוא שמיני שבשמינית, המורה על כפילות ההנהגה למעלה מן הטבע, גבוה מעל גבוה.

ידוע בשם המקובלים - שבכל יום מימי חנוכה מתעוררת מדה אחרת משבחי הקב"ה שאומרים בברכת 'יוצר אור' בתפילת שחרית 'פועל גבורות, עושה חדשות, בעל מלחמות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות, אדון הנפלאות', הרי שמונה, ובכל יום יש שפע אחר כפי הסדר שנמנה כאן, נמצא שבזאת חנוכה נשפעת המדה של אדון הנפלאות, היינו שהנהגת הנפלאות והניסים נעשית כמו טבע ביום זה.

אך הקב"ה מבקש מאתנו עכבו עמי עוד יום אחד נוסף על השבעה ימים, וביום 'זאת חנוכה' מתייחד קוב"ה עם כנסת ישראל בינם לבין עצמם בייחוד עליון ונשגב, ואין המקטרגים והמשטינים רשאים להיות שם באותה שעה, וממילא ממלא קוב"ה לישראל כל משאלות לבם לטובה ולברכה.

הטבע הוא נס שהקב"ה עושה כדי שיכירו בנסים הנסתרים, ולכן נקרא יום זה "זאת חנוכה"

התירוץ השלישי שהב"י מתרץ מדוע נחשב הנס שמונת ימים והרי היה להם די שמן ליום אחד, ומתרץ הב"י, דביום הראשון מצאו שלא נחסר מאומה מהשמן, וכן בכל יום עד יום השמיני, ורבים מקשים, א"כ, לא נחשב יום הח' לנס, שהרי באותו לילה היה להם די שמן ליום אחד ואכן השמן דלק כטבעו - יום אחד ונגמר השמן. ותירץ הרה"ק

רבי מנחם מאמשינוב זי"ע דאכן אחר ז' ימים של נס הגיעו להכרה שגם הטבע הוא נס, ואף בעירתו ביום הח' הוא נס - לא פחות מימים הקודמים, ועשו זכר לנס של אותו יום. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק רבי שמעון שלום זי"ע שעל כן נקרא יום השמיני זאת חנוכה, כי זאת ההשגה שהשיגו ביום הזה היא עיקר התכלית של חנוכה, להגיע להכרה שכל הטבע הוא רק נס של הקב"ה ומנסים הנגלים כיכרו בנסים הנסתרים, ולכן נקרא יום זה "זאת חנוכה".

הנה איתא בגמ' (תענית כה). פעם ראה רבי חנינא בן דוסא את בתו בערש"ק בין השמשות כשהיא עצובה, לשאלתו מאי האי, השיבה 'כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת', ועכשיו היא דואגת שיכבה הנר, אמר לה רבי חנינא בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק, ואכן נעשה לו נס והיה הנר דולק והולך עד מוצאי שב"ק, וממנו הביא אור להבדלה.

והקשה בספר 'בן יהוידע' (שם) מדוע בכתה הבת, והרי ראתה שהנר לא נכבה לאלתר כדרך החומץ שאינו דולק כלל, והיינו שכבר נעשה לה נס ולמה לה לבכות ולהתעצב. וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, דבאמת הבינה בתו מיד שנעשה להם נס, אלא שהיא סברה דמכיוון שאסור ליהנות ממעשי ניסים אם כן תצטרך לישב בחושך כדי שלא ליהנות מאור הנר שנדלק בנס, וע"ז השיב לה 'מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק', פירוש שבאמונתו בהשי"ת היה ברור אצלו שאין שום חילוק והבדל אם חומץ דולק או שמן, שהרי בלי ציווי ה' לא ידלק לא שמן ולא חומץ, וכיון דהכל תלוי במאמר ה' א"כ אין בין זה לזה ולא כלום, דהא תרוייהו ניסא נינהו, ומי שיש לו מדריגה זו של אמונה מותר לו ליהנות מאור הנר על ידי חומץ ואין מנכין לו מזכותיו, שהרי אצלו שניהם אינם נחשבים כ'מעשה נסים', ובזה התיר לה ליהנות מאור הנר ולהתענג בתענוגים, ונתפייסה.

ב"זאת" יכופר עון יעקב, היינו בזאת חנוכה שאנו קורין זאת חנוכת המזבח, עד אז הוא גמר כפרת עון יעקב

בספר בני בנימין כתב בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר דוד מדינוב זצוק"ל ששמע מכבוד מר אביו הגאון הקדוש מוהר"ר צבי אלימלך זלה"ה שאמר בשם צדיקים, כי מראש חודש אלול עד חנוכה מאירה ברקיע כעין תבנית אש בצורת יד הפשוטה לקבל אותם בעלי תשובה אשר מאיזו סיבה נדחו מלשוב בעשרת ימי תשובה, ומתקבלת תשובתם עד חנוכה. וסיים על זה הרה"צ מוהר"ר דוד הנ"ל זי"ע שלדעתו אין היד עוברת עד זאת חנוכה, וכתב בספר הנ"ל רמז לזה, מהכתוב (ישעי' כב) ב'זאת' יכופר עון יעקב, היינו בזאת חנוכה שאנו קורין זאת חנוכת המזבח, עד אז הוא גמר כפרת עון יעקב.

זאת חנוכה מסוגל להמשיך פרנסה.

ידוע מה שהצדיקים אומרים שיש זמן מסוגל להמשיך פרנסה טובה לישראל והוא 'זאת חנוכה', וכמו כן בשמיני עצרת שהוא שמיני של חג מברכין על הגשם הרומז על גשמינות ופרנסה וכו', אמנם עיקרן של דברים, כי מצינו בפסוק אחד כל השבע מדות, "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת" וגו' ונאמר שם 'והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל', הרי אשר אחר שבעת הימים מגיעה בחינת השמינית להמשיך העושר והכבוד, על כן ממשיכין ביום השמיני עשירות ופרנסה. ויש לרמז שתיבות "ואת"ה מוש"ל בכ"ל", עולה "שמ"ן זי"ת ז"ך" רומז על היום השמיני של חנוכה שממשיכין עושר וכבוד על ידי הדלקת המנורה בשמן זית זך. ומרומז בתיבות "זאת חנוכה" שהוא אותיות הו"א ז"ן חת"ך, כי הוא אל זן ומפרנס לכל, ואותיות חת"ך הוא שם הפרנסה כמרומז בס"ת הפ' "פותח את ידיך", רומז להמשיך פרנסה ושפע בזה היום לכל ישראל אמן.

פקידת עקרות

איתא בבני יששכר, מרגלא בפומייהו דרבנן רבותינו כת הקודמים אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקרות כעין ראש השנה. הנה לדעתי עיקר הענין עיקר הסגולה ביום האחרון הנקרא בפי כל "זאת חנוכה", אשר כוונתו מן נוצ"ר עד ונק"ה מזל עליון ומזל תחתון, ובני חיי ומזוני לאו בזכות תליא מילתא אלא במזל תליא מילתא. ואף על פי כן יש לרמז על כל ימי חנוכה, כי מתתיהו בגימטריא ראש השנה.

אפשר למצוא רמז לסגולה זו (הנ"ל בבני יששכר) בפסוק (דברים ז, יד) "לא יהיה בך עקר ועקרה", והוא על פי מה שכתב בספר הנ"ל (מאמר ג אות לב) דהנה יש תרי"ג מצוות דאורייתא וז' מצוות דרבנן כמנין כת"ר, על כן יש תר"כ אותיות בעשרת הדברות, תרי"ג עד אשר לרעך, ותיבות 'אשר לרעך נגד ז' מצוות דרבנן, כל אות מורה על מצוה אחת כפי הסדר שנתקנו בזמן. והנה מצות חנוכה היא האחרונה בזמן, והיא המשלימה לכתר ונרמזת באות ך של לרעך, יעו"ש. ומאחר שזכינו שאות ך רומזת לחנוכה, בא הרמז לא יהיה ב-ך' עקר ועקרה, היינו על ידי מצות חנוכה שנרמז באות ך' יתעורר פקודתם לטובה.

גמר החתימה

שמעתי בשם הגאון הקדוש מהר"ש מקאמינקא זצ"ל, שבפסוק (במדבר יד, יט) 'סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאת' ראשי תיבות חנוכה. ונראה לומר המשך הדברים, על פי מה שכתבו בספרים כי גמר החותם הוא בחנוכה, ונעוץ סופו בתחילתו, תחילת החתימה היא ביום הכיפורים יחתמון שאז נאמר פסוק זה, על כן גם בסוף החתימה נרמז בזה ברמז חנוכה.

ובספר מגן אברהם מטריסק זיע"א כתב שהחותם הנ"ל נעשה בזאת חנוכה כדי שלעולם יצא בחודש טבת וראה זה פלא גמ"ר חתימ"ה טוב"ה במספר חוד"ש טב"ת. ועוד כתב שמנ"ת ימ"י חנוכ"ה אל"ו במספר השווה קר"ע ר"ע גז"ר דיננו.

וכתב בקונטרס היכל הקודש לר' שובלי כפיר הי"ו ח' פעמים חנוכ"ה גי' תשוב"ה שהוא החזרת הניצוצין למקומם כלשון הזוה"ק והתיקונים (כ"א דף מ"ג ע"ב ובדף ס' ע"א ותיקון ס"ד דף פ"ו ע"ב) ובתיקונים שבסוף זוהר חדש (ק"ט) וכתב המהר"ן זיע"א בליקוטי מהר"ן (ח"א תורה ל"ה) כי תשובה היא לשוב את הדבר למקום שנטל משם והוא בחינת זרקא המובא בזהר הקדוש דאזדריקת לאתר דאתנטילת מתמן ומאן הוא אתר הוא חכמה' כי חכמה היא שרש כל הדברים, כמו שכתוב (שם ק"ד ע"ב) "כלם בחכמה עשית" לכן צריך כל אחד לשמר את שכלו משכליות חיצוניות עכ"ל. ולענינו הוא ענין חנוכה שמן משחת קודש החכמה ונרמז בברכה להדלי"ק נ"ר חנכ"ה עולה לחושבן מחיל"ה סליח"ה כפר"ה ובאופן אחר בחמש"ה ועשרי"ם בכסל"ו מספר מדויק תשוב"ה שלימ"ה ודוק' ולדעתי הוא נרמז גם במאמר חז"ל הדלק"ה עוש"ה מצו"ה שעם התיבות הוא חושבן ל"ב נשב"ר ונדכ"ה.

ביום זה צריכים לקבל על עצמם שיעסקו בתורה תפלה וצדקה.

וזה מה שנקרא יום זה בשם זאת חנוכה. שצריכים ישראל לקבל עליהם היום שיעסקו בתורה תפלה וצדקה שמרומז בזא"ת. ועל ידי זה נוכה שיהיה הגמר חתימה לטובה. זה מרומז בזאת חנוכה שעל ידי בחינה המרומז בזא"ת על ידי זאת חנוכ"ה נוטריקון נגמר ונעשה כתיבה חתימה היום. וגם נוטריקון נכתב ונחתם חיים כל הימים וכל השעות וכל הזמנים וכל הברכות עם כל ישראל.

"ביום השמיני" - מוסב על 'זאת חנוכה', 'נשיא' - הוא יום מרום ונשא

אמר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע "ביום השמיני" - מוסב על יום אחרון של חנוכה הנקראת 'זאת חנוכה', 'נשיא' - הוא יום מרום ונשא, 'לבני מנשה' - לבנים שדדו שכחו מאביהם שבשטים, 'גמליאל' - שכל אחד שאומר "גם לי אל", "בן" - נחשב על זה לבנו של המקום ב"ה, "פדהצור" - ופודה כביכול את הקב"ה הנקרא "צור"...

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

ההפטרות מדברות על מנורת זהב שראה זכריה, וזה מעין הפרשה הפותחת בענין הטבת הנרות של מנורת הזהב.

תוכן ההפטרות

הנביא זכריה מתנבא על הגאולה האחרונה, שבזמנה העולם ישרה שכינתו בתוכו והרבה מאומות העולם יתיהדו וה' ישכון בירושלים.

כמו כן ראה בנבואה את יהושע הכהן הגדול, שעומד לפני מלאך ה' והשטן מקטרג עליו על שלא מיחה בבניו שלקחו נשים נוכריות.

אך ה' גוער בשטן שמקטרג על יהושע שניצל מכבשן האש, כשזרק עם נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיהו ע"י נבוכדנצר.

ואז אומר ה' לעומדים לפניו שיסירו הבגדים הצואים מעל יהושע, דהיינו שבניו יגרשו את הנשים הנוכריות ואז ילבישו אותו מחלצות בגדים נאים, שהכהונה לא תסור ממנו. ואם ילך בדרכי ה' הרי גם בניו יזכו לכהונה.

אחר כך הנביא רואה במראה הנבואה מנורת זהב עם שני עצי זיתים מעל המנורה והזיתים נכתשים והשמן זב מאליו לתוך נרות המנורה, ובזה רמז לו שכשם שבמנורה נעשה הכל לבד ללא טורח, כך המשיח הבא מזרע זרובבל יגאל את ישראל לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו יתברך.

זכריה פרק ב' פסוק י"ד - פרק ד' פסוק ז'.

רְנִי וְשִׁמְחִי שירי ורגני [א] ושמחי **בְּתִצִּיּוֹן** [ב] **כִּי הִנְנִי בָא** לירושלים **וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ**
נְאֻם־יְהוָה: וְנִלְוִי טו' אז יתחברו (רש"י) **גִּזְלִים רַבִּים** עמים רבים **אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ**

עיונים והארות

ינון כמו שאמרו פרק חלק (סנהדרין צח, ב). (חומת אנך)
רְנִי וְשִׁמְחִי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוך נאם ה' - אפשר לפרש במה שאמרו ז"ל (זהר ח"ב ה, ב) דהשכינה לא זזה מכותל מערבי כידוע, וזה אות לטובה דיגאלנו במהרה בימינו, וישיב את שבותנו כבראשונה. וידוע מה שפירשו כת הקודמין בתפלת שלמה המלך ע"ה "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו וגו'" (מלכים א' ח, ז/נח), דעד שלא נבנה בית המקדש, השכינה שרויה בצדיקים, וכאשר נבנה הבית, התפלל שלמה כי כן יהיה דתשרה שכינה בצדיקים, הגם שבית המקדש מכוון לשבתו עולמים. והטעם שהשראת שכינה גורמת לירא אותו, דאף דאיהו לא חזי מזליה חזי.

ומישום הכי אמר 'יהי ה' אלהינו עמנו' עתה שנבנה בית המקדש, 'כאשר היה עם אבותינו' קודם שנבנה בית המקדש, שתשרה השכינה בצדיקים הגם שיש בית המקדש, ולא יורע כח הצדיקים. ונותן טעם 'להטות לבבנו אליו', דמועיל לירא את ה'. ובזה פירשו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), והרי

א. באבן עזרא על מגילת איכה פרק ב' (פסוק ז) כ' רנה הרמת קול בשיר. ובתרגום יונתן (ישעיה נד, א) רני-שבחי.
ב. רְנִי וְשִׁמְחִי בת ציון - 'רְנִי וְשִׁמְחִי' ב'ת ציון' ראשי תיבות צבור למפרע, רמז דאפילו כנישתא חדא דשבים בתשובה, יבא גואל, כמו שאמרו בזהר הקדוש, וזהו צבור, אז 'רְנִי וְשִׁמְחִי' בת ציון' ובא לציון גואל. ואפשר לומר כי הגאולה תלויה שנהיה ישראל באחדות, וכמו שכתבנו בעניותנו בדרושים בס"ד, כי חרבן בית שני היה בעבור שנאת חנם, ואיך אפשר שתהיה גאולה, כל זמן שיהיה שנאת חנם. ולכן 'רְנִי וְשִׁמְחִי' לשון יחיד, שיהיו כל ישראל באחדות.

ואמרו ביומא (דף ע"א ע"א), 'אליכם אישים אקרא' (משלי ה, ד), אלו תלמידי חכמים, שדומים לנשים ועושים גבורה כאנשים. ופירש רש"י (שם ד"ה 'שדומין לנשים'), ענותנין ותשושי כח. ואפשר דלכן אמר 'רְנִי וְשִׁמְחִי' לשון נקבה, לרמוז שהם ענותנין ובאחדות ותשושי כח מכמה הרפתקי של הגליות, וראוים לגאולה.

כי הנני בא - 'הנני' גימטריא ינון עם הכולל, שיבא משיח הנקרא

לִי לַעֲגָם כי יתגידו ויקבלו עליהם עול מלכות שמים **וְשִׁכְנֹתִי** ואפילו הכי אני אשרה שכינתי **בְּתוֹכָךְ וַיִּדְעָתָּ**
כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלַיִךְ להתנבאות, לבשר לכם שיש תקוה (מלבי"ם) ושלעתידי עיקר הטובה תהיה עליכם ולא
על האומות (מ"ד): **וְנָחֵל** וינחיל ויוריש **יְהוָה אֶת־נַחֲלָתָא** [ג] **יְהוּדָה** להיות **חֶלְקוֹ** לעולם **עַל אֲדָמַת**
הַקֶּדֶשׁ [ולא ילכו יותר לגלות(מ"ד)] **וּבַחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם** להשכן שם שכינתו והיינו שיקח את החלק הזה מיהודה להיות
נחלתו וחלקו שלו יתברך (מלבי"ם): **יְיָ הֵם** שתקו (רד"ק) **כָּל בָּשָׂר** שאר העכו"ם (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה [ה] כִּי נַעֲזֹר**
כאילו יעיר משנתו **מִמַּעֲוֹן קֶדְשׁוֹ** מהשמים לעשות נקמה באומות כי עד הנה החריש להם (מ"ד):

ג. א. אומר הנביא זכריה **וַיֵּרָאֵנִי** הקב"ה הראה לי במראה הנבואה **אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** שהיה בזמן תחילת
בית שני **עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶאךָ יְהוָה** שדן אותו על מעשיו **וְהַשָּׁטָן** המקטרג **עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ** כי המקטרג
עמד מצד שמאל המלאך השופט ולצד ימין יהושוע (מלבי"ם) **לְשָׁטָנוֹ** לקטרג עליו שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות (רש"י):
ב. **וַיֹּאמֶר מֶלֶאךָ יְהוָה (רד"ק) אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה** בעל הרחמים (מלבי"ם) **בְּךָ הַשָּׁטָן** ויחזור **וַיִּגְעַר**
יְהוָה בְּךָ הַבַּחֵר בִּירוּשָׁלַם הקב"ה הבחר בירושלים יגער בך **הֲלֹא זֶה** יהושוע כהן גדול זכותו גדולה שהרי
הוא כ **אֹד [כעין (מ"צ)] מִצֵּל מָאֵשׁ** שניצל מהאש ולא נשרף (רש"י), כי הושלך באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה, וצדקיהו
נביאי השקר, ויהושוע ניצל מהשריפה (רד"ק): **וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צֹאֲאִים** מלוכלכים (מ"צ) כי בניו נשאו
נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בהם (רש"י) ואחד מבניו היה חתן לסנבלט (אב"ע) **וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶאךָ [ה] שַׁעֲתָה**

עיונים והארות

תקומי מעצמך כשאר גליות. ואפשר לרמוז 'ושמחי' אותיות
משיחו, שיבא משיח צדקנו והוא גימטריא השט"ן, כי משיחו
יבטלנו. (צוארי שלל אות ב')

ג. וחרד"ק פירש דהקב"ה ינחל בישראל להיות חלקו ונחלתו
על אדמת הקודש, ומה שכתב יהודה לאו דוקא אלא משום
שהוא ראש ממלכות ישראל [וכן משמע מתרגום יונתן].

ד. **הם** כל בשר מפני ה', כי נעזר ממעון קדשו - רבי פנחס בשם
ר' חמש פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון של תהלים,
קומה ה' הושיעני אלקי, קומה ה' באפך, קומה ה' אל נשא ידך,
קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו, אמר לו הקב"ה, דוד
בני, אפילו אתה מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם
לכשאראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב
משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. רבי שמעון
ברבי יונה אומר עתה אקום, כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול,
אלא כשיבוא אותו היום שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה
שעה הם כל בשר מפני ה' כי נעזר ממעון קדשו (ב"ר ע"ו).

ה. **ובמצורת** דוד כתב, דכוונת הכתוב לומר דגם בשעה
שעמד לפני המלאך עדיין היה מלוכלך בזה העוון כי עוד
ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן.

הוא כמבואר, דמלבד השראת שכינה במקדש, עוד זאת 'ושכנתי
בתוכם' כמאז ומקדם, עכ"ד הראשונים ז"ל.

וזוה שכתוב 'רני ושמחי בת ציון' במה שנשארה שכינה בכותל
מערבי, כי סימנא מילתא שיבנה בית המקדש, 'ושכנתי
בתוך דייקא על הצדיקים, כמו שהבטיח הוא יתברך 'ושכנתי
בתוכם', ועל זה נמי התפלל שלמה המלך ע"ה

רני ושמחי בת ציון וגו' - אפשר במה שכתבנו בכמה מקומות
משם זוהר חדש (ח"א טו, א), דהגאולה העתידה תהיה
בזכות התורה, כי היא בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא
דאורייתא. וזה שאמר 'רני' לרמוז לרנה של תורה, 'ושמחי'
דהלימוד יהיה בשמחה גדולה, כי על ידי זה 'הנני בא ושמכתי
בתוך, וכן כתיב (איוב ב, יט) 'קומי רני בלילה' ותרגם עסוקי
במשנה בליליא, ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פרשה ז' אות ג') שבזכות
המשניות תהיה הגאולה, דכתיב (הושע ח, י) 'גם יתנו בגוים עתה
אקבצם' וזהו 'רני ושמחי' כמה דאמרן.

אי נמי אפשר 'רני ושמחי וגו'', במה שכתב בזהר הקדוש (ח"ב
רמ, א) על פסוק (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף קום' שהכונה
'לא תוסיף קום' מעצמה כשאר גליות, אלא הקדוש ברוך הוא
בכבודו כביכול יבא להקימה, וזהו כבוד גדול. וזה שכתוב 'רני' על
הגאולה עצמה, 'ושמחי' על הכבוד, 'כי הנני בא' להקימן ולא

דן אותו על מעשיו: **וַיַּעַן** המלאך שעמד יהושוע לפניו **וַיֹּאמֶר אֶל־הַמַּלְאכִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר** הסירו הבגדים הצאים מעליו מיהושוע, כלומר תפרישו את בניו מהנשים הנכריות ואמחול לו **וַיֹּאמֶר** המלאך אליו ליהושוע **רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעַלֶיךָ עֹנֶךָ** שלא מחית בבניך **וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת** חליפות ובגדים נאים, דהיינו שע"ז יתגלו הזכויות שלך (רש"י) כי יתהפכו לך העוונות לזכויות על ידי התשובה (ע"פ מלבי"ם): **וַיֹּאמֶר** אני זכריה אמרתי למלאך **יִשְׁיִמוּ צַנִּיף טָהוֹר** מצנפת כהונה נקיה וטובה **עַל־רֹאשׁוֹ** של יהושוע וכך היה **וַיִּשְׁיִמוּ** הַצַּנִּיף הַטָּהוֹר **עַל־רֹאשׁוֹ** של יהושוע **וַיִּלְבָּשֻׁהוּ בְּגָדִים** [ו] של כהן גדול (רד"ק, מלבי"ם) **וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד** בכל משך הזמן הזה (ט"ד): **וַיַּעַר** והעיד והתרה **מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ** בעת שהלביש אותו בגדי כהן גדול (מלבי"ם) **לֵאמֹר: ֹכֹה־אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תֵלֶךְ** שתתנהג במידות של ה' להיות רחום וחנון (מלבי"ם), וזרעך ילכו בדרכי שתחנך אותם טוב (ט"ד) **וְאִם אֶת־מִשְׁמְרֹתַי** ואם את המצוות שצויתני לשומרים **תִּשְׁמֹר וְתִקִּים וְגַם־אֶתְּהָ תִּדְרִין** תשגיח ותשפוט **אֶת־בֵּיתִי** את עבודת הבית ודיני הקרבנות **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרִי** חצרות המקדש לבל יבא טמא וערל **וְנָתַתִּי לְךָ מִהֶלְכִּים** [ז] **בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה** יצא לך מזרעך ענף לעתיד שישמש בבית המקדש השלישי והם יהיו כמו מלאכים קדושים וטהורים ויהיו הולכים בחייהם בין מלאכים נצחיים העומדים לפני ה' (מלבי"ם): **חֲשָׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ וְרַעֲיָךְ** חנניא מישאל ועזריה **הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ** [ח] **כִּי־אֲנֹשִׁי מוֹפֶת הָמָּה** כי ניצלו גם הם מכבשן האש, ומהראוי שדברי הנבואה יהיו גם להם (רש"י) **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים אֶת־עֲבָדֵי צִמָּח** מלך המשיח (ת"י), [צמח ג' מנחם (אב"ט)] [משיח ר"ת מנחם ש"ל] י'נן ח'זקיה (הגר"א בקול אליהו על אגרות הש"ס-סנהדרין צח): **כִּי הִנֵּה הָאֲבִן** הראשונה שהונחה שיניחו ביסוד בית העתיד **אֲשֶׁר נָתַתִּי בִיד זְרוּבָבֶל מוֹכֵן וְעוֹמֵד לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ** שהוא ישים אותה (מלבי"ם) **עַל־אֲבֵן אֶחָת שִׁבְעָה עֵינִים** כלומר יהיה בה הרבה שמירות מאת ה' על הבנין ההוא (רש"י) [ט] **הִנְנִי מִפְתִּיחַ פֶּתַחָהּ** הקבה בעצמו יחזקק ציורים יפים על האבנים ליפותם, כלומר שה' יתן כח ועזר על המלאכה ותהיה שמירה מעולה על הבנין **נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתֵּי וְהַסִּירוֹתַי אֶת־עֹן הָאָרֶץ־הַזֵּה בַּיּוֹם אֶחָד** אסלח להם על כל העוונות הקודמים

עיונים והארות

בנים ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול. ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורע"ך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה (סנהדרין צ"ג).

ט. בת"י, שבעא עינן חזיאן לה וכו', רש"י לשון עינים לשון מראות. והמלבי"ם פירש שיהושע חקק על האבן לשון דמות של שבעה עינים, עיי"ש.

ו. והמצודת דוד פירש וילבישוהו בגדים, היה נגלה זכויותיו. ז. ובת"י ורש"י - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברד"ק - שזה רמז לנשמתו בהפרדה מהגוף.

ח. כי אנשי מופת המה - כי אנשי מופת המה. איזו אנשים שנעשה להם מופת, הוי אומר חנניה מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו

בפעם אחת כי אחדש בקרבם רוח נכון ולא יחטאו עוד (מ"ד): * ואז **בַּיּוֹם הַהוּא** שיוסד ההיכל (אב"ע) תוסר שנאת חינו (אלשיך)
נָאֵם יְהוָה צְבָאוֹת תשבו ותשכנו לבטח (אב"ע) ואז מרוב שלום שיהיה לכם (רד"ק) **תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ**
 להשתעשע תחת אהבתו יתברך (אלשיך) **אֶל-תַּחַת גִּפֶּן וְאֶל-תַּחַת תְּאֵנָה** לשבת בצילה לאכול ולשמוח מרוב הטובה
 (מ"ד):

ד. **וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי וַיַּעֲרֵנִי** מכיוון שהנביא לא הבין את המראה הקודם שיפתח פיתוחיה שבעה
 עיניים על כן נפל בשינה ובא המלאך שנית והעיר אותו **כְּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ** והראה לו מראה אחר כדי שאבין
 את המראה הראשון (מלבי"ם): **וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמֶּלֶךְ אַתָּה רֹאֶה [נ]** במראה הנבואה **וַאֲמַר רְאִיתִי**
וְהִנֵּה מְנוּרָת זָהָב בָּלָה כל המנורה היתה זהב (מ"ד) **וְגִלָּהּ** ספל גדול עגול ובו שמן **עַל-רֹאשֶׁהָ** בראש קני
 המנורה **וְשִׁבְעָה נְרֹתֶיהָ עָלֶיהָ** כעין הבזיכין שנותן לתוכן שמן **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת** לכל נר ונר
 היו שבעה צינורות שבהם נמשך וניצוק השמן מן הגולה **לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל-רֹאשֶׁהָ [יא]** (רש"י): **וְשָׁנִים זֵיתִים**
עָלֶיהָ וראיתי עוד שני עצי זיתים עומדים אצל המנורה (רש"י) **אֶחָד מִימִין הַגִּלָּה** הספל העגול **וְאֶחָד**
עַל-שְׂמאלָהּ: ד וַאֲעֵן וארים קול **וַאֲמַר אֶל הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי** לאמר **מָה אֵלֶּה**
אֲדֹנִי מה באו לרמוז (מ"ד): **וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָרַעַתָּ** מעצמך תשכיל
 לדעת **מָה הֵמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֲדֹנִי** עדיין לא השכלתי לדעת ולהבין מה ענינם (מ"ד): **וַיַּעַן וַיֹּאמֶר**
אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֶל-זֶרְבָבֶל על מלך המשיח הבא מזרובבל **לֵאמֹר** שהמשיח ימשול על

עיונים והארות

מוצקות. צינורות שהשמן זב בהם מן הגולה אל הנר. והנה המנורה רומזת על אור ה' המאיר לעולם כולו בכבודו, ובעת שיזרח כבוד ה' והלכו כולם לאורו. וראה את המנורה שהיא כולה בשלימות, והיא כולה זהב, שכבוד ה' יתגלה בהוד והדר לכבוד ולתפארת. וראה גולה על ראשה, הוא המעין העליון, שמשם יריק ברכת ה' ושפעו אל שבעת הנרות, ששבעת הנרות אשר במנורה הם שבעת המדות העליונות אשר באצילות האלקות, שבהם ינהיג את העולם, ודרך המדות ישגיח וישפיע ויריק השמן הטוב. והשמן יורד לכל נר דרך שבעה צינורות, כי כל אחד מן המדות כלול מכולם, אם לחדם אם לשבט אם לרחמים. והראה לו בזה שלעתיד לא תמשול המערכת שהם גם כן מנורה בשבעה נרות, שהם שבעה כוכבי לכת, כי מנורה זאת אינה של זהב, כי היא פחותה במדרגתה. (מלבי"ם).

יא. **וכ' רש"י** (פסוק ג) שהנרות מ"ט היו רמז לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה שבעתיים כאור של שבעת הימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית עכ"ל.

י. **ויאמר אלי מה אתה רואה**, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה - והנה מנורת זהב כלה. אלו ישראל, שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה, למענכם שלחתי בבלה, דבר אחר וגלה על ראשה, ויעבור מלכם לפניכם. ושבעה נרותיה עליה, היא זכות שבת שישראל משמרים אחד לשבעה ימים. שבעה ושבעה מוצקות, שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, ושבעה כנגד האבות עד משה. דבר אחר כנגד שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה, שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א, ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה, אלו שני המשיחים, אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל (פסיקתא).

וגולה על ראשה - על ראשה יש מעין שהוא ספל גדול שממנו ימשך מעין השמן אל קני המנורה, ולכל נר יש שבעה

העכו"ם **לֹא בַחִיל'** [יב] לֹא בגלל רוב חילו **וְלֹא בַכָּח** [יג] וְלֹא בגלל עוצם וגודל כוחו **כִּי אִם-בְּרוּחִי** אלא ימשול בם בלא טורח מלחמה כי אתן בלב העכו"ם להיות נכנעים לו (מ"ד) **אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת: מִי-אַתָּה** [יד] **הֶרֶג-הַגָּדוֹל** [טו] שיהפך **לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישֹׁר** והכוונה היא על העמים הגדולים והחזקים כמו גוג ומגוג שלא יוכלו לעמוד לפני מלך המשיח **וְהוֹצִיא אֶת-הָאֶבֶן הָרִאשֹׁה** [טז] ואז מלך המשיח יוציא אבן טובה וחשובה ויניחנה ביסוד בנין בית שלישי **תִּשָּׂאוֹת** כולם יאמרו בקול גדול קול הומיה **חֵן חֵן לָהּ** יש לה לאבן זו חן וחשיבות מיוחדת (מ"ד):

עיונים והארות

יתברך וברצונו. [אלא דרש"י פירש את כל הענין בבית שני ואנחנו פירשנו ע"פ שאר מפרשים דאיירי בבנין בית שלישי].

יד. רש"י ושאר מפרשים פירשוהו בענין אחר עי"ש.

טו. מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. מי אתה הר הגדול. זה מלך המשיח, ולמה קורא אותו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם, שאמר "הרימותי ידי אל ה'", ונשא מן משה, שנאמר בו "שאהו בחיקך", וגבה ממלאכי השרת, שכתוב בהם "וגביהן וגובה להם ויראה להם". ממי הוא יוצא, מדוד. והוציא את האבן הראשה, זו אבן של יעקב, שנאמר "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן" (תנחומא).

טז. כי הנה האבן - בשנה ראשונה למלכות כורש מלך פרס (שהיה ע' שנה מגלות בבל) כורש נתן רשות ליהודי בבל לבנות את בית המקדש השני בירושלים ועלו עם רב עם זרובבל ויהושע כהן גדול ובנו יסוד בית המקדש והמזבח. לאחר כמה חדשים כתבו האומות לכורש לבטל בנית הבנין וכך עשה. והיה בטל י"ח שנה עד שנה שניה של דריוש מלך מדי (בן אסתר המלכה) שאז שוב התחילו לבנות על פי נבואת חגי וזכריה בעת שיסדו בנין הבית ע"י זרובבל והכינו את האבן הראשה, היינו את האבן פינה שמניחים ראשונה ביסוד הבנין, מסר זרובבל את האבן ליהושע שהוא יניח אותו ביסוד באשר הוא כהן לאל עליון. יהושע חקק על האבן דמות של שבעה עינים, לרמז בזה לשמירות רבות מאת המקום ב"ה על הבנין ההוא. [והיינו לפי רש"י שפירש דהענין כאן איירי בבנין בית שני].

יב. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות - מסופר על הגאון רבי דב בעריש ויינפלד מטשעבין זצ"ל, שטרח רבות על מנת לשחרר את בני הישיבות מן החובה להתגייס לצבא. והנה פעם בא אליו אחד מראשי הצבא ואמר לו שאין מנוס מלגייס את בני הישיבות, מחמת הסכנות האורבות למדינה. השיב לו הגאון מטשעבין במשל: עגלון הוביל את עגלתו העמוסה במשא כבד במעלה ההר. כשראה שהדרך קשה ותש כוחם של הסוסים ולא יכלו להמשיך לצעוד, החל לפרוק מעט מהמטען שבעגלה. אולם עדיין המטען היה כבד מאד והסוסים סירבו לזוז ממקומם. כיון שכך, החליט לפרוק חלק נוסף מן המטען, אך גם אז סרבו הסוסים להמשיך. לא התייאש העגלון והוסיף להשליך מעל עגלתו עוד צרור מהמטען, ועוד חבילה, עד אשר לא נותר בעגלה מאומה מן המטען, עד שהעגלה התרוקנה לגמרי. אולם עדיין הסוסים מסרבים לנוע. אך העגלון לא התייאש והתחיל לפרק את אופני הברזל של העגלה. אותם אופנים שהעגלה מתגלגלת ונוסעת על גביהם. כי חשב לתומו שאופני הברזל הכבדים מכבידים על העגלה.

והנמשל. אומר הגאון מטשעבין לאיש שיחו. גם אתם נוהגים כמנהגו של העגלון התמים. בזכות לימוד התורה של בחורי הישיבות יש קיום לעולם ואתם מנצחים במלחמות. ואם תגייסו את לומדי התורה לצבא, כאילו אתם מפרקים את האופנים שבזכותם נוסעת העגלה. ודע לך. סיים הגאון את דבריו, שבלי אותם אופנים, לא תוכל העגלה לנוע ממקומה כלל וכלל.

יג. ורש"י ורד"ק פירשו על בנין ביהמ"ק דכמו שראית מעשה המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ויוצק בהם את השמן, כך יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. והוא נער את בני בלהה - מדוע דווקא עם אלה?
 תשובה.....
- ב. הסבר: נלכה דותינה.
 תשובה.....
- ג. הסבר: נכאת. צרי. לט.
 תשובה.....
- ד. הסבר: וכסינו את דמו.
 תשובה.....
- ה. וימשכו ויעלו את יוסף - מי העלהו?
 תשובה.....
- ו. הסבר: ואני אנא אני בא.
 תשובה.....
- ז. וימאן להתנחם - מדוע?
 תשובה.....
- ח. הסבר: כי ארד אל בני אבל שאולה.
 תשובה.....
- ט. הסבר: בת איש כנעני.
 תשובה.....
- י. הסבר: והיה בכזיב בלדתה אותו.
 תשובה.....
- י"א. הסבר: בפתח עינים.
 תשובה.....
- י"ב. הסבר: ותתעלף.
 תשובה.....
- י"ג. הסבר: הכר נא.
 תשובה.....
- י"ד. הסבר: ולא יסף עוד לדעתה.
 תשובה.....
- ט"ו. מדוע פה נאמר ויהי בלדתה ואצל רבקה כתוב וימלאו ימיה ללדת?
 תשובה.....
- ט"ז. כאן כתוב והנה תאומים בבטנה ושם תומים - מדוע?
 תשובה.....
- י"ז. הסבר: ויתן יד.
 תשובה.....
- י"ח. הסבר: ויהי כהיום הזה.
 תשובה.....